

ROMANI ROMANES

ROZŠÍŘENÉ VÝUKOVÉ MATERIÁLY PRO OLAŠSKOU ROMŠTINU

Markéta Hajská, Jan Červenka

Praha 2023

Dialogy: Markéta Hajská, Tibor Baláž, Iveta Bíla, Dana Hrušková, Iveta Kokyová, Vanesa Kotlárová, Mária Lakatošová, Valentina Lakatošová, Vanesa Lakatošová, Robert Makula, Dávid Makula, Josef Stojka, Eduardo Šuster, Žaneta Šusterová, Eva Šusterová a Peter Šuster. Grafická úprava: Daniela Kramerová

Tyto materiály vznikly na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v rámci projektu s názvem *Rozšíření materiálů pro výuku olašské romštiny* podpořeného v rámci programu Úřadu vlády ČR Podpora implementace Evropské charty regionálních či menšinových jazyků pro rok 2023. Výstupy projektu nerepresentují názor Úřadu vlády České republiky a Úřad vlády České republiky neodpovídá za použití informací, jež jsou obsahem těchto výstupů.

ROMANI ROMANES

Vážení učitelé, vážení lektori, vážení studenti, vážení zájemci o romský jazyk!

Dovolujeme si vám představit nový výukový materiál pro olašskou romštinu (lovárský dialekt) s názvem „Romani romanes“. Jedná se celkem o dvacet tematických lekcí, které postupně vznikaly na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Základem byly první dvě pilotní lekce se stejným názvem „Romani romanes“, vytvořené v letech 2019-2021 v rámci mezinárodního projektu s názvem *Romani studies at Universities in Europe: Development and Innovations*, podpořeného ze zdrojů Erasmus+. V průběhu dvou návazných projektů podpořených v dotačním programu Úřadu vlády ČR *Podpora implementace Evropské charty regionálních či menšinových jazyků* pro léta 2022 a 2023 byl materiál dotvořen do stávající podoby. V roce 2022 vzniklo celkem 8 lekcí, v roce 2023 k nim bylo doplněno dalších 10 lekcí.

Lekce v jednotlivých letech přibývaly v různé úrovni obtížnosti, takže je nyní máte k dispozici v promíchaném pořadí. Výrazně jsme v nich také přeskupili gramatické sekce. Do původních dvou lekcí, koncipovaných jako pilotních, jsme se totiž snažili zahrnout přehled veškeré základní gramatiky lováské romštiny, který do té doby nebyl v podobě použitelném pro výuku publikován. V nových osmnácti lekcích tedy došlo k přerozdělení a doplnění této základní gramatiky podle jevů, probíraných a procvičovaných v jednotlivých lekcích, aby šlo s nimi pracovat samostatně.

Rádi bych vám nyní krátce představili, jak je nový výukový materiál koncipován. Úvodní lekce (O šávo, i šej) je na začátečnické úrovni a je záměrně sestavená jako použitelná lektory také pro výuku dětí. Na ni navazují další dvě lekce určené pro začátečníky. Následující lekce jsou určené pro mírně pokročilé, zejména závěrečné lekce, počínaje lekcí patnáctou, jsou určeny pro středně pokročilé a předpokládají zvládnutí a osvojení si základní gramatiky. Do budoucna plánujeme materiál rozšířit ještě o další lekce, které ještě více prováží různé úrovně pokročilosti a rozvinou je v souvislý materiál.

Učební materiály jsme se snažili pojmout jako pomůckou i pro výuku mimo vysokou školu. Uvítáme, když podle nich bude učit rodilý mluvčí, případně nerodilý mluvčí v tandemu s lektorem – rodilým mluvčím. Naším hlavním cílem bylo vytvořit materiál pro výuku praktického jazyka. Proto jsem se při popisu gramatiky snažili dávat přednost termínům běžně používaným v českém školském systému. Ne vždy to bylo možné. Například dva vzájemně protikladné termíny pro rozlišování různých forem skloňování podstatných jmen, oikoklitický a xenoklitický, popisujeme pouze v romštině: slova oikoklitická (označující většinou slova původní a dávné přejímky) se ohýbají jinak než slova xenoklitická (většinou přejímky novější).

Lekce mají jednotnou koncepci. Oproti klasickým učebnicím není ústředním bodem každé lekce článek, ale výukové video, které jí dává i název, a z něhož vychází část cvičení. Každá lekce začíná gramatickým výkladem. Na něj navazuje druhá část, obsahující cvičení. Všechny lekce ve své závěrečné, třetí části obsahují přepis videa a přehled slovíček, využívaných v dané lekci, včetně přehledu a překladu základních frází. K lekcím vznikl zvlášť také klíč, obsahující správná nebo doporučená řešení jednotlivých cvičení (pouze pro ta cvičení, která doporučují správné odpovědi umožňují).

Některá cvičení jsou v jednotlivých lekcích obdobná, jiná naopak probírají dané téma, video nebo gramatický jev z různých úhlů. To má za cíl ukázat více možných přístupů k látce a různé možnosti práce s romštinou. Materiály nejsou závaznou pomůckou k výuce romštiny. Uvítáme tedy, když si pedagog (případně s lektorem) s ohledem na individuální nastavení studentů i zkušeností s předchozími lekcemi bude úkoly měnit, ubírat a přidávat, případně vymýšlet úplně nové typy cvičení. Rovněž doufáme, že tyto materiály budou inspirovat k výuce dalších témat a gramatických jevů, které v našich materiálech zpracovány nejsou.

Video se dělí na vyprávění (monology) jednoho mluvčího a na

ROMANI ROMANES

rozhovory dvou a více osob. Ty jsou kromě pevně napsaných prvních lekcí, vyhýbajících se veškeré složitější gramatice a slovní zásobě, účinkujícími rodilými mluvčími dotvářeny nebo improvizovány podle rámcové situace. Některá videa (či jejich části) jsou sice přetáčena, ale snažili jsme se tak činit co nejméně – spíše jsme natočili více různých videí a z nich pak nepoužili ty nejméně vhodné pro výuku. Výsledkem je pak přirozená, spontánní konverzace v romštině se správnou výslovností a intonací. Použitá metoda samozřejmě nese riziko, že student občas uslyší gramatický tvar, kterému nejen nemůže rozumět, ale je i předčasně se ho teoreticky učit. Takový tvar mu prostě pedagog přeloží, aniž by ho příliš vysvětloval. Dalším rizikem uvedeného přístupu je, že žáci ve videu občas uslyší poměrně okrajový nářeční tvar, jaký velká většina mluvčích romštiny říká jinak, může se objevit i chybný tvar oproti vyučované podobě. Jedná se o zachycení přirozené konverzace, a tak stejně jako v češtině nemluví všichni spisovně a bezchybně, jak by si učitel přál.

Vyučujícím romštiny bychom rádi doporučili, aby se co nejvíce věnovali procvičování konverzace. Tuto metodu hojně využíváme s kolegy na našem pracovišti. Hledíme při ní zejména na plynulost a efektivitu komunikace, ne tolik na detailní porozumění všem slovíčkům a gramatickým jevům. Může ji vést každý vyučující ovládající plynule romštinu, ale velkou výhodou je, když je vyučující nebo lektor rodilým mluvčím. Při práci s pokročilými žáky se rovněž osvědčila následující metoda: Žáci si nejprve vyslechnou nějaké kratší vypočítané vyprávění (cca 10 minut) v romštině o něčem, co dosud neznali. Vypráví ho vyučující nebo lektor, v dalších hodinách si ale taková vyprávění připravují i jednotliví žáci. Nic se nepřekládá, nikdo si nic nesmí zapisovat, a ani vyučující, ani žáci nepoužívají v celé hodině jiný jazyk než romštinu. Po skončení vyprávění začne vyprávějíci příběh opakovat (nemusí přesně stejnými slovy), ale rozdělí ho na části. Po doznění každé části ji jeden ze studentů (opět svými slovy) převyprávuje. Další možností potom je klást k vyprávěnému příběhu dotazy, nebo na něj jiným způsobem

reagovat. Důležité je na tomto přístupu upřednostnění živé, komunikativní romštiny a celkového smyslu výpovědi před analytickým rozbohem všech slov a jejich tvarů. Tento uvedený přístup částečně rozvíjíme i v rozhovorech ve výukových videích, která dostáváte k dispozici.

Na závěr bychom rádi poděkovali za pomoc a ochotu všem rodilým mluvčím, kteří se ochotně stali herci a spoluautory dialogů: Tiboru Balážovi, Ivetě Bílé, Daně Hruškové, Ivetě Kokyové, Vanese Kotlárové, Márii Lakatošové, Valentíně Lakatošové, Robertu Makulovi, Dávidovi Makulovi, Josefu Stojkovi, Eduardu Šusterovi, Žanetě Šusterové, Evě Šusterové a Peteru Šusterovi.

Za cenné připomínky a odborné komentáře děkujeme také kolegům Pavlu Kubaníkovi a Michaelu Beníškovi, cenné rady ohledně romského jazyka poskytli také Robert Makula, Peter Šuster a Iveta Kokyová.

Najisáras tumenge šukares!

Přejeme všem vyučujícím inspirativní chvíle při výuce romštiny.

Markéta Hajská a Jan Červenka, autoři materiálu

2023

ROMANI ROMANES

1. LEKCE:

O ŠÁVO, I ŠEJ

VÝSLOVNOST A ZÁPIS

V olašské romštině se označuje délka (*báro, šávo, phírel*).

Olašská romština může rozlišovat tři druhy hlásky *r*: *r* – *rr-í* (*kerel* – *rrom* – *ánře*). V tomto materiálu jsme se rozhodli zápisy hlásky *r* ne-rozlišovat.

Stupňování přídavných jmen: píšeme na rozdíl od severocentrální romštiny zvlášť (*maj feder* X nikoliv *majfeder*).

Záporka *či*: píšeme zvlášť (*či kerav* X nikoliv *čikerav*).

U zdvojených hlásek (tzv. geminát) dochází k zápisu zdvojených hlásek (*tejja, dillo, keťfi*).

Všechna *i* se píšou měkká, *y* se v zápisu olašské romštiny nevyskytuje.

Pozor! Některé hlásky zapisované u nás s háčkem (*č, š, ž*), se můžou v jiných zemích zapisovat odlišně. Například:

č (*či, čerhaj* – existují varianty jako *csi, chi, cí, tšchi*)

š (*šej* – existují varianty jako *šej, schej, shej...*)

ž (*žanav* – existují varianty jako *zhanav, žanav, žanav* atp.)

Hlásky *ch* se někdy, zejména mimo ČR nebo v lingvistických textech, zapisuje jako *x* (*xoxavel* – čteme *chochavel*). Zde užíváme zápis *ch*.

TYKÁNÍ A VYKÁNÍ

Tykání a vykání: v olašské romštině se nepoužívá rozlišování na tykání a vykání, vždy se užívá tvar 2. osoby čísla jednotného a osobní zájmenu *tu* – ty, tedy tykání.

ČLENY

o – rod mužský, číslo jednotné

o šávo, o dad

i – rod ženský, číslo jednotné

i šej, i dej

le/e – rod ženský i mužský, č. množné

le šáve (e šáve), le šeja (e šeja)

TVARY PŘÍDAVNÝCH JMEN

1. Oikoklitická* koncovková přídavná jména		
jednotné číslo		množné číslo
rod mužský	rod ženský	rod ženský + mužský
-o	-i	-e
příklad: <i>kál-o</i>	<i>kál-i</i>	<i>kál-e</i>
<i>párn-o</i>	<i>párn-i</i>	<i>párn-e</i>
2. Oikoklitická bezkoncovková přídavná jména		
jednotné číslo		množné číslo
rod mužský	rod ženský	rod ženský + mužský
-	-	-
příklad: <i>šukár</i>	<i>šukár</i>	<i>šukár(a)</i>

* „Slova oikoklitická“ - slova s ohýbáním vlastním většinou původních slov a starých (předěckých) přejímek.

CVIČENÍ:

Cvičení 1.

Pusťte si video *O šávo, i šej*. Při opakovaném přehrání zastavte po každém obrázku ukazovaném ve videu a opakujte romské výrazy či věty. Zkuste odhadnout jejich význam.

Cvičení 2.

Projděte si pozorně slovíčka.

Cvičení 3.

Vypište z textu s pomocí slovíček podstatná jména. Jak můžete vidět, romština má dva rody, ženský a mužský, a tři členy: u jednotného čísla (*o*) pro mužský a (*i*) ženský rod a u množného čísla u obou rodů člen (*le*), dialektně se může vyskytovat zkráceně také jako (*e*). Před vypsání podstatná jména dopište správné členy.

Cvičení 4.

Doplňte do spojení správné tvary přídavných jmen.
šukár – páрно – kálo – báro – cigno

- 1) _____ šávo
- 2) _____ šej
- 3) _____ mesáli
- 4) _____ grast
- 5) _____ vurdon
- 6) _____ pheň
- 7) _____ phral
- 8) _____ vejš

Cvičení 5.

Pusťte si ještě jednou video, tentokrát bez zvuku. U jednotlivých slidů s obrázky se pokuste popsat, co vidíte na obrázcích. Odpovídejte jednoslovně na otázku:

Kon-i kodo? Kdo je to?

So-j kodo? Co je to?

U jednotlivých slidů můžete také odpovídat na otázku typu:

Sosko si o šávo?

Soski si i šej?

Sosko si o kopáči?

Soske si le jákha?

PŘEPIS VIDEA:

O šávo, i šej

Žanes románes? Phenav tuke variso, sikhavav tuke variso.

O šávo, i šej.

Šukár šej. Šukár šávo. Kopáči. Čár.

O šávo. Ká žal o šávo? Či žanel, ká žal o šávo.

Káli šej. Párni šej. Vineta jákha. Zelena jákha. Šukár šávo. Šukár šej. Kále bal. Párne bal. Báre bal. Cigne bal.

I dej. O dad. I šej. O šávo. I pheň. O phral. I mámi. O papu. I lala. O nano.

I mesáli. Le šavoura chan châbe.

I šej. O šávo. O grast. O vurdon. O vejš. I šej taj o šávo žan po vurdon ando vejš.

Slovička

ando <i>předl.</i>	v, ve (uvnitř)
bal, pl. bal <i>podst. jm. m.</i>	vlas
báro <i>příd. jm.</i>	velký
cigno, cino <i>příd. jm.</i>	malý
čár <i>podst. jm. ž.</i>	tráva
či <i>část.</i>	ne (záporná částice)
dad <i>podst. jm. m.</i>	otec
dej <i>podst. jm. ž.</i>	matka
grast <i>podst. jm. m.</i>	kůň
châbe <i>podst. jm. m.</i>	jídlo
chal <i>slov.</i>	jíst
jákh, pl. jákha <i>podst. jm. ž.</i>	oko
ká <i>přisl.</i>	kam, kde
kado <i>zájm.</i>	tento, tehle
kálo <i>příd. jm.</i>	černý, tmavý
kopáči <i>podst. jm. m.</i>	strom
lala <i>podst. jm. ž.</i>	teta
mámi <i>podst. jm. ž.</i>	babička
mesáli <i>podst. jm. ž.</i>	stůl
nano <i>podst. jm. m.</i>	strýc
papu <i>podst. jm. m.</i>	dědeček
párno <i>příd. jm.</i>	bílý, světlý
pheň <i>podst. jm. ž.</i>	sestra
phral <i>podst. jm. m.</i>	bratr
po <i>předl.</i>	na
šávo <i>podst. jm. m.</i>	chlapec, syn
šavouro <i>podst. jm. m.</i>	dítě (zdrobnělý tvar od šávo)
šej <i>podst. jm. ž.</i>	dívka, dcera
šukár <i>příd. jm.</i>	pěkný, krásný

taj *spojka*

vejš *podst. jm. m.*

vineto *příd. jm.*

vurdon *podst. jm. m.*

zeleno *příd. jm.*

žal *slov.*

žanel *slov.*

a

les

modrý

vůz

zelený

jít, jet

vědět, znát

Základní fráze:

Lášo d'ejš (ev. Lášo-j to d'ejš)!

Najis(árav) tuke.

Naj pa sos.

Te del o Dejl vi tuke.

Te aven tuke bachtále!

Ká si? Ká-lo/Ká-li?

Sosko-j? /Soski-j?

Sar sal/san?

Mišto-j.

Gejlo tar.

Žav khejre.

Áš Dejvlesa!

Dejvlesa!

Dobrý den

Děkuji.

Není zač.

Ať dá Bůh i tobě.

Ať (ti) jsou šťastné! (doslovně)

Kde je (on/ ona)?

Jaký je/ Jaká je?

Jak se máš?

Dobře.

Odjel pryč.

Jdu domů.

Na shledanou (Doslova:

Zůstaň sbohem).

Sbohem.

ROMANI ROMANES

2. LEKCE: DUJ ROMANE ŠEJA

Osobní zájmena

me	ame
tu	tume
vou (voj /vov)	voun (von)
(pe)	(pe)

Osobní zájmena v dativu (3. pádu)

mange	amenge
tuke	tumenge
leske	lengé
lake	
(peske)	(penge)

Přivlastňovací zájmena

muro	amáro
ťíro (ťo)	tumáro
lako	lengo
lesko	lengo
(pesko)	(pengo)

Sponové sloveso („být“)

si je bezpříznakové (protože nerozlišuje rod), pojí se s příznakovým ukazovacím zájmenem (např. *kodo /kodi*) nebo podstatným jménem.

<i>Kodo si muro.</i>	To je moje.
<i>Kodo kher si báro.</i>	Tenhle dům je velký.
Zápor – <i>naj</i> (také bezpříznakové)	
<i>Vou naj zurálo.</i>	On není silný.
<i>O šávo naj khejre.</i>	Syn není doma.
<i>O kher naj báro.</i>	Dům není velký.

Časování sponového slovesa („být“)

me sim	ame sam
tu sal/san	tume san
vou(j) si	voun si

Záporná forma sponového slovesa

me či sim

ame či sam

tu či sal/san

tume či san

vou(j) naj voun naj

ČASOVÁNÍ SLOVES

Přítomný čas (présens)

Pravidelně se přidávají koncovky k slovesnému kmeni.

	1. třída -e-	2. třída -a-	3. třída -uv-	4. třída -i-
1. os. j. č.	phen-av	asa-v	tord'-uv-av	traj-ij /-inav
2. os. j. č.	phen-es	asa-s	tord'-os	traj-is
3. os. j. č.	phen-el	asa-l	tord'-ol	traj-ij
1. os. mn. č.	phen-as	asa-s	tord'-uv-as	traj-in-as
2. os. mn. č.	phen-en	asa-n	tord'-on	traj-in
3. os. mn. č.	phen-en	asa-n	tord'-on	traj-in

Poznámky

CVIČENÍ:

Cvičení 1.

Odpovězte správně na otázky k videu.

- 1) Sar bušon le šeja?
- 2) Ká bešel i Anna?
- 3) Pinžáren pe le šeja?
- 4) O fouro ká bešel i Anna si báro vad' cigno?
- 5) Tecij la Annake po Čecho?
- 6) Khatar si i Anna?
- 7) Sávi šej si phúri, sar bušol?
- 8) Sávi šej si terní?
- 9) Si la Anna šavoura?
- 10) Si la lvetka šavoura?

Cvičení 2.

Jaká je správná odpověď na otázku, popř. reakce na sdělení?

Odpovídejte podle sebe.

- 1) T'aves bachtáli! / T'aves bachtálo!
- 2) Šej sal? / Šávo sal?
- 3) Sar bušos?
- 4) Žanes romanes?
- 5) Khatar sal?
- 6) Tecij tuke khate po Čecho?
- 7) Terni sal? Terno sal?

Cvičení 3.

Položte otázky ze cvičení 2 svým spolužákům.

Cvičení 4.

Pokuste se zopakovat romsky, co dívky říkají. Kde bude možné, převed'te věty z dialogu videa v 1. a 2. osobě do 3. osoby čísla jednotného.

I lvetka phušel, vad' žanel romanes.

I Anna phenel lake palpále, hoď žanel romanes.

Cvičení 5.

Doplňte správné tvary slovesa být:

- 1) Me _____ šávo.
- 2) Muro fóro _____ báro.
- 3) Muro grast _____ má phúro.
- 4) Šej _____? Jo, šej _____.
- 5) Tu khatar _____? Tu _____ pa Čecho?
- 6) Me _____ pa Slováko.
- 7) Vi ame _____ pa Touco.
- 8) Tume _____ pa Čecho, uďí? Vi voun _____ pa Čecho.
- 9) Jo, ame _____ andaj Louny. O Louny _____ na-
ďon cigno fouro.
- 10) Muri romňi _____ šukár. Vuj _____ pární.
Lake jákha _____ zelena.
- 11) Tu _____ naďon šukár šávo. Tu terno _____. Me
má phúro _____.

Cvičení 6.

Dejte slovesa v následujících dialozích do správného tvaru:

- 1)
Me (dikhel) tu. Tu khate (sovel)?
Niči, me či (sovel), fere (pašlol).
- 2)
Tume so (kerel)?
Ame fere (bešel), či (kerel) búťi akánik.
- 3)
Me tut (kamel).
De tu či (kamel) ma.
- 4)
Sar (bušol) kodo Rom?
Me či (žanel). Tu les či (pinžárel)?
Jo, me (pinžárel) le, vou ando Požono (bešel).
Ame (pinžárel) jejkh ávres but berš. Ame varikana (bešel)
khetánes. Sar šavoura (ame - phírel) khetánes andi škola.

PŘEPIS VIDEA:

Duj romane šėja

Ivetka: T'aves bachtáli!

Anna: T'aves vi tu bachtáli!

Ivetka: Šej sal, uđi?

Anna: Jo, šej sim.

Ivetka: Vi me romani šej sim. Sar bušos, šej?

Anna: Anna. Aj tu, sar bušos?

Ivetka: Me bušuvav Ivetka.

Anna: T'aves bachtáli.

Ivetka: Te del o Dél.

Ivetka: Žanes romanes?

Anna: Jo, žanav romanes.

Ivetka: Vi me žanav romanes. Romani šib šukár si, uđi?

Anna: Jo, nađon. Šukár šib si.

Ivetka: Anna, khatar sal?

Anna: Andaj Louny.

Ivetka: Andaj Louny. Louny báro fouro-j?

Anna: Nađon cino.

Ivetka: Cigno. Či pinžárav kado fouro.

Ivetka: Tecij tuke khate po Čecho?

Anna: Jo, nađon tecoj mange.

Ivetka: Tu khatar sal?

Anna: Pa Slováko.

Ivetka: Pa Slováko. Pa Touco sal.

Anna: Jo.

Ivetka: Vi me sim pa Touco.

Ivetka: Terni sal. Me phúri sim má. Naj te aves bachtáli.

Anna: T'aves vi tu bachtáli.

Ivetka: Te del o Dél.

Anna: Najis.

Slovička

aj <i>spojka</i>	a (na začátku věty)
anda, andaj <i>předl.</i>	z
bušol <i>slov.</i>	jmenovat se
Čecho <i>podst. jm. m.</i>	Čechy, Česko
Dél/Dejl <i>podst. jm. m.</i>	Bůh
fouro <i>podst. jm. m.</i>	město
gažikanes <i>přísl.</i>	neromsky (dle kontextu: česky, slovensky...)
jo <i>část.</i>	jo, ano
khate <i>přísl.</i>	tady
kúč <i>příd. jm.</i>	drahý
má <i>přísl.</i>	už
mange <i>zájm.</i>	mě
me <i>zájm.</i>	já
mišto <i>přísl.</i>	dobře
nađon <i>přísl.</i>	velmi
naj <i>slov.</i>	není
niči <i>část.</i>	ne (u odpovědi)
ouva <i>část.</i>	jo, ano
pa <i>předl.</i>	z, ze
phenel palpále	odpovídat
phenel <i>slov.</i>	ptát se
phúro <i>příd. jm.</i>	starý
phušel <i>slov.</i>	ptát se

pinžárel <i>slov.</i>	znát, poznat
po <i>předl.</i>	v, na
romanes <i>přísl.</i>	romsky
romano <i>příd. jm.</i>	romský
savo <i>zájm.</i>	který
Slováko <i>podst. jm. m.</i>	Slovensko
šib <i>podst. jm. ž.</i>	jazyk, řeč
tecij / tecoj <i>slov.</i>	líbit se
terno <i>příd. jm.</i>	mladý
Touco <i>podst. jm. m.</i>	Slovensko
tu <i>zájm.</i>	ty
tuke <i>zájm.</i>	tobě
uđi <i>část.</i>	že ano, vid'
vi <i>spojka</i>	i

Základní fráze

Khatar sal?	Odkud jsi?
Me bušuvav...	Jmenuji se...
Najis.	Díky.
Sar bušos?	Jak se jmenuješ?
T'aves bachtáli.	Ať jsi šťastná.
T'aves vi tu.	Ať jsi i ty (šťastná).
Te del o Dél.	Ať dá Bůh.
Tecoj mange/tecij mange...	Líbí se mi...

ROMANI ROMANES

3. LEKCE:

BACHTÁLI PERÁŤA, ŠEJ!

Zkracování sponového slovesa („být“)

Spona je v hovorů často krácena. Ve 3. osobě jednotného čísla se místo spony *si* častěji používá *-j* (po samohlásce) nebo *-i* (po souhlásce).

Příklad zkracování:

- Vou si gážo.* → *Vou gážo-j.*
I šej si láši. → *I šej láši-j.*
Khejre si. → *Khejre-j.*
Sar si ti dej? → *Sar-i ti dej?*

Tázací výrazy:

		PŘÍKLADY	Překlad	Další ekvivalenty
ko, kon	kdo	<i>Kon-i kodo?</i>	Kdo je to?	
so	co	<i>So-j kodo?</i>	Co je to?	
sar	jak	<i>Sar sal/san?</i>	Jak se máš?	
sostar	proč	<i>Sostar phušes?</i>	Proč se ptáš?	mír, mínek, anda sos
sosko	jaký	<i>Sosko-lo?</i>	Jaký je (on)?	
soski		<i>Soski-li?</i>	Jaké je (ona)?	
ká/káj	kde	<i>Ká-li?</i> <i>Ká-lo?</i>	Kde je (ona)? Kde je (on)?	
sávo	který	<i>Sávo manuš?</i>	Který člověk?	

Základní čísla

1. jékh, jejkh (ekh)
2. duj
3. trin
4. štár
5. pánž
6. šov
7. éfta
8. ochto
9. íja
10. deš

CVIČENÍ:

Cvičení 1.

Prohlédněte si videonahrávku *Bachtáli peráta, šej!* Pak postupně přečtěte a přeložte přepis dialogu v závěru lekce. Upozorněte sami na tvary, kterým příliš nerozumíte, nevíte, jak jsou utvořeny, zněly by podle vaší dosavadní znalosti romštiny jinak, nebo potřebujete z jiných důvodů, aby se u nich vyučující zastavil a vysvětlil je. Na závěr si po částech prohlédněte opět videonahrávku a opakujte části dialogu po mluvčích.

Cvičení 2.

Odpovězte celou větou na otázky. Nejprve odpovídejte na otázky o první ženě z videa (Piroš), poté potom o druhé (Grófká).

I Piroš

- 1) Sar-i lake?
- 2) Si lako rom khejre?
- 3) Soski si laki šej?
- 4) Soski si laki áver šej?
- 5) Lake šėja šukára-j?

I Grófká

- 1) Ká si lako rom?
- 2) Sosko-j lako rom?
- 3) Soske-j lake šáve?
- 4) Mír žal má khejre i Grófká?
- 5) Sosko-j o đejs ađejs?

Cvičení 3.

Doplňte dle videonahrávky:

I Piroš

- 1) I Grófká phušel: „Sar _____“ taj i Piroš phenel palpále, hod' _____
- 2) Lako rom akánik _____ khejre.
- 3) Lako rom _____
- 4) Lake šėja _____
- 5) Jejkh laki šej si _____
- 6) Áver šej naj _____, de si _____

I Grófká

- 1) Lako rom _____ khejre.
- 2) Lako maj phúro šávo si _____ taj _____

3) Áver šávo si _____, de vi vou _____

4) Laki šej i Boja si _____

5) Laki šej i Sedra si _____

ž) I Grófká phendas: „Má bokháli _____, si te žav _____“.

Cvičení 4.

Najděte s v textu všechny pozdravy a zdravice (přací formule) a poděkování. Konverzace v olašské romštině na ně jsou často bohaté. Napište jejich význam.

Cvičení 5.

Cvičení na zkracování spony. Pracuj podle vzoru: Khejre si. → Khejre-j.

- 1) Ťo rom khejre si?
- 2) I šej nađon šukár si.
- 3) O šávo si má báro.
- 4) O áver si inke cigno.
- 5) Muro rom si nađon zurálo.
- 6) Sar si tuke?
- 7) I šej godaver si.
- 8) I Boja si nasváli akánik.
- 9) I Sedra si sasti.
- 10) Ađejs si nađon šukár đejs.

Cvičení 6.

Doplňte správný tvar sponového slovesa.

- 1) Me _____ i Piroš.
- 2) Tu _____ i Grófká?
- 3) Le šėja _____ nasvále.
- 4) O šávo _____ báro.
- 5) Tume _____ khejre.
- 6) Ame _____ godaver.

Cvičení 5

Přečtěte romsky slovy tato čísla:

2, 5, 8, 19, 34, 57, 69, 21, 13, 15, 33, 6, 16, 47, 84, 91, 66, 101, 308, 10000, 20000, 35000, 2000000.

PŘEPIS VIDEA:

Bachtáli peráta, šej!

Grófka: Bachtáli peráta!
Piroš: Vi tuke!
Grófka: Šej, sar sal?
Piroš: Mišto-j. Aj tu, sar sal?
Grófka: Vi me mišto-j. Ká-lo, to rom?
Piroš: Muro rom naj akánik khejre. Gejlo tar. Aj to rom, ká si?
Grófka: Muro rom khejre-j.
Piroš: Naj sosko-j to rom?
Grófka: Já, de muro rom nađon lášo-j.
Piroš: Taj te šáve? Sar si?
Grófka: Muro maj phúro šávo má báro-j. Taj nađon zurálo-j.
 O áver šávo inke cigno, ká čak vi vou nađon zurálo-j. Sar te šeja?
Piroš: Mure šeja... Mišto-j. Kuki jejkh nađon šukár si. De kuki áver naj kecavi šukár. De nađon godaver si. Aj te šeja?
Grófka: Já. I Boja nasváli akánik. I Sedra sasti-j.
Piroš: Taj te šeja šukára-j?
Grófka: Šukára-j mure šeja. Vorta sar muro rom.
Piroš: Te aven tuke bachtále!
Grófka: Najisárav tuke.
Piroš: Ađejs nađon šukár đejs-i, uđi?
Grófka: Ouva, nađon šukár.
Grófka: Má bokháli sim, si te žav khejre. Áš Dejvlesa, šej!
Piroš: Dejvlesa!

Slovička

ađejs <i>přísl.</i>	dnes
akánik <i>přísl.</i>	nyní, teď
áver <i>příd.jm.</i>	jíný, odlišný, další
bachtálo <i>příd.jm.</i>	šťastný
báro <i>příd.jm.</i>	velký
bešel <i>slov.</i>	sedět, bydlet
bokhálo <i>příd.jm.</i>	hladový
đejs <i>podst.jm.m.</i>	den
godaver <i>příd.jm.</i>	chytrý
inke <i>přísl.</i>	ještě
ká <i>přísl.</i>	kde, kam
kecavo <i>zájm.</i>	takový
khejre <i>přísl.</i>	doma
kuko <i>zájm.</i>	tamtén
lášo <i>příd.jm.</i>	dobrá
má <i>přísl.</i>	už
maj phúro <i>příd.jm.</i>	nejstarší, starší
mišto <i>příd.jm.</i>	dobrá
muro <i>zájm.</i>	můj
nađon <i>přísl.</i>	velmi
najisárel <i>slov.</i>	děkovat
nasválo <i>příd.jm.</i>	nemocný
ouva <i>část.</i>	ano
sar <i>zájm.</i>	jak

sasto <i>příd.jm.</i>	zdravý
ťiro/to <i>zájm.</i>	tvůj
tordol <i>slov.</i>	stát
uđi <i>část.</i>	že ano?
vorta <i>přísl.</i>	přesně, rovnou
zurálo <i>příd.jm.</i>	silný

Základní fráze:

Lášo đejs (ev. Lášo-j to đejs)!	Dobrá den
Najis(árov) tuke.	Děkuji.
Naj pa sos.	Není zač.
Te del o Dejl vi tuke.	Ať dá Bůh i tobě.
Te aven tuke bachtále!	Ať (ti) jsou šťastné! (doslovně)
Ká si? Ká-lo/Ká-li?	Kde je (on/ ona)?
Sosko-j? /Soski-j?	Jaký je/ Jaká je?
Sar sal/san?	Jak se máš?
Mišto-j.	Dobře.
Gejlo tar.	Odjel pryč.
Žav khejre.	Jdu domů.
Áš Dejvlesa!	Na shledanou (Doslova: Zůstaň sbohem).
Dejvlesa!	Sbohem.

ROMANI ROMANES

4. LEKCE:

ANDI BOLTA

Skloňování podstatných jmen: nominativ (1.pád)

Hlavní funkce

1. Syntaktické užití (nositelem významu je předložka).

V nominativu jsou podstatná jména po většině předložek (více v lekcí 9):

andi škola ve škole

po Čecho v Čechách

tela vurdon pod vozem

2. Sémantické užití (bez předložky, pád je skutečným nositelem významu).

a. Základním významem nominativu je označení podmětu věty:

O papu bešel po vurdon. Děda sedí na voze.

V sémantickém významu je v tomto případě *papu*.

b. V nominativu je také jmenný přísudek nebo doplňek:

Vou si pinžárdo manuš. On je významný člověk.

c. Nominativ se používá také po určitých i neurčitých číslovkách:

trin šipki tři čepice

štar zubunura čtyři kabáty

but kolopura hodně klobouků

d. pojmenování „vlastněného“ objektu (včetně osoby) v přivlastňovacích větách, ve významu „mít“:

Man si pheň. Mám sestru.

Le dades si kolopo. Otec má klobouk.

e. nominativní tvar se užívá v akuzativní funkci (tj. funkci přímého předmětu) u neživotných podstatných jmen obou rodů (více v lekcí 5):

dikhav o kher vidím dům

kamav o motori chci auto

Jednotné a množné číslo

a. Oikoklitická podstatná jména

1. Podstatná jména rodu mužského, například *phral* (bratr), *šáv-o* (syn, kluk)

Koncovka -a, -e.

Končící na	jednotné číslo	množné číslo
souhlásku	<i>o phral</i>	<i>(l)e phral-a</i>
samohlásku	<i>o šáv-o</i>	<i>(l)e šáv-e</i>

2. Podstatná jména rodu ženského, například *pheň* (sestra), *romň-i* (žena, manželka)

Koncovka -a.

ROMANI ROMANES

Končící na	jednotné číslo	množné číslo
souhlásku	<i>i pheň</i>	<i>(l)e pheň-a</i>
samohlásku	<i>i romň-i</i>	<i>(l)e romň-a</i>

3. Výjimky: Množné číslo u některých podstatných jmen rodu mužského je shodné s tvarem jednotných čísel, s výjimkou členu, který je odlišný.

Lidé a zvířata

- o Rom – *(l)e Rom* (Rom – Romové)
- o phral – *(l)e phral* (bratr – bratři)
- o grast – *(l)e grast* (kůň – koně)

Části těla

- o kan – *(l)e kan* (ucho – uši)
- o vušt – *(l)e vušt* (ústa – ústa)
- o vas(t) – *(l)e vas(t)* (ruka – ruce)
- o dand – *(l)e dand* (zub – zuby)
- o bal – *(l)e bal* (vlas – vlasy)

Přírodniny

- o kašt – *(l)e kašt* (dřevo – dřeva, dříví)
- o búr – *(l)e búr* (keř – keře)
- o bar – *(l)e bar* (kámen – kamení)

Časové jednotky

- đejs – *(l)e đejs* (den – dny)
- šon – *(l)e šon* (měsíc – měsíce)
- berš – (rok – roky)

b. Xenoklitická* podstatná jména

1. Podstatná jména rodu mužského, například nípo (rod, rodina).

Koncovka **-ura**.

Končící na	jednotné číslo	množné číslo
-o	<i>o níp-o</i>	<i>(l)e níp-ura</i>
-i	<i>o autobus-i</i>	<i>(l)e autobus-ura</i>

Některá xenoklitická podstatná jména rodu mužského zakončená v jednotném čísle na -i končí v množném čísle koncovkou **-a**.

-i	<i>o motor -i</i>	<i>(l)e motor-a</i>
-----------	-------------------	---------------------

Další příklady:

- o fouro* → *(l)e fourura* (město – města)
- o čaládo* → *(l)e čaládura* (rodina – rodiny)
- o kuzíno* → *(l)e kuzínura* (bratranec – bratřenci)
- o čáso* → *(l)e čásura* (hodina – hodiny)
- o doktori* → *(l)e doktora* (doktor – doktoři)

2. Podstatná jména rodu ženského, například soba (pokoj)

Koncovka **-i**.

Končící na	jednotné číslo	množné číslo
-a	<i>i sob-a</i>	<i>(l)e sob-i</i>

Další příklady

- i vorba* → *(l)e vorbi* (slova, proslovy)
- i fejastra* → *(l)e fejastri* (okna)
- i papuča* → *(l)e papuči* (boty)

* Termín „slova xenoklitická“ se užívá pro slova s ohýbáním typickým pro nové přejímky.

ROMANI ROMANES

Spojky

Následující spojky mohou spojovat slova, slovní spojení nebo i celé věty:

SPOJKY V ROMŠTINĚ	PŘÍKLAD POUŽITÍ	ČESKÝ EKVIVALENT
taj (záp)/ haj (vých).	<i>tu taj me ty a já</i>	a
vaď (záp)/ vaj (vých).	<i>o šávo vaď i šej</i> chlapec nebo dívka	nebo
hoď (záp)/ hoj (vých).	<i>Phenes, hoď aves manca.</i> Říkáš, že jdeš s námi.	že
de	<i>Naj báro, de si zurálo.</i> Není velký, ale je silný.	ale
vi	<i>Vi muro phral žal amenca.</i> I můj bratr jde s námi.	i
azír	<i>Naj ma louve azír náštik rakhav mange romňa.</i> Nemám peníze, proto si nemohu najít ženu.	proto

Poznámky

CVIČENÍ:

Cvičení 1.

Doplňte dle videa.

Avilem andi bolta te dikhav _____.

Le _____ pej _____.

So-j kado? Dikhes, šukár _____ pátura.

Žas maj dúr!

Jáj, šukár!

No tak _____ kako kálo bi _____, le parnesa.

Vi kako dujto šukar-i.

Bomba!

Super!

Fernango! _____ vi le kovenca!

Vi _____ šukár si, inke jékh.

Katka pe kadi rig si šukár fernangura _____,

le _____.

Somnakune, lóle. Super. Katka si le _____ Kalci.

Le mikini.

Le _____ Kadal si le _____ po jivend.

Katka si _____.

Katka si le _____ Šukár. Katka si aver.

Katka si le _____ Šukár.

o Rom

o phral

i pheň

o nano

o fouro

o motori

i lala

i mesáli

o grast

i jákh

o kher

o vejš

Cvičení 4.

Spojte slova, která k sobě významově patří.

o colo

i šipka

i cocha

le fernangura

i bolta

i kalca

o zubuno

o svederi

o páto

kabát

postel

svetr

obchod

prostěradlo

závěsy

čepice

kalhoty

sukně

Cvičení 2.

Odpovězte na otázky.

1) Ká avilas i romňi?

2) So avel andi bolta te dikhel (te kinel)?

3) So kamel te lel (te kinel)?

4) So tecij pe lake andi bolta?

5) Če fernangura si andi bolta?

6) Sostar kamel i romňi te kinel le fernangura?

7) Soske svedera si le andi bolta?

8) Phenel i romňi, ketťi koušťáljij o fernango?

Cvičení 3.

Napište množné číslo u podstatných jmen, která znáte z minulých lekcí.

o šávo

i šej

o papu

Cvičení 5.

U slov ve cvičení 3 odhadněte jejich množné číslo.

PŘEPIS VIDEA:

Andi bolta

Avilem andi bolta te dikhav fernangura.
Le colura pej pátura.
So-j kado? Dikhes, šukár pej pátura.
Žas maj dúr!
Jáj, šukár!
No tak, kako kálo bi lemas, le parnesa. Vi kako dujto šukar-i.
Bomba!
Super!
Fernango! Inke vi le kovenca!
Vi katka šukár si, inke jékh.
Katka pe kadi rig si šukár fernangura párne, le kálenca. Somnakune, lóle. Super.
Katka si le kalci. Kalci.
Le mikini.
Le svedera. Kadal si le thúle po jivend.
Katka si zubunura.
Katka si le cochi. Šukár. Katka si áver.
Katka si le šipki. Šukár.

Slovička

avel <i>slov.</i>	přijít, přijet
áver <i>příd. jm.</i>	jiný, další
bolta <i>podst. jm. ž.</i>	obchod
cocha <i>podst. jm. ž.</i>	sukně
colo <i>podst. jm. m.</i>	prostěradlo, ubrus, plachta
fernango <i>podst. jm. m.</i>	záclona, závěs
inke <i>přísl.</i>	ještě
kalca <i>podst. jm. ž.</i>	kalhoty
katka <i>přísl.</i>	tady
lel <i>slov.</i>	vzít
lólo, loulo <i>příd. jm.</i>	červený
mikina <i>podst. jm. ž.</i>	mikina
thúlo <i>příd. jm.</i>	tlustý, silný
jivend <i>podst. jm. m.</i>	zima
páto <i>podst. jm. m.</i>	postel
rig <i>podst. jm. ž.</i>	strana
svederi <i>podst. jm. m.</i>	svetr
šipka <i>podst. jm. ž.</i>	čepice
zubuno <i>podst. jm. m.</i>	plášť, kabát

Základní fráze

avilem	přišla jsem, přišel jsem
Kako bi lemas!	Tohle bych brala!
le kovenca	S tady těmi
Le párnese.	S (tím) bílým.
So-j kado?	Co je to?
Žas maj dúr!	Pojďme dál!

ROMANI ROMANES

5. LEKCE:

SI MA LÁŠO TRAJO

Skloňování podstatných jmen: Akuzativ (4. pád)

Podstatná jména rodu mužského – příklad *phral* (bratr), *šáv-o* (chlapec)

Zakončení na	jednotné číslo	množné číslo
	-es	-en
souhlásku	<i>phral-es</i>	<i>phral-en</i>
samohlásku	<i>šáv-es</i>	<i>šáv-en</i>

U podstatných jmen zakončených na samohlásku tato samohláska odpadá, přidává se koncovka **-es** nebo **-en**.

Podstatná jména rodu ženského - příklad *pheň* (sestra) *romň-i* (žena)

Zakončení na	jednotné číslo	množné číslo
	-a	-an
souhlásku	<i>pheň-a</i>	<i>pheň-an</i>
samohlásku	<i>romň-a</i>	<i>romň-an</i>

U podstatných jmen zakončených na samohlásku tato samohláska rovněž odpadá, přidává se koncovka **-a** nebo **-an**.

V některých lokálních varietách se může v plurálu objevovat také koncovka **-en** (pheňen, romňen).

Výjimky:

U slov *šej* (dívka) a *dej* (matka) se často používá zkrácená forma: *ša*, *da*. V některých varietách se ale používá plná, nezkrácená forma: *šeja*, *deja*.

Kamav la ša/ la šeja. Mám rád (tu) dívku

Kamav la da/ la deja. Mám rád mámu.

U **neživotných** podstatných jmen má akuzativ stejný tvar jako nominativ.

Kamav o dikhlo. Mám rád/ chci šátek.

Nepřímý kmen

Další pády, s výjimkou vokativu (5. pádu), se odvozují od nepřímého kmene. Ten je u životných podstatných jmen **shodný s akuzativem**.

U neživotných podstatných jmen se nepřímý kmen vytváří stejně jako akuzativ u životných: ke kořenu se připojí akuzativní koncovky:

-es (u rodu mužského, jednotného čísla)

-a (u rodu ženského, jednotného čísla)

-en (u množného čísla).

(o) *bár*: (le) *bar-es-* (+ pádová koncovka)

(i) *d'íli*: (la) *d'íl-a-* (+ pádová koncovka)

(le) *žejne*: *žejn-en-* (+ pádová koncovka)

Pouze u xenoklitických podstatných jmen rodu mužského zakončeném v jednotném čísle na **-o** jsou odlišné koncovky: **-os**, **-on**

(o) *nípo*: (le) *níp-os-*

(le) *nípura*: (le) *níp-on-*

Nepřímý pád

Před akuzativem, stejně jako před ostatními pády kromě nominativu, je člen v nepřímém pádu.

jedn. č., rod mužský	jedn. č., rod ženský	množné číslo (rod mužský i ženský)
(l)e	(l)a	(l)e
(l)e romes	(l)a romňa	(l)e romen/romňan

Přídavné jméno je před akuzativem podstatného jména ve tvaru nepřímého pádu.

jedn. č., rod mužský	jedn. č., rod ženský	množné číslo (rod mužský i ženský)
-e	-a	-en
tern- e šaves	terň- a romňa	tern- e šaven

Přivlastňovací zájmena a číslovky jsou také v nepřímém pádě.

muro phral	→ kamav mur- e phral- es
tiri pheň	→ kamav tír- a pheň- a
duj phrala	→ kamav duj- e phral- en
duj pheňa	→ kamav duj- e pheň- an

Skloňování osobních zájmen: Akuzativ (4. pád)

a) před slovesem – plná, nezkrácená forma

man	amen
tut	tumen
les/la	len
pe(s)	pen

Příklad: *Tut kamav. Les akharav.*

b) za slovesem – zkrácená forma

ma	ame
tu	tume
le/la	le
pe	pe

Příklad: *Kamav tu. Akharav le.*

Vazba „mít“

1. Přivlastňovací vazba pomocí podstatného jména.

Posesor (tj. ten, kdo něco vlastní) v **akuzativu** (4. pádě) + sponové sloveso **si** + (vlastněný objekt neboli posesum) v **nominativu** (tedy v 1. pádě).

(L)e phrales si motori.

(akuzativ) + spona + (nominativ)

Nebo (za použití zkrácené verze spony)

Motori-j le phrales.

Stejně se tvoří tato vazba i u přídavných jmen, např.:

(L)e báres si motori.

(akuzativ) + spona + (nominativ)

2. Vazba pomocí osobního zájmena v akuzativu.

Sponové sloveso **si** + osobní zájmeno v akuzativu (4. pádě) + (vlastněný objekt) v **nominativu** (tedy v 1. pádě).

a. Před sponou **si** či slovesem **se** používá základní plný tvar osobního zájmena.

man si	amen si
tut si	tumen si
les si, la si	len si

Příklad: Les si šavoura.

b. Po sponě **se** používá převážně zkrácený tvar zájmena.

si ma	si ame
si tu	si tume
si le(s)/la	si le(n)

příklad: *Si le(s) šavoura.*

Nebo za použití zkrácené vazby: *Šavoura-j le(s).*

Ve třetí osobě jednotného i množného čísla alternuje podle mluvčích plný a zkrácený tvar *les* a *le*, uvádíme tedy *le(s)* – se (*s*).

3. Pro všechny vazby slovesa „mít“ platí:

Před sponou si (stejně jako před jakýmkoliv jiným slovesem) se používá **základní plný tvar** osobního zájmena, tedy například:

Tut si nípo. Amen si kher ando Požono. Tumen si šukar šej.

Po sponě se používá převážně **zkrácený tvar** zájmena, tedy například:

Si tu nípo? Si le láše šavoura. Si tume louve?

Poznámky

CVIČENÍ:

Cvičení 1.

Podívejte se na video a odpovězte na otázky:

- 1) Si la Žanetka šavoura? Si la šej vaj šávo?
- 2) Si la Ivetka šavoura? Si la šej vaj šávo?
- 3) Kas si but somnakaj? Če somnakaj si la?
- 4) Kas si šukár zlága?
- 5) Kas si báro kher?
- 6) Si la Žanetka rom?
- 7) Si la Ivetka rom? Sosko-j lako rom?

Cvičení 2.

Odpovězte podle sebe.

Potom se můžete zeptat spolužáka nebo spolužačky:

- 1) Si tu rom/ romňi?
- 2) Si tu šavoura?
- 3) Si tu motori? Če motori si tu?
- 4) Si tu pheň?
- 5) Si tu phral?
- 6) Ká bešes? Ande sosko foro bešes?
- 7) Si tu kher?
- 8) Si tu somnakaj? Če somnakaj si tu?
- 9) Si tu lášo trajo?
- 10) Žanes romanes?

Cvičení 3.

Doplňte správné tvary slovesa „mít“.

man/ma: _____ si lóve. Si _____ lóve.

tut/tu: _____ si somnakaj. Si _____ somnakaj ?

les/le: _____ si lášo trajo. Si _____ lášo trajo.

amen/ame: _____ naj šavoura. Naj _____ šavoura.

tumen/tume: Naj _____ motori? _____ naj motori?

len/le: _____ si cigno kher. Si _____ cigno kher.

Cvičení 4.

Vypište z dialogu videa práci věty a zdvořilostní formulace. Pokuste se přeložit.

PŘEPIS VIDEA:

Si ma lášo trajo

Ivetka: Te aves bachtáli, šej.

Žanetka: T'aves vi tu, muri pheň!

Ivetka: Si tu šavoura?

Žanetka: Si ma, ouva, katka, paša mande bešel. Si ma jékh šávo.

Ivetka: Voun sí?

Žanetka: Háj. Aj tut si šavoura?

Ivetka: Man si jejkh šej. Áke. Áke-li. I šej. Muri princezka. Chav lako jílouro.

Žanetka: Šukár-i. Te del tuke o Dél.

Ivetka: Te del o Dél. Taj vi tuke te del o Dél, sasto te avel ʔo šavouro.

Žanetka: Najis tuke.

Ivetka: Taj bachtálo.

Žanetka: Najis tuke.

Ivetka: Aj si tu pheň, varisoskí?

Žanetka: Jo, si ma. Katka bešel paša mande.

Ivetka: Te avel tuke bachtáli.

Žanetka: Te del o Dél.

Ivetka: Aj si tu rom?

Žanetka: Jo, si ma. Aj tut?

Ivetka: Vi man si rom. Sikhavou tuke les. Ehe! Dikh! Báro motori si ame, mercedesi.

Žanetka: Aj si tu kher?

Ivetka: Jo, si ma kher. Ašta, sikhavou tuke. Báro kher si ame. Aj kinkerel somnakaj mange, no. So te phenav tuke.

Žanetka: T'avel tuke bachtálo ʔo rom.

Ivetka: Te del o Dél.

Ivetka: Si ma somnakune lánci. Le angrusta, le peréci. Taj nađon but somnakaj si ma.

Žanetka: Vi man si somnakune zlága.

Ivetka: Šukár si zlága.

Žanetka: Najis tuke.

Ivetka: Te aven tuke bachtále kadala zlága.

Žanetka: Te del o Dél, tusa jekhetánes.

Ivetka: Te del o Dél.

Slovička

angrusti *podst. jm. ž.*

bešel *slov.*

háj *část.*

jejkh, jékh *čísl.*

kadala *zájm.*

kher *podst. jm. m.*

khetánes *přísl.*

kínel, kinkerel *slov.*

lánci *podst. jm. m.*

motori *podst. jm. m.*

paša (mande) *předl.*

prsten

sedět, bydlet

ano, jo (vých. slov. ol.)

jeden, jedna

tito/tyto, tady ti/ty

dům, byt

společně

kupovat, nakupovat

řetízek, řetěz

auto

vedle (mne)

peréco *podst. jm. m.*

Rom, rom *podst. jm. m.*

sikhavel *slov.*

somnakaj *podst. jm. m.*

somnakuno *příd. jm.*

varisosko *zájm.*

zlág, pl. zlága *podst. jm. ž.*

Základní fráze

Áke-li.

Ašta!

Dikh!

Chav lako jílouro. Zdvořilostní fráze, dosl. Jím její srdíčko.

náramek

1. Rom etn. 2. manžel, muž

ukazovat

zlato

zlatý

nějaký

náušnice

Tady je.

Počkej!

Hele! Podívej!

ROMANI ROMANES

6. LEKCE:

KON-I TUKE KADI ROMŇI?

Skloňování podstatných jmen: Dativ (3. pád)

Dativ je tvořen u obou rodů jednotného a množného čísla shodně od nepřímého kmene přidáním koncovek: **-ke / -ge**

Koncovka – **ke**: pokud nepřímý kmen končí na souhlásku *s* nebo samohlásku *a*, např. *le phraleske, la pheňake* (bratrovi, sestře).

Koncovka – **ge**: pokud nepřímý kmen končí na souhlásku *n*, např. *le phralenge, le pheňenge* (bratrům, sestřám).

Tvorba dativního tvaru:

Nominativ:	(o) Rom	(i) Romňi	(le) Rom	(le) Romňa
Nepřímý kmen:	(le) Rom-es	(la) Rom-ňa	(le) Rom-en	(le) Romňa-n
Dativ:	(le) Rom-es-ke	(la) Romň-a-ke	(le) Rom-en-ge	(le) Romňa-n-ge

Použití

1. Syntaktické užití (nositelem významu je předložka).

Jediná předložka, po které v syntaktické funkci používá dativ, je z maďarštiny přejatá předložka *sembe* (proti něčemu):

I zastávka si sembe la školake. Zastávka je proti škole.

Amáro gav pala páji-j, sembe mermuncenge. Naše vesnice je za vodou, naproti hřbitovu.

Nášlem sembe le faloske. Rozběhl jsme se proti zdi.

Poznámka

Spojka *sembe* je rozšířená zejména na území, kde je kontaktním jazykem maďarština. Jinde může stejnou funkci nahrazovat ze slovenštiny či češtiny přejatá spojka *proti*, která se rovněž pojí s dativem:

Nášav proti le faloske. Běžím proti zdi.

2. Sémantické užití (bez předložky, pád je skutečným nositelem významu).

Dativ může v tomto případě mít různé funkce, zejména:

a) V dativu je předmět nebo (častěji) druhý předmět, který vyjadřuje cíl nebo adresáta děje. Může jít o pevnou vazbu slovesa, jako *najisárel varikaske* (děkovat někomu), ale i volnější použití, zejména v pozici druhého předmětu, jako: *Šinav mange márnó.* (Krájím si chleba).

Další příklady:

Te na phenes varekaske! Nikomu to neříkej!

Šaj mange vorbis, so kames. Můžeš mi říkat, co chceš,

I romňi phenel leske sa. Žena mu všechno říká.

Sikhavel lake o telefono. Ukazuje jí telefon.

Rodel peske piramňa. Hledá si přítelkyni.

b) Dativ se používá i k vyjádření účasti, příbuzenství, vztahu nebo sounáležitosti (kromě slovesa *dukhal*, které se pojí s akuzativem):

T'avel amenge bachtalo kado šávo! Ať je nám ten chlapec šťastný!

Te na nasvajves mange! Ať mi neonemocníš!

Tecoj mange khate. Líbí se mi tady.

c) Alternativně se dativ používá po slovesu *te del* (dát), ve smyslu dát někomu, jakožto nahrazení původního akuzativu:

Dav leske le louve. (místo: *Dav les le louve.*) Dávám mu peníze.

d) V romštině je v dativu též jmenný přísudek a doplněk, pokud vyjadřují vlastnost (stav, funkci, úkol, ať již přechodnou nebo nabytou):

Sim ávri sítárdo muráreske. Jsem vyučený zedník(em).

Ášilem tanitouvoske. Stal jsem se učitelem.

e) Dativu se užívá k vyjádření účelu nebo cíle děje:

Ža pájeske! Idi pro vodu!

Samas ando vejš kaštenge. Byli jsme v lese pro dřevo.

f) Dativ slouží také k vyjádření prožívání:

Mišto-j mange khate. Je mi tu dobře.

Mange si šil. Je mi zima.

Amenge jejkh-i. Nám je to jedno.

Sar-i tuke? Jak se máš? (doslova: Jak je ti?)

g) Dativ se užívá také pro vyjádření rodinné vazby:

Vou si mange phral. On je můj bratr.

So si voj leske? Jak je s ním příbuzná? (Doslova: Co je mu ona?)

Poznámky

CVIČENÍ:

Cvičení 1.

Odpovězte správně na otázky k videu.

- 1) Kaske sikhavel o David o telefono?
- 2) So si leske kadi romňi (ando telefono/ po fenkípo)?
- 3) Kaske si kadi romňi lala?
- 4) Kaske si kadi romňi mámi?
- 5) Kaske akharel kadi romňi?
- 6) Kaske phenel i Žanetka muro phral?
- 7) So si voj leske?
- 8) Kaske kíravel i Žanetka o lólo chumer?
- 9) Kaske tecoj pe andi Praha?
- 10) Ko žal peske ávri?

Cvičení 2.

Doplněte tvary dativu zájmen a podstatných jmen.

- 1) Sikhav (vouj) _____, ká si kodi romňi.
- 2) Phen (me) _____ ťo ánav!
- 3) Tecoj pe (tu) _____ khate?
- 4) Akharel i lala (tume) _____?
- 5) (Ko) _____ kíraves?
- 6) Kíravav (muro dad) _____.
- 7) (Me) _____ jejkh-i.
- 8) Perel (ame) _____ ando nípo.
- 9) I škola si sembe (i bolta) _____.
- 10) (Voun) _____ si šil, ker jag!
- 11) Žav (páji) _____.

Cvičení 3.

Podtrhněte v textu všechny tvary dativu. Vypište vedle sebe tvary v nominativu (1.pádě) a v dativu (3.pádě). Označte, zda jde o zájmeno nebo podstatné jméno. Všímejte si dativních vazeb (podtrhněte si nebo vypište).

Příklad:

sikhav mange: me – mange (zájmeno)

Cvičení 4.

Procvičujte tvary podstatných jmen a zájmen v dativu:

- 1) (Ko) _____ akhares? Akharav (muri dej) _____.
- 2) Bišavav o lil (i Sedra) _____.
- 3) Sikhavel (vouj) _____ pesko névo telefono.
- 4) Perel (tume) _____ ando nípo?
- 5) Phen (řiro dad) _____ te avel andi škola.
- 6) Šaj phenav kado (i Simonka) _____?
- 7) Tecoj (tume) _____ kado fóro?
- 8) Kinav (tu) _____ louli cocha.
- 9) Kíravav (ame) _____ variso lášo.
- 10) Vorbij (muro rom) _____ pa amáre šavoura.

PŘEPIS VIDEA:

Kon-i tuke kadi Romňi?

Žanetka: De ča, de, sikhav mange o telefono, muro phral!

David: Mišto. Sikhavav tuke.

Žanetka: Kon-i kadi Romňi tuke?

David: Kadi Romňi mange i mámi.

Žanetka: Mange... muri lala. Mura dake pheň. Vorbis lasa?

David: Akharel amenge káde. Maj phúri-j. Žanes...

Žanetka: Tecoj tuke khate?

David: Šukares khate. Sar tuke andi Praha?

Žanetka: Mišto-j. Tecoj mange.

David: Mišto. So kiraves le romeske aďes?

Žanetka: Aďes kerav leske lólo chumer.

David: Mišto. Šukares.

Žanetka: Žas aďes ando fóro? Žas peske ávri?

David: Šaj žas avri peske. Jo. Šaj las pesa mure phrales.

Žanetka: Jo, las les amenca.

David: Mišto.

Slovička

akharel <i>slov.</i>	volat, telefonovat
bišavel <i>slov.</i>	poslat
chumer <i>podst.jm.m.</i>	1. halušky 2. těsto
falo <i>podst.jm.m.</i>	zeď
jag <i>podst.jm.ž.</i>	oheň
kiravel <i>slov.</i>	vařit
lel pesa <i>slov.</i>	vzít s sebou
lólo chumer <i>příd.jm.,podst.jm.m.</i>	halušky s rajčatovou omáčkou nebo s rajským protlakem
maj phúri <i>příd.jm.</i>	starší
mermunci <i>podst.jm.m.</i>	hřbitov
sembe <i>předl.</i>	proti, oproti
sikhavel <i>slov.</i>	ukazovat, učit
siťárdo <i>příd.jm.</i>	vyučení
tanitouvo <i>podst.jm.m.</i>	učitel
vareko <i>zájm.</i>	někdo
vorbij <i>slov.</i>	mluvit
žal peske ávri <i>slov.</i>	jít se projít, jít ven

ROMANI ROMANES

7. LEKCE:

ROMANI ZUMI

Vysvětlení některých obtížnějších tvarů z videa „Romani zumi“, kterým by žák na úrovni této lekce ještě nerozuměl:

Perfektivní tvary sloves (minulý čas dokonavý): *sikhadem* (ukázala jsem), *phendem* (řekla jsem); tvar budoucího času: *phenou* (řeknu).

Stupňování přídavných jmen a příslovčí

Olašská romština ztratila stupňování pomocí přípony **-eder**; dochováno pouze ve slově *feder* (které se však používá výhradně ve spojení *maj feder* (lépe), tedy ve funkci příslovce, viz níže).

U stupňování přídavných jmen je tvarově shodný 2. a 3. stupeň, oba se tvoří pomocí částice

maj + tvaru přídavného jména:

maj + lášo – maj lášo

2.stupeň (komparativ):

maj báro – větší

maj šukár – hezčí

maj kuč – dražší

maj loukes – lehčeji, tišeji

U druhého stupně se neužívá člen (*o, i, e/le*). Pro vyjádření skutečnosti, že je někdo nebo něco nějaký/jiný než někdo další, se používá za přídavným jménem podstatné jméno nebo zájmeno v ablativu (7.pádu).

Muri mámi maj phúri-j le papustar. Moje babička je starší než děda.

O šávo si maj phúro lendar. Chlapec je starší než oni.

Sim maj báro tutar. Jsem větší než ty.

3.stupeň (superlativ):

Třetí stupeň lze odlišit od druhého přítomností členu. Většinou je ale nutné rozpoznat z kontextu, o který stupeň se jedná.

I maj phúri pheň. Nejstarší sestra.

I maj phúri andej le. Ta nejstarší z nich.

Výjimky:

Mišto – lášo:

Mišto se používá v olašské romštině pouze jako příslovce, přesto že je zakončeno na **-o**.

Lášo plní funkci přídavného jména.

Stupňování:

Lášo (dobrý) – *maj lášo* (lepší)

mišto (dobře) – *maj feder* (lépe).

Tu maj feder kodo keres sar vouj. Ty to děláš lépe než ona.

CVIČENÍ:

Cvičení 1.

Doplňte hodnocení níže uvedených tvrzení pomocí druhého a třetího stupně přídavných jmen.

1) O Janko inke či phírel andi škola. O Grófo phírel andi škola. O Čuri phírel aba andi bári škola. (terno/phúro)

O Janko si _____ andej le. O Grófo si _____ lestar.

O Čuri si _____ andaj šáve.

2) O kálo motori kouštáljij dúj miliónura. O loulo motori kouštáljij jejkh miliono. (kuč/ ejftino)

O kálo motori si _____, o loulo motori si _____.

3) Le papus si pherdo louve. Le nanos si fere šel koroni. (čorro/barvalo)

O pápu si _____ le nanostar. O nano si _____ le papustar. O papu si _____ anda sa intrégo nípo.

4) Man si 168 cm. Tut si 172 cm. Le Ferkos si 178 cm. (účo/ cigno)

Me sim _____ andaj šáve. Ferko si _____. Tu sal _____ lestar, de _____ mandar.

Cvičení 2.

Odpovězte správně na otázky k videu.

1) So kiravel ađejs i lvetka?

2) So šol ánde andi píri?

3) So kerel majinti?

4) Šuvel andi zumi krumpli?

5) Šuvel andi zumi šach?

6) Pe sos lel i dujto píri?

7) So lel apal ando vast, te lel ávri le teceja?

8) So si o maj báro zejčigo, so šol ánde?

9) So si o maj cino zejčigo, so šol ánde?

10) Sosko mas šol andi zumi?

11) Sosko zejčigo si loulo?

12) Sosko zejčigo si páрно?

13) Sosko zejčigo si zeleno?

Cvičení 3.

Vypište, jaké suroviny, které je potřeba na výrobu následu-

jících pokrmů. Použijte slovíčka k této lekci:

Příklad: *Bokholi: áro, páji, lon (oleji/čikhen vad' čhil)*

Királeski rejteška: _____

Perkelto: _____

Khajňaki zumi: _____

Gombouca: _____

Chumer šachenca: _____

Rantáši: _____

Rizoto: _____

Cvičení 4.

Vypište ze slovíček:

1) Veškerou zeleninu:

2) Základní suroviny pro vaření:

3) Vše, co se týká sladkých jídel:

4) Vše, co je tekuté:

5) Veškeré činnosti spojené s vařením (slovesa):

6) Veškerá přídavná jména, která se hodí při popisu jídla nebo jeho přípravy:

Cvičení 5.

Zkuste napsat recept na nějaké jednoduché jídlo.

PŘEPIS VIDEA:

Romani zumi

Šejinka: So kiraves? Phen mange, so kiraves?

Ivetka: Ađejs kiravav mure romeske khajňaki zumi. Taj phenou tuke sar. Majinti, ávri thovav mure vast. Kadej. Taj lav i khajňi. Khajňi, khajňako mas vad' pujo phenel pe. Lav ropaj. Če šukar si, uďi?

Šejinka: Louli ropaj?

Ivetka: Louli ropaj. Ávri thovav. Lav kecavi páрни paprika. Louli paprika. Purum. Sír. Pární ropaj. Paradičoma. Zeleri. Póro. Terni purum. Šach. Kadej šingerav. Šuvav andi zumi.

Šejinka: Vi šach šos... šuves?

Ivetka: Jo, jo, jo. Ouva. Taj apal, po ágor, kecavi petruška. De. Mukhav páji andi píri...

Šejinka: Aj kadalesa so keres?

Ivetka: Ašta, phenou tuke. Kado mukhav po ágor. Šuvav andi píri páji. Šuvav ánde lon, pipejri. Ekhsemo mukhav hoď te kirol. Lav o mas, i khajňi. Má ávri thodini. Šuvav ánde. Taj sa, so sikhadem tuke taj phendem ...

Šejinka: Sa o zejčígo.

Ivetka: Sa, intrégo zejčígo, lav taj šuvav andi píri, mukhav te kirol. Variko šuvel ande krumpli. Me či šuvav. Taj apal lav áver píri, mukhav ánde páji, kadej, aj čak žanes, na, sar? Mukhav po bouv. Šuvav inke lon.

Šejinka: Mukhes te kirol.

Ivetka: Te kirol. Taj šuvav ánde inke sáne teceja. Mukhav te kirol. Taj lav o reselívo. Sar má kiron le sáne teceja, lav ávri. Taj apal ko kamel, šol peske le sáne teceja.

Šejinka: ... taj vi zumi.

Ivetka: Po tejári. Vi zumi. Taj kadej. Sar ko kamel.

Šejinka: Lášes. Najsáras tuke. Má akánik žanav, sar kiravel pe romani zumi.

Ivetka: Ouva, naj pa sos. Dejvlesa.

Šejinka: Dejvlesa.

Slovička

ágor <i>podst.jm.m.</i>	konec, kraj	guglo <i>příd.jm.</i>	sladký
árno <i>podst.jm.m.</i>	vajíčko	hiril <i>podst.jm.m.</i>	hrách
áro <i>podst.jm.m.</i>	mouka	horejzo <i>podst.jm.m.</i>	rýže
barvalo <i>příd.jm.</i>	bohatý	jivánd/ivánd <i>příd.jm.</i>	syrový
bokholi <i>podst.jm.ž.</i>	romský chléb	khajňako mas <i>příd.jm., podst.jm.m.</i>	kuřecí maso
bouv <i>podst.jm.m.</i>	kamna, sporák	khajňi <i>podst.jm.ž.</i>	slepice
buborka <i>podst.jm.ž.</i>	okurka	kirádo <i>příd.jm.</i>	vařící, vařený
citrómo <i>podst.jm.m.</i>	citrón	kirájimo <i>podst.jm.m.</i>	vaření
cukro <i>podst.jm.m.</i>	cukr	kiral <i>podst.jm.m.</i>	tvoroh
čhil <i>podst.jm.m.</i>	máslo	királeski rejteška <i>příd.jm., podst.jm.ž.</i>	tvorohový závin
čiken <i>podst.jm.m.</i>	sádlo	kirol <i>podst.jm.m.</i>	vařit se
čipetki <i>podst.jm.mn.č.</i>	trhané domácí těstoviny	kouvlo <i>příd.jm.</i>	měkký
čorro <i>příd.jm.</i>	chudý, bídný	krumpla/krumpja <i>podst.jm.ž.</i>	brambora
ejftino <i>příd.jm.</i>	levný	lel ávri <i>slov.</i>	vyndat, vybrat (ven)
fusuj <i>podst.jm.m.</i>	fazole	lon <i>podst.jm.m.</i>	sůl
gombouca <i>podst.jm.ž.</i>	kulatý knedlík	majinti <i>přisl.</i>	nejprve, nejdříve
grastavica <i>podst.jm.ž.</i>	kyselá okurka	márno <i>podst.jm.m.</i>	chleba
guglimo <i>podst.jm.m.</i>	sladkosti	mukhel <i>slov.</i>	nechat

ROMANI ROMANĚS

oleji <i>podst.jm.m.</i>	olej	šach <i>podst.jm.m.</i>	zelí
paradičomo <i>podst.jm.m.</i>	rajče	šinel <i>slov.</i>	krájet, řezat
pejko <i>příd.jm.</i>	pečený	šingrel <i>slov.</i>	krájet, trhat
perkelto <i>podst.jm.m.</i>	perkelt (guláš)	šudro <i>příd.jm.</i>	studený
petruška <i>podst.jm.ž.</i>	petrželka	šuklo <i>příd.jm.</i>	kyselý
pijimo <i>podst.jm.m.</i>	pití	šut <i>podst.jm.m.</i>	ocet
pipejri <i>podst.jm.m.</i>	pepř	táto <i>příd.jm.</i>	teplý
póro <i>podst.jm.m.</i>	pórek	teceja <i>podst.jm.mn.č.</i>	nudle
pujo <i>podst.jm.m.</i>	kuře	tejári <i>podst.jm.m.</i>	talíř
purum <i>podst.jm.m.</i>	cibule	thovel ávri <i>slov.</i>	umýt, opláchnout
rantáši <i>podst.jm.m.</i>	jíška	thovel <i>slov.</i>	mýt
reselívo <i>podst.jm.m.</i>	síto	thud <i>podst.jm.m.</i>	mléko
ropaj <i>podst.jm.ž.</i>	mrkev	účo <i>příd.jm.</i>	vysoký
sáno <i>příd.jm.</i>	tenký	zejčígo <i>podst.jm.m.</i>	zelenina
sír <i>podst.jm.m.</i>	česnek	zeleri <i>podst.jm.m.</i>	celer
		zumi <i>podst.jm.ž.</i>	polévka

Základní fráze

Má ávri thodini.

Už je umytá.

Šuvav ánde.

Dám (to) dovnitř.

Aj čak žanes, sar?

Vždyť víš, jak?

Poznámky

ROMANI ROMANES

8. LEKCE:

SO KERES AĎES?

Tvoření záporných tvarů sloves

V oznamovacím a podmiňovacím způsobu se zápor tvoří pomocí zápornky či:

<i>Me či phenav</i>	neříkám
<i>Tu či phenes</i>	neříkáš
<i>Me či asav</i>	nesměji se
<i>Tu či asas</i>	nesměješ se
<i>Me či torđuvav</i>	nestojím
<i>Vouj či vorbij</i>	nemluví
<i>Ame či skirinas</i>	nepíšeme

V rozkazovacím způsobu se tvoří pomocí zápornky *na*:

<i>Na phen!</i>	Neříkej!
<i>Na phenas!</i>	Neříkejme!
<i>Na phenen!</i>	Neříkejte!

Narozdíl od českého jazyka se slovesná zápornka píše zvlášť.

Zájmena a příslovce, vyjadřující zápor

<i>khónik</i>	nikdo
<i>khanči</i>	nic
<i>khančesko</i>	nijaký, žádný
<i>čisosko</i>	žádný, nijaký
<i>khanikasko</i>	ničí
<i>khati</i>	nikde
<i>šoha</i>	nikdy

Zájmena a příslovce, vyjadřující neurčitost

<i>variso/vareso</i>	něco
<i>varisosko/varesosko</i>	nějaký
<i>variká/vareká(j)</i>	někde
<i>variko/vareko</i>	někdo
<i>varikasko/varekasko</i>	něčí
<i>varikana/varekana</i>	někdy
<i>varesar/varisar</i>	nějak
<i>ákárko</i>	lecko, ledakdo
<i>akárso</i>	cokoliv

akársosko	jakýkoliv, ledajaký
akárká	ledakde
akárko	kdokoliv, ledakdo
akárkana	kdekoliv
akársar	jakkoliv

Skloňování podstatných jmen: Lokativ (6. pád)

Lokativ je tvořen u obou rodů jednotného a množného čísla shodně od nepřímého kmene přidáním koncovek:

-te/ -de

Koncovka – **te**: pokud nepřímý kmen končí na souhlásku *s* nebo samohlásku *a*, např. *lažaveste* (v hanbě), *bokhate* (o hladě, v hladu).

Koncovka – **de**: pokud nepřímý kmen končí na souhlásku *n*, např. *sunende* (ve snech), *louvende* (při penězích).

Tvorba lokativního tvaru:

Nominativ:	(o) <i>lažav(o)</i>
Nepřímý kmen:	(le) <i>lažav-es</i>
Lokativ:	(le) <i>lažaves-es-te</i>

Hlavní funkce

Základním významem lokativu je určení místa, kde se někdo nebo něco nachází, případně kam směřuje děj. Příslovečné určení místa ve větě odpovídá na otázku *kde?* nebo *kam?*

Lokativ je v naší olašské romštině u podstatných jmen na ústupu. Běžně se vyskytuje pouze se zájmeny.

Použití

Lokativ se u podstatných jmen vyskytuje jen v omezeném počtu ustálených spojení a rčení.

1. Pro vyjádření místa se zachoval například v těchto výrazech:

<i>De les rigate.</i>	Dej ho na stranu.
<i>Sunende dikhlem tu.</i>	Viděla jsem tě ve snu (doslova: ve snech).

2. Lokativ se zachoval pro vyjádření některých jiných příslovečných určení:

<i>Merel darate.</i>	Umírá strachem.
<i>Lažaveste muro muj loulol.</i>	Od studu mi červená tvář.
<i>Múlas bokhate. Múlas trušate.</i>	Zemřel hlady. Zemřel žízní.
<i>Louvende-j.</i>	Je při penězích.
<i>Pe sástimaste!</i>	Na zdraví!
<i>Ande šele beršende!</i>	Až do sta let (zdravice, součást přání dlouhého zdraví a štěstí)!

Zapamatujte si!

U zeměpisných názvů se na rozdíl od severocentrální romštiny nikdy nepoužívá lokativ. Namísto toho se vždy používají předložkové konstrukce:

ká (u, k, ke), *ande* (v), *pe* (na), za kterými následuje tvar v nominativu.

Není tedy: *Prahate*, ale *andi Praha/Prága* v Praze

Skloňování zájmen: lokativ (6. pád).

Použití lokativu u zájmen:

1. použití syntaktické (význam nese předložka). V lokativu jsou osobní zájmena po většině předložek, kromě předložky *bi* (pojí se

s genitivem) nebo sembe (pojí se s dativem):

Anda leste nasvajlas. Kvůli němu onemocněla.

Avel pala mande. Jde pro mě.

O cigno tordol maškar lende. Malý stojí mezi nimi.

2. použití sémantické (význam nese samotný pád).

Šaj žav tute? Mohu jít k tobě?

Si amende pi návšteva. Je u nás na návštěvě.

Kaste bátilal? U koho jsi vyrostl?

Poznámka

Po některých předložkách se používají zkrácené tvary osobních a některých tázacích zájmen. Jsou totožné se zkrácenými tvary uvedenými v 5. lekci u akuzativu. Zde je zatím neuvádíme, protože jsou představeny v 10. lekci, části věnované příslušným předložkám.

Tvary osobních zájmen v lokativu:

mande amende

tute tumende

leste lende

late

(peste) (pende)

Další zájmena v lokativu:

Kaste (u někoho/ u koho), *kodoleste/ kakaleste* (u tamtoho), *kodolate/kukolate* (u tamté)

Poznámky

CVIČENÍ:

Cvičení 1.

Odpovězte správně na otázky k videu.

- 1) So kerel o cino šávo?
- 2) So kerel o báro šávo?
- 3) Kerel vareso o cino šávo?
- 4) Si leste vareko khére?
- 5) Si vareko khére ká o báro šávo?
- 6) Si le cine šáves varesáve hri po telefono?
- 7) Kamel te žal o cino šávo ká o báro šávo?
- 8) Akharel o báro šávo le cines peste?

Cvičení 2.

Odpovězte záporně, pomocí záporných tvarů sloves, záporných zájmen či příslovcí.

Příklad: *Kames vareso? Niči, či kamav.*

- 1) Si tumende vareko khére? _____.
- 2) Keres vareso? _____.
- 3) Si khate vareká o telefono? _____.
- 4) So šunes? _____.
- 5) Chas vareso? _____.
- 6) Si varekasko kado motori? _____.
- 7) Si tu louve? _____.
- 8) Žas vareká? _____.
- 9) Si tu vareká kher? _____.
- 10) Ko žal tumende ad'es?

Cvičení 3.

Procvičujte tvary 6. pádu (lokativu). Doplňte správný tvar zájmena/ podstatného jména v závorce.

- 1) (Suno) _____ dikhav mure pápos.
- 2) Aves (me) _____?
- 3) (Ko) _____ bárol kado šávo?
- 4) Merav pala (tu) _____, rovac pala (tu) _____.
- 5) O phral tord'ol maškar (len) _____.
- 6) Žáv ká (o papu) _____.

- 7) Žav ká (vouj) _____.
- 8) Merav (dar) _____.
- 9) Dikhav pe (tu) _____.
- 10) Beš paša (me) _____.
- 11) Tord'uvav angla (tu) _____.
- 12) Anda (vouj) _____ či žav khati.

Cvičení 4.

Přeložte do romštiny.

- 1) Nemá u sebe doma nic dobrého.
- 2) Nechce jít k nikomu, umírá strachy.
- 3) Máš u sebe něco? Ne, nemůžu ti nic dát.
- 4) Pojď ke mně. Sedni si vedle mě. Dívej se na mě.
- 5) Stoupni si mezi ně.
- 6) Je u něj doma někdo? Ne, nikdo.
- 7) Děláš dneska něco? Ne, nic. Jenom sedím.
- 8) Máš nějaké peníze? Já u sebe nic nemám. Ale ona je při penězích.
- 9) Buďte zdraví a šťastní až do sta let!
- 10) Jsem teď u nich v Praze.

PŘEPIS VIDEA:

So keres ad'és?

O cino šávo: Ahoj.

O báro šávo: Lášo d'és tuke!

O cino šávo: Vi tuke!

O báro šávo: So ad'és keres?

O cino šávo: Khanči. Aj tu?

O báro šávo: Khanči, bešav khére. Káj tumende khére vareko?

O cino šávo: Khónik. Aj tute?

O báro šávo: Káj mande khére fere muri dej. Si tu varesave hri ando telefono?

O cino šávo: Naj ma khančeske.

O báro šávo: Aves káj mande?

O cino šávo: Či kamav.

O báro šávo: No, mišto. Dévlesa.

O cino šávo: Dévlesa.

Slovička

bokh <i>podst.jm.ž.</i>	hlad	varikasko/varekasko <i>zájm.</i>	něčí
truš <i>podst.jm.ž.</i>	žízeň	varikana/varekana <i>přísl.</i>	někdy
maškar <i>předl.</i>	mezi, uprostřed	varesar/varisar <i>přísl.</i>	nějak
suno <i>podst.jm.m.</i>	sen	akárko <i>zájm.</i>	leckdo, ledakdo
bárol <i>slov.</i>	vyrůstat, růst	akárso <i>zájm.</i>	cokoliv
khónik <i>zájm.</i>	nikdo	akársosko <i>zájm.</i>	jakýkoliv, ledajaký
khanči <i>zájm.</i>	nic	akárká <i>přísl.</i>	ledakde
khančesko <i>zájm.</i>	nijaký, žádný	akárko <i>zájm.</i>	kdokoliv, ledakdo
čisosko <i>zájm.</i>	žádný, nijaký	akárkana <i>přísl.</i>	kdekoliv
khanikasko <i>zájm.</i>	ničí	akársar <i>přísl.</i>	jakkoliv
khati <i>přísl.</i>	nikde	nasvajvel <i>slov.</i>	onemocnět
variso/vareso <i>zájm.</i>	něco	lažav, lažavó <i>podst.jm.m.</i>	ostuda, hanba
varisosko/ varesosko <i>zájm.</i>	nějaký	merel <i>slov.</i>	umírat
variká/vareká(j) <i>přísl.</i>	někde	rovel <i>slov.</i>	brečet, plakat
variko/vareko <i>zájm.</i>	někdo		

Poznámky

ROMANI ROMANES

9. LEKCE: O STROMO VORBIJ PA ROMANI VORBA

Vysvětlení některých obtížnějších tvarů z videa *O Stromo vorbij pa romani vorba*, kterým by žák na úrovni této lekce ještě nerozuměl:

<i>me kerd'ilem</i>	narodil jsem se
<i>vou kerd'ilo</i>	on se narodil

Předložky

Ande

Základní význam: **v, ve**

Použití:

1. Stojí-li předložka *ande* před přivlastňovacím zájmenem nebo před zájmenem *sa*, předložka je v základním tvaru, nezávislém na rodu následujícího podstatného jména:

<i>ande muro kher</i>	v mém domě
<i>ande sa e khera</i>	ve všech domech

2. Stojí-li předložka *ande* před podstatným jménem, její koncovka se přechyluje:

Jednotné číslo: rod mužský (ke kmeni se přidává koncovka – **o**), rod ženský (koncovka – **i**).

Množné číslo: koncovka – **ej** u obou rodů.

Podstatné jméno následuje v nominativu:

<i>ando kher</i>	v domě
<i>andi koňha</i>	v kuchyni
<i>andej khera, andej koňhi</i>	v domech, v kuchyních

3. Stojí-li předložka před plným lokativním tvarem zájmena, používá se základní tvar *ande*:

<i>ande mande</i>	ve mně
<i>ande lende</i>	v nich

4. Stojí-li předložka před zkráceným tvarem zájmena: tvar *andej*:

<i>andej</i>	ma ve mně
<i>andej le</i>	v nich, popř. ve významu z nich (o maj báro andej le největší z nich)

Zapamatujte si!

Ve spojení s názvem místa v nominativu se předložka nemusí používat:

Žav Ostrava. Jedu do Ostravy. Žav Hradec Králové. Jedu do Hradce Králové.

Anda

Základní význam: z, ze, kvůli

Použití:

1. Stojí-li předložka *anda* před podstatným jménem, její koncovka se přechyluje: V jednotném čísle se pro rod mužský ke kmeni přidává koncovka – **a**, pro rod ženský koncovka – **aj**.

V množném čísle obou rodů je koncovka – **aj**.

Podstatné jméno následuje v nominativu:

<i>anda Hradco</i>	z Hradce
<i>andaj Praha/Prága</i>	z Prahy
<i>anda sástri</i>	ze železa
<i>andaj</i> thema	z ciziny (doslova: ze země)
<i>Me sármozij anda Požono.</i>	Pocházím z Bratislavy.
<i>Andaj pirámňi phandenas les.</i>	Zavřeli ho kvůli milence.

2. Stojí-li předložka před plným tvarem zájmena, používá základní tvar *anda* a následuje tvar zájmena v lokativu:

<i>anda mande</i>	ze mě; kvůli mně
<i>anda tute</i>	z tebe; kvůli tobě
<i>anda lende</i>	z nich; kvůli nim
<i>Jejkh anda lende sas o rašaj.</i>	Jeden z nich byl kněz.
<i>Anda tute či žav khati.</i>	Kvůli tobě nejdu nikam.

3. Před zkráceným tvarem osobního zájmena se používá prodloužená forma *andá*:

<i>andá ma</i>	ze mě
<i>andá tu</i>	z tebe
<i>andá le</i>	z nich

Pe

Základní význam: na

Použití:

1. Stojí-li předložka *pe* před podstatným jménem, její koncovka se přechyluje:

V jednotném čísle se pro rod mužský ke kmeni přidává koncovka – **o**, pro rod ženský koncovka – **i**.

V množném čísle obou rodů je koncovka – **ej**.

Podstatné jméno následuje v nominativu:

<i>po vurdon</i>	na voze
<i>pi kasňa</i>	na skříni
<i>pej skamina</i>	na židlích

2. Stojí-li předložka před plným tvarem zájmena, používá základní tvar *pe* a následuje tvar zájmena v lokativu:

<i>pe mande</i>	na mě
<i>pe tute</i>	na tebe
<i>pe lende</i>	na ně

3. Před zkráceným tvarem osobního zájmena se používá tvar *pejr* nebo *pér*, (pouze) lokálně také *pré* nebo také *pe* (i u nezkrácené formy)

<i>pejr ma/pér ma</i>	na mě
<i>pejr ame/ pér ame</i>	na nás
<i>Le pér tu zubuno.</i>	Vezmi si na sebe kabát!
<i>Choljajvel pejr ame.</i>	Zlobí se na nás.

Pa

Základní význam: 1.o; 2.po; 3. z, ze (vyjadřující směr dolů)

Použití:

1. Stojí-li předložka *pa* před podstatným jménem, její koncovka se přechyluje:

V jednotném čísle se pro rod mužský ke kmeni přidává koncovka – **a**, pro rod ženský koncovka – **aj**.

V množném čísle obou rodů je koncovka – **aj**.

Podstatné jméno následuje v nominativu:

<i>pa gav</i>	po vesnici
<i>paj šam</i>	z tváře, po tváři
<i>paj trapti</i>	po schodech

2. Stojí-li předložka před plným tvarem zájmena, používá základní tvar *pa* a následuje tvar zájmena osobního v lokativu:

<i>pa tute</i>	<i>o tobě</i>
<i>pa leste</i>	<i>o něm</i>

Me vorbij pa tute, pa peste či vorbij. Mluvím o tobě, o sobě nemluvím.

3. Před zkráceným tvarem osobního zájmena se používá tvar *pár*, následuje zkrácený tvar zájmena:

<i>pár ma</i>	o mně
<i>Vorbij pár pe.</i>	Mluví o sobě.

4. Osobní zájmena *so* a *ko* se používají po předložce *pa* v nepravidelném kratším tvaru:

<i>Pa kas vorbis?</i>	O kom mluvíš?
<i>Pa sos vorbis?</i>	O čem mluvíš?
<i>Naj pa sos.</i>	Není zač.

Angla

Základní význam: před

Použití:

1. Stojí-li předložka *angla* před podstatným jménem, její koncovka se přechyluje:

V jednotném čísle je pro rod mužský koncovka – **a** a pro rod ženský koncovka – **aj**.

V množném čísle obou rodů je koncovka – **aj**.

Podstatné jméno následuje v nominativu:

<i>Angla kher.</i>	Před domem.
<i>Anglaj bolta.</i>	Před obchodem.
<i>Anglaj škola.</i>	Před školou.
<i>Anglaj khera.</i>	Před domy.

2. Stojí-li předložka před plným tvarem zájmena, používá základní tvar *angla* a následuje tvar zájmena v lokativu:

<i>angla mande</i>	přede mnou
<i>angla tute</i>	před tebou
<i>angla leste</i>	před ním

3. Před zkráceným tvarem osobního zájmena se používá tvar *anglá*, následuje zkrácený tvar zájmena:

<i>anglá ma</i>	přede mnou
<i>anglá tu</i>	před tebou
<i>anglá les</i>	před ním

Tela

Základní význam: pod

Použití:

1. Stojí-li předložka *tela* před podstatným jménem, její koncovka se přechyluje:

V jednotném čísle se pro rod mužský ke kmeni přidává koncovka – **a**, pro rod ženský koncovka – **aj**.

V množném čísle obou rodů je koncovka – **aj**.

Podstatné jméno následuje v nominativu:

<i>tela šejro</i>	pod hlavou
<i>telaaj šelčija</i>	pod stromem
<i>telaaj krangi</i>	pod větvemi

2. Před všemi zájmeny se vyskytuje předložka v základním tvaru *tela*, následuje lokativ.

<i>tela mande</i>	pode mnou
<i>tela leste</i>	pod ním
<i>Šuv tela leste o perno.</i>	Dej pod něj plínku.

Ká/káj

Základní význam: k, u

Použití:

1. Ve všech osobách má stejný tvar *ká* (západní Slovensko), popř. *káj* (východní Slovensko). Tvar předložky *ká/káj* se nemění v závislosti na následném rodu podstatných jmen. Po předložce *ká/káj* následuje podstatné jméno v nominativu.

<i>Ká i Pinka.</i>	K Pince/ u Pinky.
<i>Ká o šávo.</i>	K chlapci/ u chlapce.
<i>Ká o doktorí.</i>	K doktorovi, u doktora.
<i>Žav ká o maj báro.</i>	Jdu k šéfovi.
<i>Sim ká o maj báro.</i>	Jsem u šéfa.

2. Zájmeno osobní po předložce *ká/káj* je vždy v lokativu:

<i>ká tute</i>	k tobě, u tebe
<i>ká amende</i>	k nám, u nás
<i>ká lende</i>	k ním, u nich

Paša

Základní význam: u, vedle

Použití:

1. Tvar předložky paša se nemění v závislosti na následném rodu podstatných jmen. Po předložce paša následuje podstatné jméno v nominativu:

Torduvav paša kher. Stojím vedle domu.

2. Zájmeno za předložkou paša je většinou v lokativu:

Paša late sovav. Spím u ní.

Beš paša mande! Sedni si ke mně!

Může se ale použít i v nominativu, proto lze říct (s použitím zkrácené sady):

Beš paša ma!

Pala

Základní význam: za, po

Použití:

1. Tvar předložky pala se nemění v závislosti na následném rodu podstatných jmen. Po předložce pala následuje podstatné jméno v nominativu:

Rovav pala šávo. Brečím kvůli klukovi (doslova: za klukem).

Pala gav. Za vesnicí.

pala mizmejri odpoledne (doslova: po poledni)

2. Zájmeno po předložce pala je většinou v lokativu:

Pala late me merav. Umírám za ní.

Perdal

Základní význam: přes, skrz

Použití:

1. Tvar předložky perdal se nemění v závislosti na následném rodu podstatných jmen.

Po předložce perdal následuje podstatné jméno v nominativu:

Žav perdal o fouro. Jedu přes město.

Šudel o nár perdal o páji. Hází kamenem přes vodu.

2. Zájmeno po předložce perdal je v lokativu.

Karing

Základní význam: směrem k, okolo

Použití:

1. Tvar předložky karing se nemění v závislosti na následném rodu podstatných jmen.

Po předložce karing následuje podstatné jméno v nominativu:

Si te žas karing i poušta. Musíš jít směrem k poště.

Žav tute karing o mizmejri. Přijdu k tobě kolem poledne.

2. Zájmeno po předložce *karing* je vždy v lokativu:

karing late

k ní

Kadi d'ili bišavav karing tute.

Tuhle písničku posílám tobě.

Spojky

Příčinné spojky

Pro vyjádření příčiny, účelu, popřípadě kauzality, ve významu českého „protože“, „jelikož“ se používají tyto spojky:

mível

Mível či amáre dada taj či amáre papura nás kecave.

Protože ani naši tátové ani naši dědové nebyli takoví.

ká

Ká romňi kurva-j, tejle muradas la kaťťasa.

Protože je jeho žena nevěrnice, ostříhal jí nůžkami.

ke

Akánik žav te sovav, ke kíni sim.

Teď jdu spát, protože jsem unavená.

azír, hod' / azír, ká

Azír ká chochavelas ame i gáži, čourdine ame sa.

Protože nám ta gádžovka lhala, všechno nám ukradli.

Spojka *vi/vej*

Slučovací spojovací výraz *vi* do češtiny překládáme jako „i“:

O párho vi o kálo.

Bílý i černý.

Pokud stojí na začátku věty, můžeme přeložit výraz *vi* jako „také, taky“:

Vi me žav tumenca.

Také já jdu s vámi.

Někdy se objevuje stažená forma se členem u podstatných jmen v množném čísle, která zní **vej**:

Vej Rom taj vej Gáže kado phenen. I Romové i Gádžové tohle říkají.

Poznámky

CVIČENÍ:

Cvičení 1.

Odpovězte správně na otázky k videu.

- 1) Khatar si o Stromo? Ká kerdilas?
- 2) Khatar si lesko dad? Ká kerdilas? Sar bušolas?
- 3) Ando sosko fouro bešel?
- 4) Kon si o Stromo?
- 5) Ká phírel o Stromo? So kerel?
- 6) Sar pinžárenas le Rom leske dades?
- 7) So mangel o Stromo le Romendar?
- 8) So gindoj pa romani šib?

Cvičení 2.

Doplňte volně věty podle textu přepisu videa:

- 1) O Stromo phírel pej víbora, ke _____

- 2) O Lalino tranda vaj štarvarděš berš parančolijas pe Jihočeský kraj, azír _____

- 3) Pinžárenas les vej _____
taj ve _____.
- 4) O Stromo žádalij le Romen, te na _____
_____.
- 5) Na šon áver vorba andi romani vorba, azír hod' _____

Cvičení 3.

Vypište z textu všechny předložky. Vypište je včetně podstatných jmen či zájmen, které po nich následují a poznamenejte si, v jakém rodě a čísle se nacházejí tato podstatná jména:

Cvičení 4.

Doplňte správné tvary předložek: *ande/andi/ando/andej, pe/pi/po/pej, pa/paj, ká.*

- 1) Haťárav, kana variko vorbij kodo, so sas _____ búiťi vaj _____ škola.
- 2) Šaj vorbis mange _____ murro nípo, _____ búiťi, sar si variko _____ droma taj kadej.
- 3) Haťárav _____ sos vorbin _____ rádijouvo vaj _____ televíza.
- 4) Skirin tejle dúj trín vorbi, so avel tuke _____ gindo.
- 5) O papu bešel _____ muro kher.
- 6) Či žanav, vaj bešel _____ gav vaj _____ to fouro.
- 7) Le Rom avenas _____ áver them. Vi me simas _____ thema.
- 8) Dikhes les? Niči, _____ koňha-j garado.
- 9) _____ fejastrí si párne fernangura.
- 10) _____ sobi khelen pe e šavoura.
- 11) E šavoura šoren i mol _____ mesáli.
- 12) Khos tejle _____ mesála o pracho!
- 13) _____ mizmejri phíren le šáve _____ lengi mámi.
- 14) Ađejs žav _____ Hradec Králové.

PŘEPIS VIDEA:

O Stromo vorbij pa romani vorba

Markéta: Mišto. Tu o Stromo bušos...

Stromo: Me o Stromo bušuvav. Me kerdilem khate po Čecho, andi Prachatica, de muro dad andi Nitra kerd'ilo. Taj khate bešav dekhatar, so kerdilem, khatar. Khate. Me sim o Rom la Prachaticako. Intrégi, kana si súdura akárká, vaj romani vorba, žav te intézij la, hod' t'avel... te n'avel bajura, te n'avel akársar, phírkerav pej víbora anglaj gáže taj žutij le Romen, sar so bírij taj pasolij pe taj dugáljij pe. No. So kames te phušes áver?

Markéta: Aj to dad sar bušolas?

Stromo: Muro dad Lalino bušolas.

Markéta: Sar?

Stromo: Lalino bušolas.

Markéta: Lalino?

Stromo: Lalino bušolas muro dad taj dekhatar tranda vaj štarvardéš berš sas khate, pe kado Jihočeský kraj, vou parančolijas. Vi andej Rom, vi romani vorba kerelas, vi anglaj raja žalas te vorbij vi anglaj Rom. Báro pinžárimo sas les, v'andej gáže, v'andej Rom. Pinžárenas les pa intrégo luma vej Rom taj vej kecave gáže, akarká. Mejj andej thema phírelas. Me Stromo bušuvav taj kado Jihočeský kraj... taj žádalínav tume, Romale, kon šun la, kadi kazeta, hod' te na chasáren i romani šib! Me sim pe kodo, hod' me te inkrav, mível vezetij mure šavouren, mura romňa hod' te siťarav vi mure šavouren vi pala pánžvardeše beršen, o Dejl te rakhel te na avasa khate ame le maj phúre, hod' vi voun te na chasáren i romaňi šib! Taj žádalij tume, kon šunla, kadi kazeta, pi intrégo cára luma, hod' o Stromo te ízenij anda Prachatica, le Lalinoko šávo, hod' tumáro Romanimo te inkrena ánde, so pasolij pe taj dugáljij pe. Taj i tradícia te na šoha chasajlvel tumenge taj i vorba, i romani, šoha te na šon páše ávera vorbi paša la! Hod' mindig t'avel intrégo romani vorba. Na hod' t'avel čechicko vorba vaď francúzicko vorba ánde te na haťáren ame! Mívl č'amáre dada taj č'amáre papura nás kecave. No t'aven bachtále, Romale!

Slovíčka

bajo *podst.jm.m.*

bírij *slov.*

cára *příd.jm.*

dekhatar *přísl.*

d'íli *podst.jm.ž.*

haťárel *slov.*

chasárel *slov.*

choljajvel *slov.*

inkrel *slov.*

intézij *slov.*

intrégo *příd.jm.*

ízenij *slov.*

kasňa *podst.jm.ž.*

kerďol *slov.*

koňha *podst.jm.ž.*

kranga *podst.jm.ž.*

luma *podst.jm.ž.*

mejj *přísl.*

mesála *podst.jm.ž.*

mível *spoj.*

mizmejri *podst.jm.m.*

parančolij *slov.*

páše *přísl.*

problém

dokázat, zvládat

celý

od (časově)

píseň

rozumět

ztratit, ztrácet

zlobit se

držet, dodržovat

řešit

celý

přát

skříň

narodit se

kuchyň

větev

svět

dokonce, ani

stůl

proto

poledne

řídít, rozkazovat

blízko

páto *podst.jm.m.*

perno *podst.jm.m.*

phandel *slov.*

pinžárel *slov.*

pinžárimo *podst.jm.m.*

Požono *podst.jm.m.*

rádijouvo *podst.jm.m.*

raj *podst.jm.m.*

Romanimo *podst.jm.m.*

skamin *podst.jm.m.*

sovel *slov.*

šam *podst.jm.ž.*

šelčija *podst.jm.ž.*

šudel *slov.*

them *podst.jm.m.*

trapta *podst.jm.ž.*

vezetij *slov.*

vorba *podst.jm.ž.*

žutij *slov.*

postel

plena

zavřít, zavázat

znát

znalost

Bratislava

rádio

pán, vážený člověk

romství

židle

spát

tvář

strom

házet, hodit, vyhodit

země

schod

vést, řídit

proslov, řeč

pomocť

Fráze:

o Rom la Prachaticako

sar pasolij pe taj dugáljij pe

prachatický Rom

jak se sluší a patří

ROMANI ROMANES

10. LEKCE: SAR VARIKANA TRAJINAS E ROM

Vysvětlení některých obtížnějších tvarů z videa „Sar varikana trajinas e Rom“, kterým by žák na úrovni této lekce ještě nerozuměl:
Perfektivní tvary sloves (minulý čas dokonavý): *phušlan mandar* (zeptali jste se mě), *gejlas tar/gejlam tar* (odešla, šla pryč/odešli jsme, šli jsme pryč), *múlas* (umřel), *das* (dal).

Kondicionál reális (podmiňovací způsob): *me kamous te phenav* (chtěl bych říct)

Opětovací tvary slovesa (slovesa s vloženou příponou -ker- za slovesným kmenem a před slovesnou koncovkou, vyjadřující opakovanou nebo intenzivní činnost): *d'ilabav – d'ilabkerav* (zpívám), *vorbin – vorbinkerav* (mluví, vyprávějí).

Imperfektum (minulý čas nedokonavý)

Pravidelně tvořený: tvary přítomného času + **-as**

Pouze v 1. os. j. č. došlo ke zkrácení flektivně-aglutinačního tvaru *-av-as* na *-ous*.

	1. třída -e-	2. třída -a-	3. třída -uv-	4. třída -i-
1. os. j. č.	phen-ous	as-ous	tord'-uv-ous	traj-in-ous
2. os. j.č.	phen-es-as	asa-s-as	tord'-os-as	traj-is-as
3. os. j. č.	phen-el-as	asa-l-as	tord'-ol-as	traj-ij-as
1. os. mn. č.	phen-as-as	asa-s-as	tord'-uv-as-as	traj-in-as-as
2. os. mn. č.	phen-en-as	asa-n-as	tord'-on-as	traj-in-as
3. os. mn. č.	phen-en-as	asa-n-as	tord'-on-as	traj-in-as

Minulý čas nedokonavý sponového slovesa „být“

me simas ame samas
tu salas/sanas tume sanas
vouj sas voun sas

Záporná forma minulého času nedokonavého sponového slovesa „být“

me či simas ame či samas
tu či salas/sanas tume či sanas
vouj nás voun nás

Minulý čas nedokonavý slovesné vazby „mít“ (na příkladu vazby s osobními zájmeny)

sas ma /man sas sas ame /amen sas
sas tu /tut sas sas tume /tumen sas
sas la, le(s)/les, la sas sas le(n) /len sas

Záporná forma minulého času nedokonavého slovesné vazby „mít“ (na příkladu vazby s osobními zájmeny)

nás ma /man nás nás ame /amen nás
nás tu /tut nás nás tume /tumen nás

CVIČENÍ:

Cvičení 1.

Podtrhněte v textu všechny tvary minulého času nedokonavého a určete osobu a číslo.

Cvičení 2.

Odpovězte na otázky k videu.

- 1) Sar trajinas varikana e Rom?
- 2) Keťfi sas le Romeske, kana múlas lesko dad?
- 3) Ká bešelás lesko čaládo?
- 4) Sas len khote kher?
- 5) Sar bušolas lesko nano?
- 6) Ká bešelás lesko nano? Kasa bešelás?
- 7) Ká phírelás kado Rom, inke sar šavouro, peske dadesa?
- 8) So kerenas, kana phírenas pej sunte thana?
- 9) Anda kas rudíjas kado Rom?
- 10) So kerenas majinti e Rom, kana kerenas jag?
- 11) Ko das lenge o kher?

Cvičení 3.

Doplňte správné tvary minulého času nedokonavého.

- 1) O šávo či (trádel) _____ araťi o motori, (trádel) _____ o vurdon.
- 2) I Šejinka (rudíj) _____ anda peski dej. Me (rudíj) _____ anda tu.
- 3) Varisoko manuš (vorbij) _____ manca, kana (si) _____ pi ulica.
- 4) Le šáveske (tecij) _____ amari šej.
- 5) I romňi (kamel) _____ variso te vorbij.
- 6) Či (žanel) _____ ká (bešel) _____ leski mámi.
- 7) Mancí (hajtij) _____ pér ma but berš.
- 8) Kana me (si) _____ cigno, (phírel) _____ mure dadesa pej sunte thana.
- 9) Ame sorro kurko (d'ílabel) _____
- 10) O nano (bešel) _____ ando kher, ame (bešel) _____ rigate.
- 11) E Rom (sovel) _____ ande suluma.

Cvičení 4.

Přeložte do romštiny.

- 1) Byla jsem ještě malá holka.
- 2) Bydleli jsme v obytném voze.
- 3) Romové si dělali dřívě oheň a povídali si.
- 4) Dřívě Romové neměli domy.
- 5) Můj otec jezdil s vozem a koňmi.
- 6) Jezdili jsem do města nakupovat a můj muž řídil auto.
- 7) Romové chodili bosí, nic neměli.
- 8) Život kdysi nebyl dobrý.
- 9) Měl jsem dvě sestry a jednoho bratra.
- 10) Já jsem byl nejstarší.

PŘEPIS VIDEA:

Sar varikana trajinas e Rom

T'aven bachtale, Romale anda Čecho, ká phušlan mandar duj trín vorbi, sar so sas, sar trádenas e Rom varikana. No, phenav la tumenge, Romale.

Simas ochto beršengo, simas, taj tela jejkh kher bešasas. Khote bešelás muro nano, o Jovan, taj muro dad taj lesko čaládo. Taj varikana sas, e Rom phírenas khote, ando ... tela... cino... ando telepo bešasas. Taj khote avenas Rom, but trádenas. Avenas anda Šóka, anda Símouva e Rom pej grast, akhárká avenas e Rom.

Taj kerenas jag majinti, vorbinkerenas, so sas, e Rom. Vorbinkerenas, so sas varikana, e phúre Rom, taj sako vorbijas, so sas. Sar žalas i luma. Taj vorbinas mévi kodo, púrninges sas kodola Rom phúre, žanas te čouren, varikana. Purnanges, nás le khanči. Ande suluma sovenas, kodola Rom.

Taj ekh romňi phendas, gejri, kade gejlás ká pesko nano. „Muro nano, naj ma khanči. Či des le šavouren variso?“ – „Aldij tu o Dejl, vi man si kecavo čaládo sar tut. Ža, hajtin lenge!“ Taj gejlás kodi romňi, taj gejlás tar khoutar.

Bešous kutkáke tejle, simas... ochto beršengo simas. Kana múlas muro dad, simas dešušovengo. Vorta.

Taj me kamous te phenav tumenge šukáres, aldij tume o sunto Dejl, kadi vorba, sar sas. Muro dad žalas... phírous lesa te dílabkerav, lesa, pi harmo... sunte thana. Mure dadesa. So hajtinásas. Hajtijas muro dad taj muri dej, hajtinás pér mande. Maj but phírous mure dadesa pej sunte thana. Avasas khére, dílabasas taj pale žous tar. Pej sunte thana phírous, Romale. Šaštína. Mariacál. Sunto Marii khote-j. Deše beršengo simas, kana phírous mure dadesa pe kadala sunte thana. Taj ruďinous. Anda muri dej, anda... Cignoure sas inke šavoura. Me simas maj phúro.

Muro nano, sas ekh kher les. Ame bešasas ando bíváko. Mura dejasa, mure dadesa. Khate khónik nás. Feri o Jovan, o muro nano. Sas les khére šáven, kodole rigate bešenás. Ando jekh kher bešenás. Ando jekh kher bešenás. Jejkhe šáves sas čaládo. Khote bešasas ando jekh telepo. Muro nano, mure nanura, áver khonik nás khote. Ke nás, či bešenás keťí žejne.

O raj das ame kher. Taj khote gejlam tar.

Slovička

aldij slov.	žehnat, požehnat
bíváko <i>podst. jm. m.</i>	obytný vůz
čourel / čórel slov.	krást
dílabel slov.	zpívat
gejro/géro <i>příd. jm.</i>	nebohý
hajtij slov.	starat se
jag <i>podst. jm. ž.</i>	oheň
kecavo <i>zájm.</i>	takový
khote <i>přísl.</i>	tam
khoutar <i>přísl.</i>	odtamtud
kutkáke <i>přísl.</i>	tamhle
luma <i>podst. jm. ž.</i>	svět; Země
mévi <i>spoj.</i>	dokonce, také
púrninges <i>přísl.</i>	naboso
raj <i>podst. jm. m.</i>	(vážený) pán
ruďij slov.	modlit se
sulum <i>podst. jm. m.</i>	sláma

Sunto Maria <i>podst. jm. ž.</i>	panenka Marie
sunto than <i>podst. jm. m.</i>	poutní místo (doslova svaté místo)
telepo <i>podst. jm. m.</i>	osada, vesnice
trádel slov.	jezdit, řídit

Místní názvy

Šóka	Selice (obec na Slovensku v okrese Šaľa)
Símouva	Zemné (obec na Slovensku Nové Zámky)
Šaštína	Šaštín-Stráže (město na Slovensku v okrese Senica)
Máriacál	Mariazell (město v Rakousku, v republice Štýrsko)

Základní fráze

Aldij tu o Dejl!	Ať ti Bůh žehná.
Dešušovengo simas.	Bylo mi šestnáct.
Ochtongo simas.	Bylo mi osm.

ROMANI ROMANES

11. LEKCE:

ANDO VEJŠ PEJ BURÁCI

Vysvětlení některých obtížnějších tvarů z videa „Ando vejš pej buráci“, kterým by žák na úrovni této lekce ještě nerozuměl:

Perfektivní tvary sloves (minulý čas dokonavý): *avilam* (přišli jsme), *rakhlem*, *rakhlan* (našla jsem, našla jsi).

Rozkazovací způsob (imperativ)

	1. třída -e-	2. třída -a-	3. třída -uv-	4. třída -i-
2. os. j. č.	phen!	asa!	tord'-uv!	traj-in!
1. os. mn. č.	phen-as!	asa-s!	tord'-uv-as!	traj-in-as!
2. os. mn. č.	phen-en!	asa-n!	tord'-on!	traj-in-en!

Rozkazovací způsob (imperativ) sponového slovesa „být“

Av! Avas! Aven!

Bud'! Bud'me! Bud'te!

Negativní rozkazovací způsob (imperativ)

Zápor se tvoří pomocí zápornky *na*.

Na ža! Nechod'!

Na dikh khote! Nedívej se tam!

Na phenen! Neříkejte!

Negativní rozkazovací způsob (imperativ) sponového slovesa „být“

Na av! Na avas! Na aven!

Na av kecavo! Nebud' takový!

Modifikace a zesílení významu rozkazovacího způsobu

Původní tvar imperativu lze posílit připojením částic jako: *le*, *ta*, *de*, *ča(k)*, *maj*.

Přitom platí, že připojená částice vyjadřuje různou míru apelu:

- *le*: slušný zdvořilostní apel nebo výzva

- *ta*, *de*, *ča(k)*: naléhavý, ale přesto zdvořilý apel

- *maj*: silný požadavek, nutková výzva

Vedle toho se imperativ může doplnit o částici *tar*, která vyjadřuje příkaz k pohybu směrem pryč.

Av le! Pojd' jsem – klidně pojd' sem!

Dikh ča(k)! Pojd' se podívat (naléhavě, vyžádání potvrzení)!

Av maj! Pojd' už! (netrpělivě)

Ker maj! No tak dělej! (netrpělivě)

Ža tar! Odejdi!

Avas tar! Pojd'me pryč!

Skloňování podstatných jmen: Ablativ (8. pád)

Ablativ je tvořen u obou rodů jednotného a množného čísla shodně od nepřímého kmene přidáním koncovek:

-tar / -dar

Koncovka **-tar**: pokud nepřímý kmen končí na souhlásku *s* nebo samohlásku *a*, např. *le phralestar*, *la pheñatar* (od bratra, od sestry),

Koncovka **-dar**: pokud nepřímý kmen končí na souhlásku *n*, např. *le phralendar*, *le pheñandar* (od bratrů, od sester), *mandar* (ode mě).

Tvorba ablativního tvaru:

Nominativ:	(o) Rom	(i) Romňi	(le) Rom
Nepřímý kmen:	(le) Rom-es	(la) Rom-ña	(le) Rom-en
Ablativ:	(le) Rom-es-tar	(la) Rom-ña-tar	(le) Rom-en-dar

Hlavní funkce

Vyjadřuje směřování od někoho či od něčeho nebo vychází z někoho či z něčeho.

Pojí se s určitými slovesy, které mají v češtině často genitivní vazbu.

Ve větě může zastávat funkce předmětu, jmenného přísudku či doplňku, přívlastku či příslovečného určení.

Zapamatujte si!

V olašské romštině je ablativ na ústupu: chybí lokální význam (odněkud), který je hojně zastoupen např. v severocentrální romštině.

Ablativní tvary zde byly v tomto významu téměř zcela nahrazeny předložkovými konstrukcemi.

Tedy např. slovní spojení „z Prahy, z Bratislavy“ přeložíme jako: *andaj Praha*, *andaj Požono*, **neexistují** tvary jako *Prahatar*, *Požonostar*!

Použití

1. Ve slovesných vazbách:

Některá slovesa se vždy pojí s ablativní vazbou, např. *daral* (bát se – čeho), *phušel* (ptát se – koho), *chutílel* (držet se – koho, dostat – od koho), *asal* (smát se – komu), *čórel* (krást – komu), *lažal pe* (stydět se – za koho)

<i>Asal le romestar.</i>	Směje se muži.
<i>Daral le sapendar.</i>	Bojí se hadů.
<i>Phušel la phúratar.</i>	Ptá se (té) staré.
<i>Chutílel pe tutar.</i>	Drží se tě.
<i>Čourel lestar o somnakaj.</i>	Krade mu zlato.
<i>Lažas mandar?</i>	Stydíš se za mne?

2. U podstatných jmen a přídavných jmen:

Často se užívá ve funkci předmětu, například jako odpověď ve smyslu od někoho, od něčeho.

<i>Le phralestar.</i>	Od bratra.
<i>La romñatar.</i>	Od ženy.
<i>Kindem kodo mure dadestar.</i>	Koupil jsem to od mého otce.
<i>Samas inke dúr khérestar.</i>	Byli jsme ještě daleko od domu.

Také se užívá při porovnávání pro označení komparovaného, např.

<i>Vou si mandar maj phúro.</i>	On je starší než já.
<i>Me sim le phralestar maj godaver.</i>	Jsem chytřejší než můj bratr.

Může být také ve funkci jmenného přísudku nebo doplňku. V takovém případě vyjadřuje například jakého původu nebo zdroje něco

je (např. *Kodi dukh šaj avel le čangendar*. Tahle bolest může být od nohou. *O kher pherdo sas le Romendar*. Dům byl zaplněn Romy).
Může se vyskytovat také ve funkci příslovečného určení příčiny (*Kodole drabendar si mange nasules*. Z těch léků je mi špatně.)

Další ustálené ablativní tvary:

Phujatar.

Pěšky.

(*Soven*) *purnendar*.

(*Spi*) *nohama* proti sobě.

3. Podobné funkce jako u podstatných a přídavných jmen plní ablativ také u zájmen.

Pro přehled zde uvedeme některé tvary zájmen v ablativu.

Tvary osobních zájmen v ablativu:

mandar amendar

tutar tumendar

latar lendar

lestar

(*pestar*) (*pendar*)

Tvary tázacích zájmen v ablativu:

khatar (odkud), *sostar* (proč), *sávatar* (od které), *sávestar* (od kterého), *sávendar* (od kterých), *kastar* (od koho)

Tvary ukazovacích zájmen v ablativu:

kadalestar (od tohoto), *kodalatar* (od této), *kadalendar* (od těchto), *kodolestar* (od tamtoho), *kakalestar* (od tohoto),

kukolestar (od tamtoho)

Tvary záporných zájmen v ablativu:

khančestar (z ničeho, od ničeho), *khanikastar* (od nikoho), *khanikhatar* (odnikud)

Poznámky

CVIČENÍ:

Cvičení 1.

Odpovězte správně na otázky k videu.

- 1) Ká si le šeja? So khote keren?
- 2) Sar si ávri?
- 3) Rakhle le šeja le buráci?
- 4) So kamen le šeja te kiraven le burácendar?
- 5) Pa soske álaterra vorbin le šeja?
- 6) Če álatondar le Rom daran? Sostar?
- 7) Če álatondar le Rom žunglon? Sostar?
- 8) Sostar či chuřilen le šeja la žamba ando vast?
- 9) So vorbijas i Romři pa varisoske manuř, so keren variso žungálo le žuklenca?

Cvičení 2.

Vyhledejte v textu tvary rozkazovacího způsobu. Vypiřte si je a přelořte.

Cvičení 3.

Vyhledejte v textu tvary ostatních sloves, určete nejprve infinitiv a posléze je převedřte do rozkazovacího způsobu. Cviřně určete možné tvary pro všechny možné osoby.

Přříklad:

Avilam = te avel; 1. Av! 2. Avas! 3. Aven!

Cvičení 4.

Doplřte koncovky ablativu.

- 1) Tu sostar daras (me) _____ ?
- 2) Me darav maj bute (manuř) _____.
- 3) Asal peska (pheň) _____.
- 4) Chuřilel la (vast) _____.
- 5) Čourelas (vou) _____ kařt.
- 6) Phuřen jejkh (áver) _____!
- 7) Phuřav (tu) _____, (ko) _____ asas?
- 8) Asav (kado) _____ taj (kadi) _____.
- 9) Me či darav (khanři) _____.
- 10) Avav khere (voun) _____.

PŘEPIS VIDEA:

Ando vejš pej buráci

Romňi: Avilam ađejs ando vejš, dikhen Romale, ávri brišind del, taj rodas buráca.

Romňi: Rakhlan variso, Ivetko?

Ivetka: Éta, rakhlem le...la buráca!

Romňi: Jáj!

Ivetka: Av, dikh, katka, pherdo.

Romňi: Če šukár si! Kadala láše si! Kadalendar kiravasa variso!

Ivetka: Aj so kames te kiraves lesa?

Romňi: Naj šaj keras zumi, vaď omáčka.

Ivetka: Jo. Paša riža...

Romňi: Akárso. Šaj keras. Kiravasa. Trobuj inke te rodel khate.

Romňi: Jáj, Ivetka. Av! Av ourde, chav ƚo jílo! Ehe! Dikh ta, so rakhlem. Dikhes?

Kadala láše-j. Aš ta, lou le! Dikh! Jáj! Če šukár si, uďí?

Ivetka: Jo, jo.

Romňi: Šukár... Naj, le! Kiravesa zumi andaj le.

Ivetka: Jo, najis tuke, pheňe.

Romňi: Naj pa sos.

Romňi: Áke-li, ehe!

Ivetka: Éta, dikh, katka-li! I žamba! De ča, astar la!

Romňi: Áke-li, dikhes?

Ivetka: Jo. Jo! Ža le!

Romňi: Dikh, če cigni-j! Šukár si. Ža, chuřil la ando vas!

Ivetka: Aj sar! Me darav!

Romňi: Ža, Ivetka, chuřil la ando vas!

Ivetka: Me darav, haj tu so či les?

Romňi: Ehhh, me či kamav, de ma páča!

Ivetka: Naj ke musaj tu te les.

Romňi: Či kamav.

Romňi: So gindis, sostar daran le Rom le žambendar?

Ivetka: Aj, dore si le fobia vaj so me žanav, daran.

Romňi: Me gindij, hoď anda kado daran pe, ká žung si, hoď žungalo si. Kecavo hoď žungalo álato si. Azír kadalestar daran. Vaď či kamen. Hoď melálo-j vaď kadej, hoď žungálo-j, či kamen.

Ivetka: Jo. Jo, fajma khonik či kamen kadal.

Romňi: Inke sosko álato kecavo-j? Le... o sap, na?

Ivetka: O sap... sako daral. Ke kodo si nasulendar. Naďon, naďon nasulendar.

Romňi: Jo, kadej, hoď nasulendar si, jo.

Ivetka: Jo, jo. Vareko daral le múcendar, le žuklendar vareko...

Romňi: Jo, aj me či kamav le žuklen taj le múcen. Či kamav.

Ivetka: Mír?

Romňi: Ke, žunglol mange.

Ivetka: Taj varekaske jo.

Romňi: Taj si kecave žejne, so len o tejári, chan anda les taj apal chan anda kodo tejári! No, me má múli sim! Me náštik kado, šej!

Ivetka: Aj či me kado či kamav. Pala múca, pala žukel te chav...

ROMANI ROMANES

12. LEKCE:

I VORBA ANGLA MANGAJIMO

Vysvětlení některých obtížnějších tvarů z videa *I vorba angla mangajimo*, kterým by žák na úrovni této lekce ještě nerozuměl:

Perfektivní tvary sloves (minulý čas dokonavý): *andas* (přivedl, přinesl), *rodlan* (vyhledali jste), *avilem* (přišel jsem).

Budoucí čas

Pravidelné tvoření: příslušný tvar přítomného času + koncovka – *a*

U 1.os.j.č. došlo ke změně původního – *av-a* na – *ou*

	1.třída -e-	2.třída -a-	3.třída -uv-	4.třída -i-
1.os.j.č.	phen- <i>ou</i>	as- <i>ou</i>	vorb- <i>in-ou</i>	tord'- <i>uv-ou</i>
2.os.j.č.	phen- <i>es-a</i>	as- <i>as-a</i>	vorb- <i>is-a</i>	tord'- <i>os-a</i>
3.os.j.č.	phen- <i>el-a</i>	as- <i>al-a</i>	vorb- <i>ij-a</i>	tord'- <i>ol-a</i>
1.os.mn.č.	phen- <i>as-a</i>	as- <i>as-a</i>	vorb- <i>in-as-a</i>	tord'- <i>uv-as-a</i>
2.os.mn.č.	phen- <i>en-a</i>	as- <i>an-a</i>	vorb- <i>in-a</i>	tord'- <i>on-a</i>
3.os.mn.č.	phen- <i>en-a</i>	as- <i>an-a</i>	vorb- <i>in-a</i>	tord'- <i>on-a</i>

Poznámky

CVIČENÍ:

Cvičení 1.

Odpovězte správně na otázky k videu.

- 1) Kon-i pe kado video?
- 2) Sar dičhon ávri? Sar si le Rom urade?
- 3) Pa sos žal i vorba? So kamel o David le Romestar?
- 4) Khatar aven? So kernas angla kodo?
- 5) So avla maj dúr? So kerna?
- 6) So gindis, sar taj kana kerna o mangajimo?
- 7) Sar kerena i vója?

_____ kodolestar.

6) Aver kurko či (me, avav) _____ andi škola. (Me, žav) _____ tar ande thema.

7) Le terne (kamen pe) _____, azír vi (len pe) _____.

8) (Ame, kerel) _____ i láši vója.

9) (Ame, kinel) _____ mol taj (kiravel) _____ lášo chábe.

10) (Me, dílabel) _____ le Romenge šukár díli.

Cvičení 2.

Vypište z textu slovesa v přítomném a v budoucím čase. Určete osobu a číslo. U osob v přítomném čase určete tvar v budoucím čase.

(Povšimněte si také sloves v jiných tvarech – imperativu nebo v minulých časech, s těmi ale zatím nepracujte).

Příklad:

Žas – 1. osoba, množné číslo ⇒ žasa

Cvičení 4.

Napište alespoň deset vět v budoucím čase na téma: *So kerou tehara.*

Cvičení 3.

Doplňte do následujících vět tvary slovesa podle příslušných osob v budoucím čase.

- 1) Tu ká (bešel) _____ áver berš?
- 2) Ká (žal) _____ tí romňi pala mizmejri?
- 3) Pa sos (me, vorbij) _____ tehara lasa?
- 4) Kana (tu, avel) _____ khote, (tu, skirij) _____ mange?
- 5) Kana kodo (me, dikhel) _____, fajma (me, asav)

PŘEPIS VIDEA:

I vorba angla mangajimo

David: Av tar, muro šávo, manca, žas mangavas la šukára ša.

Peter: O drago Dél andas tume, te žutij tume o sunto Déloro, ká rodlan muro kher upre!

David: Te del o Dél, muro phral, ande šele beršende! Mindik káde te rakhas pe! Avilem vareso te mangel tutar, muro drago phral, bacht, sastimo te del o Dél, avilem te mangel kodola mure šaveske la šukára ša.

Peter: Najisáras tumenge, ká rodlan amaro kher upre! Aj aven ánde, hát bešas téle haj vorbinasa-

David: Šaj-

Peter: ... aj kerasa i vója, aj te dela o Dél, aj te kamena pe le terne, sostar te na, mukh len pe, kerasa....

David: Aj o Déloro te del. So phenes...

Peter: No, aven ánde, de.

David: Žas tar ánde. Av tar, de.

Slovička

ánde <i>přísl.</i>	dovnitř
avel tar <i>slov.</i>	vejít
drágo <i>příd.jm.</i>	drahý, drahocenný
dřilabel <i>slov.</i>	zpívat
hát <i>spoj.</i>	tedy
mangajimo <i>podst.jm.m.</i>	námluvy
mangavel <i>slov.</i>	namlouvat
rakhel pe <i>slov.</i>	najít se, shledat se
rodel upre <i>slov.</i>	vyhledat
urádo <i>příd.jm.</i>	oblečený
vója <i>podst.jm.ž.</i>	dobrá nálada
žal tar <i>slov.</i>	odejít

Poznámky

ROMANI ROMANES

13. LEKCE: ANDAJ TUMÁRI ŠUKÁR PÁŤIV

Skloňování podstatných jmen: vokativ (5. pád)

V současné olašské romštině se většinou oslovuje pomocí nominativních tvarů. Vokativní tvary jsou na ústupu a zůstávají odlišné od nominativu pouze u omezeného množství slov.

Tvoření

Vokativ je vedle nominativu jediným pádem, který se netvoří od nepřímého kmene.

U mužského rodu je vokativ je zpravidla tvořen:

a) příponou – **a**

Raja! (Pane!) *Phrala!* (Bratře)

b) příponou – **e**

Dade! (Tati!) *Šúke!* (Hubeňoure!) *Kirve!* (Kmotře!) *Dile!* (Hlupáku!)

Ženský rod je většinou tvořen často příponou **-ej**.

Kirvej! (Kmotro!) *Pheňej!* (Sestro!)

V plurálu se vokativ tvoří pomocí přípony – **ale**:

Šavourale/šávale! (Děti! / Chlapci!) *Phralale!* (Bratře!) *Pheňale!* (Sestry!) *Romale!* (Romové!) *Šejale!* (Dívky!) *Manušale!* (Lidé!)

V mluvené řeči se vokativ již skoro neužívá, vyskytuje se ve:

a) písňových textech a jiném folkloru:

Ká salas, čorrej lubňa! Kde jsi byla, bídná děvko!

b) u některých ustálených oslovení:

Dejvla! (Bože!) *Mou/Mó!* (Chlape!)

Všimněte si

Mamo! (Mami!) *Mámi!* (Babi!)

Oslovení se namísto vokativu často realizuje:

a) V případě příbuzenské terminologie připojením přivlastňovacího zájmena *muro/muri*.

Muro šávo! (Můj chlapče!) *Muri dej!* (Moje mámo!) *Muro nano!* (Můj strýčku!) *Muri šej!* (Moje dcero!) *Muro phral!* (Můj bratře!)

Muri lala! (Moje teto!)

V oslovení nelze užít například samotné *šávo*, *dej*, *nano*, *lala*.

b) Pomocí zdobněliny nominativního tvaru:

Dadouro! (Tatínku!) *Šejouri!* (Holčičko!) *Grastouro!* (Koničku!) *Pheňouri!* (Sestřičko!)

Poznámka

Ustálené spojení *muro šávo*, *muro nano*, případně *muro phral*, se přeneseně používá pro oslovování i při hovoru s dalšími olašskými Romy, pro navození blízkosti a vyjádření přijetí či náklonnosti.

Zdrobňování podstatných jmen

Zdrobněliny mají v romštině mnoho sémantických funkcí a mnoho syntaktických možností. Zdrobňující přípony mohou měnit význam původního slova, ale také vytvářejí samostatná podstatná jména a někdy ovlivňují význam větného celku.

1. Oikoklitická podstatná jména: zdrobňovací přípona **-ór/our-**

Přípona se umísťuje mezi kmen a rodovou koncovku podstatného jména:

<i>šávo</i> – <i>šavóro/šavouro</i>	chlapeček
<i>rakli</i> – <i>raklóri/raklouri</i>	neromská dívka

U bezkoncovkových slov se tato přípona umísťuje za kmen a připojuje se za ni rodová koncovka:

<i>phral</i> – <i>phralóro/phralouro</i>	bratříček
<i>phen</i> – <i>pheňóri/pheňouri</i>	sestřička
<i>skamin</i> – <i>skaminourro</i>	židlička

Zdrobněliny mají u oikoklitických slov u obou rodů v množném čísle za zdrobňování příponou **-or/our-** koncovku **-a**.

Tvary zdrobnělin v plurálu se zde běžně používají:

<i>bal</i> – <i>baloura</i>	vlásky
<i>rakle</i> – <i>rakloura</i>	neromské děti
<i>šáve</i> – <i>šavoura</i>	dětičky
<i>pheňa</i> – <i>pheňoura</i>	sestřičky

Poznámka

Výslovnost a zápis zdrobňovací přípony **-ór- /-our-** se liší podle dialektu. Obecně platí, že více na východ Slovenska se objevuje hláska **-ó-**, směrem na jihozápad Slovenska naopak dvouhláska **-ou-**. Zdrobňovací přípona je někdy zapisována se zdvojeným **rr**, tedy jako např. *šavourra*, *skaminourra*, jak je také některými mluvčími výrazně vyslovována.

2. Xenoklitická podstatná jména:

a) zdrobňovací přípona **-ic-**

Přípona se umísťuje mezi kmen a rodovou koncovku:

<i>tejárí</i> – <i>tejáríci</i>	talířek
<i>múca</i> – <i>múcíca</i>	kočička
<i>béra</i> – <i>béřica</i>	pivečko
<i>múcíci</i>	kočičky

Vyjimky:

<i>trajo</i> – <i>trajíci</i>	živůtek
<i>fouro</i> – <i>fouríci</i>	městečko

b) zdrobňovací přípona **-ink-**

Berci – *Bercinko*, *Nanoš* – *Nanošinko* (romská jména/ přezdívk)

šej – *Šejinka*, *Grófa* – *Gróřínka* (romská jména/ přezdívk)

U některých xenoklitických podstatných jmen se v množném čísle zdrobněliny nepoužívají, např. pro výraz "městečka", v jednotném čísle *fouríci*, se použije *cigne fourura* (malá města), stejně tak se nepoužijí zdrobnělé tvary plurálu pro jména či přezdívk (i když např. tvar *duj Gróřínki* je gramaticky možný).

Hlavní funkce

Zdrobnělin se používá k označení malého rozměru, vztahové blízkosti (*phralourro*), malého množství (*lonouro* – špetka soli) nebo jako onomaziologického prostředek (*Dejvlouro* – Ježíšek).

Zdrobnělin se například používá jako zdvořilostního prostředku při prosbě typu:

Šor mange molouri! Nalej mi vínečko.

Šuv mange čikenouro taj salamica! Nandej mi sádlíčko a salámeček.

CVIČENÍ:

Cvičení 1.

Vypište z textu tvary sloves v budoucím čase.

Vypište také tvary v rozkazovacím způsobu.

Cvičení 2.

Vypište z přepisu písně tvary podstatných jmen v 5. pádě (vokativu).

Cvičení 3.

Pokuste se odpovědět na otázku: *Pa sos žal i d'ili?* Zkuste vlastními slovy převyprávět, o čem je tato píseň, kdo jí asi zpívá, proč a komu.

Cvičení 4.

Vyhledejte a vypište v přepisu písně zdobněliny podstatných jmen.

Odvoďte zdobněliny těchto podstatných jmen:

brišind _____

cocha _____

šúri _____

louve _____

tařimo _____

tařka _____

motori _____

žukel _____

grast _____

kořari _____

páto _____

Kejža _____

Groufo _____

Cvičení 5.

Pokuste se utvořit vokativní tvar nebo jinou možnost oslovení od těchto podstatných jmen:

dej _____

dad _____

phral _____

pheň _____

papu _____

mami _____

kirvi _____

kirvo _____

dilo _____

Šúko _____

PŘEPIS VIDEA:

Andaj tumári šukár páťiv

Ferko: No, hát ezera bočánato, t'an saste haj bachtále, sogodi nípo, so san khate. Ko naj maškar ame, o Dél t'aldij le haj te žutij le karingodi.

Rom 1: Te del o Dél!

Ferko, Kiki: Jáj, de čerhája-j, čerhája-j, šukáres nad'on-i, jáj,

De mura mamičkake dromoura sikhaven.

Jáj, dúj, dúj riga dikhav, sa le strejnon dikhav, jáj,

De sa strejnon dikhav, mure ásva peren.

Dela o Dél, mami, hoď me khére perou, jáj,

De kana khére perou, te rovel malavou.

Jáj, te rovel malavou, pe muro dadóro, jáj.

Pe muro dadóro taj vi pi dejóri.

Ferko: De, phendas, šávale, Romale!

Ferko, Kiki: Jaj, de šávale Romale, pijen, flámozinen, jáj,

De sa i vója keren, sa le láše šáve.

Ferko: Andaj tumári šukár páťiv, t'aven saste haj bachtale sogodi nípo, de phendas, aba vója, bukuríja del tume o Dél bacht, sastímo, Romale.

Rom 1: Te del o Dél.

Ferko: Apal phendas: Jáj, laj, jáj, laj ... áj, laj, laj laj, laj...

Atunči voj bárimangi, kana lel voj néve gáda, hopá!

Néve gáda lela pré pe, maj dikhena soski ávla!

Apal phendas: Áj, naj, la, la... áj, laj, la, laj, né, ne...

Andaj tumári šukár páťiv, saste bachtále sogodi nípo!

Le Rom: Te del o Dél!

Slovička

aldij <i>slov.</i>	žehnat
ásvin <i>podst.jm.ž</i>	slza
atunči <i>přísl.</i>	tehdy
bárimango <i>příd.jm.m.</i>	hrdý
bočánato <i>podst.jm.m.</i>	omluva, prominutí
bukuríja <i>podst.jm.ž.</i>	radost, zábava
čerháj <i>podst.jm.ž.</i>	hvězda
flámozij <i>slov.</i>	flámovat
karingodi <i>přísl.</i>	kdekoli, kamkoli
maj <i>část.</i>	pak, tehdy
malavel <i>slov.</i>	setkat se, uhodit, začit
páťiv <i>podst.jm.ž.</i>	1. úcta 2. hostina
perel <i>slov.</i>	padat
sogodi <i>zájm.</i>	všichni
strejno <i>podst.jm.m.</i>	cizinec, cizí člověk
šukáres <i>přísl.</i>	krásně

ROMANI ROMANES

14. LEKCE:

KAMADE ŠEJA

Perfektivum (minulý čas dokonavý)

Tvoření perfektivním kmenem + pravidelnou koncovkou.

Perfektivní kmeny mají různé způsoby tvoření.

	1.třída -e-	2.třída -a-	3.třída -uv-	4.třída -i-
1.os.j.č.	phen- d-em	asa- nd-em	tord'- il-em	traj- in-d-em
2.os.j.č.	phen- d-al/-an	asa- nd-al/-an	tord'- il-al/-an	traj- in-d-al/-an
3.os.j.č.	phen- d-as	asa- nd-as	tord'- il-as	traj- in-d-as
1.os.mn.č.	phen- d-am	asa- nd-am	tord'- il-am	traj- in-d-am
2.os.mn.č.	phen- d-an	asa- nd-an	tord'- il-an	traj- in-d-an
3.os.mn.č.	phen- d-e	asa- nd-e	tord'- il-ine/-e	traj- in-d-e

Výjimky v tvorbě perfektiva:

U 3.os.jedn.č.: existují také rodově rozlišující varianty:

na místo *-las* → *-li /-lo*

např.:

gejlas → *gejli /gejlo* (hlavně ve spojení *gejli tar /gejlo tar*)

mátilas → *mátili /mátilo*

avilas → *avili /avilo*

TVOŘENÍ PERFEKTIVNÍHO KMENE A VÝJÍMKY V JEHO TVOŘENÍ

U 1. třídy (-e-):

Rozlišují se dvě skupiny, které se liší třetí osobou plurálu:

a) delší forma – perfektivní kmen + koncovka *-ine*

del → voun *dine*

Stejně:

lel → voun *line*; čorel → voun *čourdine*; šudel → voun *šudine*; chuřitel → voun *chutildine*; šorel → voun *šordine*

b) kratší forma – perfektivní kmen + koncovka *-e*

čumidel → voun *čumide*; kerel → voun *kerde*

Perfektivní kmeny:

Slovesa, jejichž slovesný kmen končí na *l, n, r* → vkládá se *-d-*

kerel → *kerdem*

khelel → *kheldem*

phenel → *phendem*

phírel → *phírdem*

Slovesa jejichž slovesný kmen končí na g, k, kh, m, s, š → vkládá se -l-

dikhel → dikhlas

phagel → phaglas

kamel → kamlas

Slovesa končící na -ajv → vkládá se -l-, ale -v- odpadne

bokhajvel → bokhajlem

cholajvel → cholajlem

Slovesa, končící na -v → přidává se kmenotvorná souhláska -d-, přičemž -v- odpadá

thovel → thodem

kiravel → kiradem

Výjimky v 1. třídě (-e-)/ nepravidelná změna kmene:

avel → avilem

bistrel → bisterdem

d'ilabel → d'ilabandem

chuťel → chuklem (chuřilem)

ingrel → ingerdas

merel → múlem

pel → pillem

perel → pejlem

rovel → rúnem

sovel → sútem

suvel → súdem

ušťel → ušťilem

žanel → žanglem

Výjimky v 2. třídě (-a-):

daral → darajlas

chal → chálas

pařal → pařajlem/ pařandem

prasal → prasajlem

žal → gejas

Výjimky ve 3. třídě (-uv-)

bunuj → bunusajlem

gindoj → gindosajlem

Výjimky ve 4. třídě (-i-)

šol → šuttem

Subjunktiv

Subjunktiv slovesa je rovný tvaru oznamovacího způsobu přítomného času, pouze u sponového slovesa je nahrazen tvarem slovesa *avel*.

Použití

1) po modálních částicích *šaj* (vyjadřující možnost), *náštik* (nemožnost), *musaj* (te) (překládáme slovesem muset):

Šaj keres manca búti? Můžeš se mnou pracovat.

Náštik rakhav mange romňa. Nemohu si najít ženu.

Musaj te keres búti Musíš pracovat.

2) Po částici *te*:

a) při vyjadřování účelu. Do češtiny překládáme jako větu účelovou, uvozenou spojkou „aby“:

Kamav te aves manca khejre. Chci, abys šel se mnou domů.

Mangav tu te des ma louve. Prosím tě, abys mi dal peníze.

Kames te kerav tuke káveja? Chceš, abych ti uvařila kávu?

b) ve významu infinitivu. Infinitiv v olašské romštině neexistuje a příslušný význam se vyjadřuje pomocí částice *te* a určitého tvaru slovesa v subjunktivu. Jde vlastně o obdobu výše popsaného vyjadřování účelu.

Kamav te mangav tutar. Chci tě poprosit.

Žav te kerav variso. Jdu něco dělat.

Kamous te sovav. Chtěl jsem spát.

Poznámky

CVIČENÍ:

Cvičení 1.

Odpovězte správně na otázky k videu.

- 1) Sar bušon le trin šeja?
- 2) So kamen te phenen le Romenge?
- 3) Kas si báro kamimo?
- 4) Ande kas kamadas pe i Valentína?
- 5) Kamel te avel lesa? Mír náštík lesa te avel?

Cvičení 2.

Najděte v textu všechny tvary perfektiva/ minulého času dokonavého.

Vypište je:

Cvičení 3.

Doplňte správné tvary minulého času dokonavého.

- 1) Ame sorro kurko (dílabeľ) _____. Dukhal man o kor, ká but (dílabeľ) _____.
- 2) Le šáveske (tecij) _____ leski šej.
- 3) Ká (merel) _____ lengo phúro papu, (voun) (kerel) _____ o báro prachomo. (Voun) (del) _____ les ando koporšouvo, taj po lesko hrobo (šudel) _____ le luludá. Perdal leste (šorel) _____ i raťija, t 'avel louki leski phuv. Apal le Rom (žal tar) _____.
- 4) Le gáže (čorel) _____ muro mercedesi, naj ma sar te trádav le Romenca andi luma.
- 5) Aráťi ando báro šanco (perel) _____. Muro vas (phagel) _____.
- 6) Mír tume či (žal) _____ amenca andi bolta? Či (žal) _____, ke detehára či (úšťel) _____.

Cvičení 4.

Doplňte správné tvary minulého času dokonavého nebo minulého času nedokonavého.

- 1) I Šejinka (thovel) _____ o vaso andi koňha.
- 2) Varisosko manuš (vorbij) _____ manca kana (me, si) _____ pi ulica.
- 3) Mišto-j, ká vorta akánik (me, resel) _____ tu! (Me, kamel) _____ tusa te vorbij.
- 4) Či (ame, žanel) _____ ká (bešel) _____ leski mámi, azír či (ame, rakhel) _____ lako kher.
- 5) Manci (lešij) _____ pér ma anglaj bolta.
- 6) Sorro đejs (rovel) _____.
- 7) Varisoske Rom (múlatij) _____ taj (kerel) _____ báro zurmo, azír či (me, sovel) _____ ađejs mišto.
- 8) Aráťi ando báro šanco (me, perel) _____. Muro vas (phagel) _____.
- 9) I mámi (šol) _____ o lon andi zumi.
- 10) O Gunci (cholárel) _____ ma, azír sorro đejs (cholajvel) _____.

Cvičení 5.

Napište alespoň deset vět na téma: *So kerdem aráťi*

Cvičení 6.

Podtrhněte v textu příklady subjektivních vazeb. Které z nich do češtiny přeložíme infinitivem? Tato spojení vypište.

PŘEPIS VIDEA:

Kamade šeja

Vanesa 1, Valentína: Lášo d'ejš, t'aven bachtále!

Valentína: Me sim... me bušuvav Valentína.

Vanesa 1: Me bušuvav Vanesa.

Vanesa 2: Me bušuvav Vanesa.

Vanesa 1, Vanesa 2: Kamas te phenas tumenge pa amáro...

Valentína: Pa muro kamimo kamav te phenav tumenge.

Vanesa 1: Kamen te phenen tumenge pa pengo kamimo.

Valentína: Me vorbinav, áš!

Vanesa 1: Ke man naj kamimo. Len si. Báro kamimo.

Valentína: Si ma jejkh kamimo. Kodalesa náštik avav, lesa, ke romňi-j les. Ale... Či žanav. Či kamav te kamav les már. Kamav te bistrav prej les.

Vanesa 2: No, me kamous te phenav tumenge, hoď kamadem ma ande jejkhe šáves. Ale kodo šávo naj khate taj náštik avav lesa. Taj si les áver. Kado kamous te phenav tumenge.

Vanesa 1: Me phenav tumenge, naj ma kamimo. Či chápalinav le. Ale akánik trošku chápalinav le. Ke vi me ande varekas kamadem ma, de pa kodo khónik či žanglas, fere me taj o Dejl.

Slovička

aráti <i>přísl.</i>	včera
bistrel <i>slov.</i>	zapomenout
bokhajvel <i>slov.</i>	hladověť
cholárel <i>slov.</i>	zlobit
choljajvel <i>slov.</i>	zlobit se
kamado <i>příd.jm.</i>	zamilovaný
kamavel <i>pe slov.</i>	zamilovat se
kamimo <i>podst.jm.m.</i>	láska
sorro <i>příd.jm.</i>	celý

Poznámky

ROMANI ROMANES

15. LEKCE:

I ROMANI KRÍSI

Podstatná jména: Tvoření abstraktních jmen

Tvoří se pomocí koncovky – **imo**:

1. od přídavných jmen:

táto – taťimo (teplo); *guglo – guglimo* (sladkost); *šukár – šukarimo* (krása); *sasto – sastimo* (zdraví); *thulo – thujimo* (tloušťka); *čáčo – čačimo* (pravda); *čoro – čorimo* (chudoba).

Často dochází ke zkracování samohlásek.

2. od sloves:

pel/pijel – pijimo (pít); *kamel – kamimo* (láska); *chal pe – chámo/chamimo* (hádka)

U abstrakt, odvozených od sloves, která mají na konci kmene hlásku -v-, se tato mění na -j-:

rovel – rojimo (pláč); *sovel – sojimo* (spánek); *kiravel – kirajimo* (vaření).

Množné číslo se tvoří pomocí koncovky **-imátura**:

ternimátura (mladí lidé, mládež) *kamimátura* (lásky), *čačimátura* (pravdy, práva)

Abstrakta se skloňují, přičemž nepřímý kmen je tvořen nepravidelně koncovkou **-as**:

Merav taťimastar. Umírám horkem.

Sastimasa taj kamimasa. Se zdravím a láskou.

V olaštině mluvené na východě Slovenska jsou abstrakta tvořena pomocí koncovky **-ipe** (*guglipe, čači-pe, kamipe, sovi-pe* atp.).

Přídavná jména: Skloňování přídavných jmen xenoklitických

j.č. muž.	j.č. žen.	Mn.č. oba rody
<i>vineto</i>	<i>vineto</i>	<i>vineti</i>
<i>hírešo</i>	<i>hírešo</i>	<i>híreša</i>

– na **-i** v množném čísle končí přídavná jména, která mají v jednotném čísle tvary zakončení: *-no, -to, -vo*: *svunti* (svatí), *zeleni* (zelení), *rúžovi* (růžoví), ale také např. *lungi* (dlouzí). Stejně se tvoří množné číslo i u číslovek řadových: *dújti* (druzí), *triti* (třetí), *štárti* (čtvrtí) a tak dále.

– na **-a** v množném čísle končí přídavná jména, která mají v jednotném čísle tvary zakončení: *-šo, -ko, -ívo*: *híreša* (slavní), *uzeníva* (uzení), *hárnika* (zruční). Koncovku **-a** má také *ejftina* (levní), navzdory zakončení na *-no*.

Modální částice

Zatímco čeština vyjadřuje modalitu kombinací použití určitého tvaru modálního slovesa a infinitivu (neurčitku) slovesa významového, romština k vyjádření těchto významů přistupuje opačně: používá modální částice (tj. neohebné slovo bez slovesných gramatických kategorií) a určitý tvar slovesa významového.

Sponové sloveso je po modálních částicích vždy v subjunktivu, tedy v podobě *avel*.

1. Částice *šaj* vyjadřuje **možnost**,

<i>Šaj avav.</i>	Mohu přijít.
<i>Šaj avilem.</i>	Mohl jsem přijít.
<i>Šaj kiravav.</i>	Mohu vařit.

2. Částice *náštik* vyjadřuje **nemožnost**:

<i>Náštik avav.</i>	Nemohu přijít.
<i>Náštik avilem.</i>	Nemohl jsem přijít.
<i>Náštik kiravav.</i>	Nemohu vařit.

3. Modální význam **muset** se v romštině vyjadřuje dvěma způsoby:

a. Pomocí částice *si te*:

<i>Si te žav tar.</i>	Musím odejít.
<i>Si te kindem o motori.</i>	Musel jsem koupit auto.
<i>Si te žou pala kodi Romňi.</i>	Musím zajít za tou Romkou.

b. Pomocí částice *musaj te*:

<i>Musaj te žav tar.</i>	Musím odejít.
--------------------------	---------------

c. Záporná forma, vyjadřující, že se něco **nemusí** (dělat, stát se) se tvoří pomocí *na si te*:

<i>Na si te žav tar.</i>	Nemusím odejít.
<i>Na si te kiradem.</i>	Nemusela jsem uvařit.

4. Pro vyjádření významu **není dovoleno, nesmí se** se používá složený výraz *naj slobodo*, po kterém následuje částice *te* a sloveso v tvaru subjunktivu:

<i>Naj slobodo barimango t'aves!</i>	Nesmíš být pyšný.
<i>Naj slobodo jékh manuš te vorbij lesa.</i>	Nesmí s ním mluvit (ani) jeden člověk.

Spojení *naj slobodo* vyjadřuje přísný morálně-společenský zákaz (protějšek *musaj*). Jedná se o pevný predikát se třemi verzemi pro přítomnost (*naj slobodo*), minulost (*nás slobodo*) a budoucnost (*č'avla slobodo*).

<i>Nás slobodo te phíren le grastenca.</i>	Nesměli jezdit s koňmi.
<i>Č'avla slobodo ávri mejj te phíren.</i>	Nebude možné ani chodit ven.

Modální slovesa

Modalita se u některých významů vyjadřuje pomocí plného tvaru modálního slovesa, které se skloňuje, po něm následuje tvar slovesa v subjunktivu.

5. Tímto způsobem je v romštině vždy vyjádřen význam „chtít“, vyjadřovaný slovesem *te kamel*:

<i>Kamav te žav tar.</i>	Chci odejít.
<i>Kamav te kiravav.</i>	Chci vařit.

6. Pro vyjádření **nutnosti** či **potřeby** se používají tvary slovesa *trobuj* (potřebovat).

a. Po slovese *trobuj* následuje často osobní zájmeno, které je v akuzativu. Do češtiny překládáme buď slovesem *potřebovat* nebo mít (povinnost).

Trobuj ma te kerav jag. Potřebuji udělat oheň. (Odpovídá také významu: Měl bych udělat oheň.)

So trobuj tu? Co potřebuješ?

V tomto použití je sloveso *trobuj* ve 3. osobě. Jedná se o nevyjádřený podmět a osoba, která něco má vykonat nebo něco potřebuje, je předmětem. Pokud následuje za slovesem *trobuj* předmět v jednotném čísle, používá se tvar *trobuji*, zakončený koncovkou *-j*:

Trobuj ma bacht. Potřebuji štěstí.

Pokud následuje předmět v množném čísle, používá se tvar *trobun*, zakončený koncovkou **-n**:

Trobun ma louve. Potřebuji peníze.
Trobuna ma louve. Budu potřebovat peníze.

Záporná forma, vyjadřující absenci potřeby či nepotřebnost, se vyjadřuje pomocí zápornky či před příslušnou formou modálního slovesa, následovaného osobním zájmenem v akuzativu.

Kado má či trobuj tu. Tohle už nepotřebuješ.

Poznámka

Dialektně se sloveso *trobuj* pojí také s dativem, jak známe například z písně:

Aba mange či trobus. Už tě nepotřebuji (doslova: Už mi nejsi potřeba).

b. Modální sloveso *trobuj* se ale použít také samostatně. V tomto případě se používají určité tvary slovesa, v různých časech a osobách:

<i>Trobuj khere te žas.</i>	Je potřeba, abys šel domů (také ve významu: měl bys jít domů).
<i>Kana trobus te maladós?</i>	Kdy se máš setkat?
<i>Trobudem te phenav leske ande jákha.</i>	Měla jsem mu to říci do očí.

Poznámky

CVIČENÍ:

Cvičení 1.

Odpovězte správně na otázky k videu.

- 1) So keren le Rom, kana i šej kerdas varesosko bajo?
- 2) So si te kerel lako dad, kana i krísi phenel, hoď kerdas o štráfo?
- 3) Kas šaj akhares pi krísi?
- 4) Ká bešen le phúre Rom, ká tord'on le terne Rom?
- 5) Ko si o krísako Rom?
- 6) Ko šaj avel o krísako Rom?
- 7) Šaj lel o krísako Rom louve?
- 8) Ko si o magerdo? So naj slobodo te keren le magerdesa le áver Rom?
- 9) So náštik kerel o krísako Rom?

Cvičení 2.

Připravte si podle textu vyprávění na téma romský soud (romani krísi).

Cvičení 3.

Vypište z textu spojení nebo věty, ve kterých se vyskytují modální částice nebo modální slovesa.

Cvičení 4.

Vypište z textu všechna abstrakta a zkuste určit přidavná jména nebo slovesa, od kterých se odvozují.

Cvičení 5.

Doplňte modální částice nebo modální slovesa *kamel, si te, musaj, trobuj/trobun, naj slobodo, šaj, náštik*.

- 1) _____ te sovav, ke naďon kíno sim.
- 2) _____ te žav andi škola, ke ađejs si aba paluno džejs.
- 3) _____ le Romenge te phíren le vurdonenca.
- 4) _____ des ma varisoske louve?
- 5) Niči, _____ dav tu khanči.
- 6) Aba kado _____ te keres!
- 7) Kado aba _____ phendem tuke.
- 8) Kana žas andi bolta, _____ tu louve.
- 9) _____ akhares mange tehara?
- 10) Ouva, _____ akhardem tuke má aráfi.
- 11) _____ te thoves le kirpi, ke naďon melále-j.

PŘEPIS VIDEA:

I romani krísi

Phenav tumenge jékh info. Sas ando... kado si anda intrégo luma, le Rom kiden pe sa khetánes. Aj sas problémo, jékh šej kerdas nasul [búti], mekhlás peske romes, le šavoren, taj kerdas o bajo. Kado ande Rom si káde, hoj kana kerel i žuvli, i šej vaj vareko, bajo, aj le Rom si te phenen, vaj sas lako čáčimo, vaj nás lako čáčimo. Aj te sas lako čáčimo, či den la či štráfo, či magerimo či khanči, či lake nípos. De te kerdas o štráfo, lako dad si te šol pe anglal anda late. Hoj te počij sa palpále, so kerde, le bijava vaj le páčiva, so kerde. Kodo si te počij lako dad. No, káde žal, kana si bári krísi ande Romende, káde akharel pe... Kas kames, šaj akhares. Kodo si le phúre Rom. Le maj phúre bešen anglal, taj pala lengo dumo tord'on le terne šáve. Kiden pe avri le Rom, bešen téle palaj mesáli haj phenen jekheske ávreske: "Kakale šaj les krísínake Romes, ke godáver Rom-i!" Hireša Rom-i le.

Naj šon pe deš, dešupanž krísínake Rom khetánes, haj len les ande peste, ande krísake Rom. No, aba atunči šaj avel o Rom krísako. De krísako Rom náštík avel akárko. Kas či len haj či šon les ande krísi, hoj štemplujime-j, hoj si krísako. Ades náštík kerel sako krísa. Keren, but žejne, krísa, de naj le právo, ke kodola nás ávri line, hoď t'aven krísake. Le maj báre Rom, so si, le maj híreša, le godáver Rom, von keren le krísa. Von si pačivále Rom.

O krísako Rom náštík lel míta, nášti vov lel míta vaj lóve te lel pa kodo, hoj kerel i krísi. Šaj mangel pesko palpále, so monas leske košti. Leske hotelura, leski kompánija, so gélas lesa. Kodo šaj mangel peske palpále. De vov te žal te vorbij jékh rig, ávre..., jékh žejnosa haj ávresa, haj te lel lestar lóve, aba kodo chochad'i krísi. Aba kodo Rom, te ável ávri pe leste, hoj las pa jékh rig vaj pa áver rig lóve, tele šuden les pa krísi. Aba naj krísako. Ke náštík les lóve haj te keres krísi. Pe ávereste, hoj vareko te phenel: "Me ášou paša tute haj i krísi ávla tíri!" Na, káde náštík kerel, ke te lel lóve, si te lel le káde, hoj kodola lóve te del kodole manušenge, so sas... so si bezechále. Nášti... Von si te den kodolenge, so kerde i dóš. Lenge si te žan kodola love. Haj te na bírin kodola lóve te den, šon les magerdeske. Kodo žal pala kodo ávri, keti... so kerdas, če bajo sas. Haj te kerdas igen báro bajo, šon les pe pánž berš. Naj slobodo jékh manuš te vorbij lesa, jékh manuš, Rom. Te si páčiva, či akharen les, te si bijava, naj slobodo te žal khote, khanči. Naj les právo mék le Romesa... vaj Rom te vorbin lesa vaj anglal te den les. Kado si o Romanimo, so si ando Romanimo.

Slovička

avel ávri <i>slov.</i>	přijít (na něco), vyjít
ávri lino <i>příd.jm.</i>	vybraný, zvolený
bezechálo <i>příd.jm.</i>	vinný, hříšný
chochado <i>příd.jm.</i>	lživý, falešný
dóš <i>podst.jm.ž.</i>	chyba, vina
kompánija <i>podst.jm.ž.</i>	společnost, doprovod
košto <i>podst.jm.m.</i>	náklady
krísako/krísínako <i>příd.jm.</i>	soudní, příslušící k soudu
krísi <i>podst.jm.ž.</i>	romský soud
magerdo <i>podst.jm., příd.jm.</i>	vyločený, zavrhnutý (člověk)
magerimo <i>podst.jm.m.</i>	vyločení, vyhoštění (z romské komunity)
míta <i>podst.jm.ž.</i>	úplatek, podplacení
pačiválo <i>příd.jm.</i>	poctivý
štráfo <i>podst.jm.</i>	pokuta
šudel téle <i>slov.</i>	vyhodit, svrhnout

ROMANI ROMANES

16. LEKCE:

LE SERSÁMURA

Skloňování podstatných jmen: Instrumentál (7. pád)

Instrumentál je tvořen u obou rodů jednotného a množného čísla shodně od nepřímého kmene přidáním koncovek: **-sa/-ca**

Koncovka **-sa**: pokud nepřímý kmen končí na souhlásku *s* nebo samohlásku *a*, např. *le phralesa, la pheřasa* (s bratrem, se sestrou), *tusa* (s tebou)

Koncovka **-ca**: pokud nepřímý kmen končí na souhlásku *n*, např. *le phralenca, le pheřanca* (s bratry, se sestrami), *manca* (se mnou).

Hlavní funkce

Obecně lze říci, že představuje odpověď na otázky: *kasa? (s) kým? sosa? (s) čím?*

Vyjadřuje:

1. Sociativ (děj hlavního slovesa probíhá společně s někým), v češtině vyjádřený předložkou *s*:

Ďilabav peske dadesa. Zpívám se svým tátou.
Phírav ávri láše šávenca. Chodím ven se s dobrými chlapci.

2. Přísllovečné určení směru **kudy, kam**.

Upre le traptenca. Nahoru po schodech.
Žav tar la lumasa. Odcházím do světa.

3. přísllovečné určení času ve významu **za, po**.

Rátēnca či sovav. V noci (dosl. nocemi) nespím.
Ďejsenca dikhas ame. Za dne (dosl. dny) se vídáme.

4. Přísllovečné určení způsobu

Cirdes le ávri zourasa. Vytáhneš ho silou.

5. Významu porovnávání, srovnávání: **o kolik**.

Duje beršenca si mandar maj terni. Je o dva roky mladší než já.
Avilas trine čásonca maj síg. Přišla o tři hodiny dříve.
Maj cerra rodes sar me pánže šelenca. Vyděláváš o pět set méně než já.

6. Vyskytuje se v ustálených slovesných vazbách po některých slovesech jako *bírij* (být schopen, dokázat), *maladol* (potkat se s kým), *vorbij* (mluvit - s někým), *trádel* (jezdit, řídit) a dále u některých recipročních reflexiv (význam jeden s druhým) jako *pinžárel pe, márel pe*.

Maladuvav le Romenca. Potkávám se s Romy.
Či bírij manca. Už nemůžu.

7. Následuje po výrazu *kusa* (**spolu s**):

Žav khote kusa le phralenca. Jdu tam spolu s bratry.

8. V ustálených frázích:

Ašen Dévlesa! Zůstaňte s Bohem.
Dévlesa! Sbohem (doslova: s Bohem).

Skloňování osobních zájmen: Instrumentál (7. pád)

manca	amenca
tusa	tumenca
lasa, lesa	lenca
(pesa)	(penca)

CVIČENÍ:

Cvičení 1.

Odpovězte správně na otázky k videu.

- 1) So sikhavelas o dad peske šáveske?
- 2) Če sersámura sikhavelas leske?
- 3) So kerel pe le toversa?
- 4) So kerel pe le čokanosa?
- 5) So kerel o Rom la šilavasa?
- 6) Sosa vulus ávri le šrúbura?
- 7) So trobuj te lel mindik pej vas? Sostar?
- 8) So trobuj t'avel mindik pej mesála, kana keres vareso? Sostar?
- 9) Sosko firizi si le Romes?

Cvičení 2.

Spojte k sobě čarami nářadí s příslušným popisem, co se s ním dá dělat za práci.

Sersámo:	So keres kodolesa:
klašto	mores šúra te aven kucime
kopidí	firizis o kaš vaj o sástri
šúri	užáres vaj randes vareso téle
kíja	šilaves upre
rín	máres ánde le karfa
šrúbováko	vareso phutres ávri, vulus lesa
firízi	mores ávri vareso
čokano	ávri vulus vaj ánde cirdes šrúbura
hobľo	šines vareso
baruno rín	cidres ávri vareso
šilava	hoblujis
sastruni šilavica	keres chiv ande kaštete vaj fara gis vareso

Cvičení 3.

Najdi v textu všechny tvary instrumentálu (7. pádu) a podtrhni je.

Cvičení 4.

Uved' správné tvary instrumentálu (7. pádu).

- 1) Mure (dad) _____ chav márho (čhil) _____.
- 2) Kerous but časura búti peske (nano) _____, aba či bírinous (me) _____.
- 3) Ášen (Dél) _____, Romale, žav tar la (luma) _____.
- 4) Vorbinous mura (kamarátka) _____ šukáre (moudo) _____.
- 5) So šaj kerav le (tover) _____?
- 6) (Kodo) _____ ávri vulus le šrúbura.
- 7) Trádav le (motori) _____ ando fouro.
- 8) Le (gáže) _____ mišto avav ávri.
- 9) Lako phral maj phúro - j latar pánže (berš) _____.
- 10) Či žav (tu) _____, žav (vouj) _____.

PŘEPIS VIDEA:

Le sersámura

Šávo: Tata, sostar trobuj tuke kado?

Dad: Naj kako... Kado si klašto. Kado si, kana trobuj mange karfina avri te cirdel, astares les káde, haj cirdes les zourasa, ke le vastesa či bírisa. Hapoj si cino klašto, vi kado žutij, vi kadalesa šaj keres. Si dúj klaštura: vi báro haj vi cino. No.

Šávo: Hm. Aj kado so? Kado so?

Dad: Naj kado si kasí... sar kopidí. Sar kopidí. Aj kado si po kaš, kana kames te keres ande kaštete chiv. Vaj te faragij vareso. Naj kakalesa, kadalesa, žutij te faragij les, te keres les maj sáno. Vaj chiv te keres, vaj kaso vareso.

Šávo: Aj kado so?

Dad: Naj katka si šúri, kana kames vareso te šinel. Naj les haj šines. Šines les. Sáňori šúrori. Hapoj si ma katka maj bári šúri, pe kaštete, te faragij o kaš. No.

Šávo: Aj kado so?

Dad: Naj kadi si kíja. Kadi si kíja pel šrúbura. Kana kames te phutres vareso ávri haj náštík, haj šos les haj vulus lesa. Vi ánde cirdes, vi ávri vulus.

Šávo: Aj kado so si?

Dad: Naj kadi si khač. Kadi si khač haj kadalasa muraves. Akárso, vaj bal, vaj thav vaj akárso. So si papiróši, po papiróši. No. Naj kako, kako si rín.

Šávo: Aha.

Dad: Kako si o rín haj kadalesa morel pe sástri vaj mores ávri le šúra, le tovera, sogodi. Morel pe ávri.

Šávo: Aj kado so?

Dad: Naj kako si šrúbováko. Kako.... Kado si pel cine, pel cine šrúburáša, pel cinonora, kana kames ávri te vuluj vaj ánde te cirdel. Naj katka si maj báre. Vi maj báre si, vi maj cine. Če šrúbura trobuj tuke te vuluj vaj ánde te cirdel. Naj kako si o firízi. Kako si firízi. Naj kako si firízi po kaš. Kado firízis lesa. Kado si kaso ... na ígen báro. No. Aj kado si po kaš. De si ma firízi inke po sástri. Po sástri. No.

Naj kado po sástri. Po sástri. Sikhavou tuke, sar kerel pe. Šuvel pe sástri ande kako, ando heveri, cirdel pe ándre zuráles, naj feri šines les. Káde o sástri šines. Dikhes? Šindas les! Kado si po sástri. Kadi si ígen bári žutóri. Naj katka si, katka si ma čokano. Kado si pel karfa, kana kames te máres ánde karfin, les káde haj máres ande kaštete vaj ande akhároste. Máres ánde o karfin. Naj katka si o klašto, sar phenós, kakalesa cirdes ávri tuke. Katka si ma inke o hobľo, naj kadalesa hobľujis, kana kames te keres šukár kaš, vorta, kadalesa hobľujis o kaš. Téle mores. Kadalesa. Hapoj katka si ma inke sar rosjelka, kadalesa moren pe le šúra ávri. Kado šuves káde. Fere i šúri, éta-li! Naj kadalesa mores ávri.

Kado si sar rín, de... Baruno rín! Baruno rín, haj kadalesa šukáres mores, te kames kucíme, maj kucíme te keres. Maj sánes. No. Hapoj, katka si ma inke kišívi. Dojekh búči, paša dojekh búči, kana žas te kerel búči, si te les pel vas le kišívi, te na malaves le vas, le nája. Naj si te les tuke vi le... kadal le okulára pel jákha, ke o sastipe si angluno. Aj si te les sáma pel jákha. Haj si te les šukáres pel jákha. Naj les vi le kišívi pel vas. Paša dojekh búči si te les. Naj káde šaj keres búči. Vaj le rínesa, vaj le kaštesa, te na chutel tuke ánde če jákha. Káde sáma les pré tute, po čo šaštipe. Naj káde muro šávo.

Naj katka si ma inke kasi šilavica. Kana si káde, aba kana si gáta búči, aba kana sa kerdo-j. Šilaves la téle, šilaves upre pa phuv. Hoj t'avel tu mindik úžo. Vi pi mesála úžo si t'avel, ke káde maj feder kerel pe, žanes, káj so si tu. Káde. Hapoj katka si ma inke, inke i sastruňi, sastruňi šilavica, aj kodi kana si aba o sástri igen ánde kerdo, užáres les haj káde randes les téle. Ášel úžo. Naj kado kade žutij, kado. No.

Aj najisárav tuke, muro šávo, káj avilal, aj šaj sikhadem tuke, so sar kerel pe kadale sersámosa. Ášen vi tume Dévlesa, Romale!

PŘEPIS VIDEA:

Slovička

ánde kerdo *příd. jm.*

baruno rín *podst. jm. m.*

cidrel ávri *slov.*

cidrel ánde *slov.*

čokano *podst. jm. m.*

faragij *slov.*

firízi *podst. jm. m.*

firízij *slov.*

hapoj *přísl.*

heveri *podst. jm. m.*

hoblo *podst. jm. m.*

hoblujij *slov.*

karfin *podst. jm. m.*

kíja *podst. jm. ž.*

kišíva *podst. jm. ž.*

klašto *podst. jm. m.*

kopidí *podst. jm. ž.*

kucime *příd. jm.*

márel ánde *slov.*

morel (ávri) *slov.*

špinavý (dosl. zadělaný)

brousek (dosl. kamenný
pilník)

vytahovat, tahat (ven)

zatahovat, utahovat

kladivo

štěpit, ořezávat

pila

řezat

potom (vých).

hever

hoblík

hoblovat

hřebík

klíč

rukavice (vých).

kleště

dláto

ostrý

zatloukat

brousit, pilovat

morel téle *slov.*

náj *podst. jm. m.*

rosjelka *podst. jm. ž.*

randel téle *slov.*

rín *podst. jm. m.*

sáno *příd. jm.*

sánes *přísl.*

sástri *podst. jm. m.*

sastruno *příd. jm.*

sersámo *podst. jm. m.*

šilava *podst. jm. ž.*

šilavica *podst. jm. ž.*

šilavel (upre) *slov.*

šrúbováko *podst. jm. m.*

šúri *podst. jm. ž.*

úžo *příd. jm.*

užárel *slov.*

vuluj ávri *slov.*

faragij *slov.*

zour *podst. jm. ž.*

zuráles *přísl.*

obrousit, opilovat

prst

brusný kámen

brousit, oškrabovat

pilník

úzký, tenký

slabě, tence

železo

železný, kovový

nástroj, nářadí

smeták, koště

smetáček

zametat

šroubovák

nůž

čistý

čistit, škrabat

vytočit ven, vyšroubovat

štěpit, ořezávat

síla

silně

Poznámky

ROMANI ROMANES

17. LEKCE: I VORBA PA PURÁNE FENKÍPURA

Ukazovací zájmena (demonstrativa)

Ukazovací zájmena jsou tvořena od kořenů: **kad-**, **kod-**, **kak-**, **kuk-**.

K těm se dále přidávají rodové koncovky (**-o**, **-i**, **-e**).

Hlavní funkce

Dle samohlásky ve kmeni: **a-o /u**

kado, **kako** – bližší, ve významu: tato, tento (toto).

kodo, **kuko** – vzdálenější, ve významu: tamta, tamten (tamto).

Dle souhlásky ve kmeni: **d-k**

kako, **kuko** – něco hmatatelného, na co lze ukázat; nebo: výběr z určitého množství

kado, **kodo** – vztahující se k probíhající komunikaci, abstraktní či neuchopitelné do ruky

Tvary ukazovacích zájmen (demonstrativ) dle rodů a čísel v nominativu:

Ukazovací zájmeno	rod mužský jedn. č.	rod ženský jedn. č.	rod ž + m mn. č.
1. kad -	kado	kadi	kadala/kadaj
2. kod -	kodo	kodi	kodola/kodoj
3. kak -	kako	kaki	kakala
4. kuk -	kuko	kuki	kukola

Příklady:

Kado si čáčimo.

Tohle je pravda.

Kodo páji šaj pen.

Tu (tamtu) vodu můžete pít.

Kamav kakale prunendar.

Chci tyto švestky (doslova: z těchto švestek).

Kakala taj kukola Rom chále pe.

Tihle a tamti Romové se pohádali.

V časových vazbách:

kado + časový údaj = tento

kuko + časový údaj = minulý

Kado berš šukára dejsa sas.

Tento tok bylo hezké počasí.

Kuko berš trin šon sas šil.

Minulý rok byla tři měsíce zima.

Namísto plných tvarů ukazovací zájmen lze použít také jejich zkrácené tvary.

Zkrácená sada:

ka

Ve významu: bližší, tento

ko

Ve významu: vzdálenější, tamten

Ukazovací zájmeno	rod mužský jedn. č.	rod ženský jedn. č.	rod ž + m mn. č.
1. ka	ka	kaj	kaj
2. ko	ko	koj	koj

Nepřímý pád u ukazovacích zájmen (demonstrativ)

Ukazovacích zájmena *kado, kodo, kako, kuko* se často vyskytují v nepřímém pádě.

V tabulce jsou uvedené různé tvary těchto zájmen podle rodů a čísla, uvádíme pro přehled také nepřímé pády ztrácených tvarů *ka* a *ko*.

Ukazovací zájmeno	rod mužský jedn. č.	rod ženský jedn. č.	rod ž + m mn. č.
1. kad -	kadale	kadala	kadale/kadaj
2. kod-	kodole	kodola	kodole/kodoj
3. kak -	kakale	kakala	kakale
4. kuk -	kukole	kukola	kukole
5. ka	kaj	kaj	kaj
6. ko	koj	koj	koj

Skloňování podstatných jmen: Genitiv (2. pád)

Tvoří se od nepřímého kmene přidáním genitivních pádových přípon:

-**k**- (v případě, že kmen končí na souhlásku *s* nebo na samohlásku)

-**g**- (v případě, že kmen končí na souhlásku *n*)

Za těmito příponami následuje dále rodová koncovka přivlastňovacího podstatného jména, která má stejnou podobu jako přídavné jméno, a tedy je zakončena:

-**o** (v rodě mužském čísla jednotného)

-**i** (v rodě ženském čísla jednotného)

-**e** (v rodě mužském i ženském čísla množného)

Phralesko šávo. Bratrův syn.

Phraleski šej. Bratrova dcera.

Phraleske šáve. Bratrovy děti.

Phralenge šáve. Děti bratrů.

Pheňako kher. Sestřin dům.

Výsledný genitiv se také jako přídavné jméno chová a dále se skloňuje.

Před podstatným jménem v genitivu stojí člen, přídavné jméno nebo zájmeno v nepřímém pádu, které se řídí rodem a číslem jména v genitivu.

ROMANI ROMANES

<i>la pheňako</i>	sestřin
<i>šukára šejako</i>	hezké dívky
<i>amára pheňako</i>	naší sestry

V genitivu mohou být podstatná jména životná i neživotná, ale také přídavná jména, zájmena a číslovky.

Užití genitivu:

1. Syntaktické užití (nositelem významu je předložka): v genitivu jsou podstatná jména (bez členu nebo jiného determinantu) po předložce *bi*, např. *bi phralesko* (bez bratra) apod.
2. Sémantické užití (bez předložky, pád je skutečným nositelem významu).
Genitiv může mít následující funkce:

a) Vyjadřuje přivlastnění – životná podstatná jména v genitivu vyjadřují přivlastňovací vazbu, odpověď na otázku *koho*: *kasko*, popř. *kaski, kaské*? Zároveň také plní funkci českého přídavného jména přivlastňovacího: např. *le dadesko /-i, /-e* (otcův, otcovo, otcovo), *la pheňako /-i, /-e* (sestřin, sestřino, sestřino).

Kaski si kadi cocha? La šukáraki. Koho je tahle sukně? Té krásné (krasavice).

b) U neživotných podstatných jmen vyjadřuje příslušnost, bližší určení nebo druh a do češtiny se překládá předložkovým spojením, přídavným jménem, genitivní vazbou či jiným způsobem

<i>kréčuneski ráti</i>	vánoční noc
<i>pe gavesko nakh</i>	na konci vesnice
<i>Suntone Dejevleski chouli</i>	boží hněv

c) k vyjádření času (v kolik hodin)

Detehára štárengo-j ávri má dejsol. Ráno ve čtyři se už rozednívá.

d) k určení věku/ stáří

<i>Muri šej si dešuštárengi.</i>	Mé dceři je čtrnáct.
<i>Šouvengo simas.</i>	Bylo mi šest.

Genitiv tázacích zájmen

Genitivity se používají jen u některých tázacích zájmen. Jejich význam se přitom určitým způsobem posunuje.

- Genitiv tázacího zájmena *so* (co): *sosko /-i, /-e* nese význam přivlastňování čemu, do češtiny se překládá významem: jaký.
- Genitiv tázacího zájmena *ko* (kdo): *kasko /-i, /-e* (čí, koho)
- Genitiv tázacího zájmena *keťti* (kolik): jeho význam se opět posouvá. Otázku *keťtengo /-i, /-e* překládáme jako v kolik (hodin), otázku *Keťtengo-j?* jako: kolik mu je (let).

Osobní zájmena v genitivu zároveň fungují jako **přivlastňovacího zájmena**:

muro, tíro, lako, lesko (pesko), amáro, tumáro, lengo (pengo)

Jako genitiv se používají i v syntaktické funkci, po předložce *bi*: *bi muro* (beze mne), *bi tiro* (bez tebe).

CVIČENÍ:

Cvičení 1.

Odpovězte správně na otázky k videu.

- 1) Kon-i pe puráne fenkípura?
- 2) Če románe ánava šaj šunas ando video?
- 3) Anda sávo berš šaj si kadala fenkípura?
- 4) Če vurdona sas varikana kadale Romen?
- 5) Sar bušolas la Romňaki mámi taj soski sas?
- 6) Ká sas laki dej atunčí?
- 7) Sosko sas o trajo andej vagónura?
- 8) Ko sas o Punka?

Cvičení 2.

Vyhleďte v textu tvary ukazovacích zájmen. Zamyslete se nad tím, v jakých významech nebo funkcích je mluvčí použili.

Cvičení 3.

Doplňte správné tvary ukazovacích zájmen (*kodo, kado, kako, kuko*), včetně příslušných rodových koncovek.

- 1) Kon- i _____ ?
- 2) _____ berš si šukár d'ejša.
- 3) _____ berš delas mindik o brišind.
- 4) Ande _____ gav sa Rom bešen.
- 5) Save phaba kames, _____ vaj _____ ?
- 6) Pe _____ vurdon phenas o herňúvo, pe _____ o bíváko.
- 7) _____ si o čáčimo.
- 8) _____, so si katka, i Viola- j.

Cvičení 4.

Vyhleďte v textu všechny genitivní tvary a vypište je.

Cvičení 5.

Pokuste se popsat pomocí genitivu známé vztahové vazby popisovaných osob směrem k hlavní mluvčí ve videu (Márii).

Například:

I Mománka sas la Máriaki mámi,

I Viola sas lake nanoski romňi.

Cvičení 6.

Přeložte do romštiny.

- 1) Zeptej se té krásné dívky – Které? – Té mladé.
- 2) Tamti Romové bydlí na konci vesnice.
- 3) Tihle Romové a tamti Romové se hádali.
- 4) Kam vede tato cesta?
- 5) Chci toho bílého koně.
- 6) Ten obchod otevírá v deset.
- 7) Zním matku těch čtyř děvčat.
- 8) Tohle je dům mé sestry.
- 9) Tihle Romové nikdy nebydleli v obytných vozech.
- 10) Její dceři je osm let, jeho synovi deset let.

PŘEPIS VIDEA:

I vorba pa puráne fenkípura

Mária: Kaki me sim, áke sim!

Šávo: Kadej si.

Mária: Muro dad kamelas ma maj feder. O šávo žanel!

Šávo: Kon-i i cigni šej?

Mária: Kako šaj si o Hajnal.

Šávo: Vou-j!

Mária: Áke sim. Me sim.

Šávo: Aš ta, dikhav!

Mária: I Róza maj úči sas.

Šávo: Tu sal, tu sal. Te merav, te na dičhol....

Mária: Dikhes, mou, áke sim. Áke sim, áke sim! Áke sim!

Markéta: Aj tu, aj kodi řiri dej?

Mária: Mure phral-i kadala. Muri dej phandli sas atunři. Andi Pardubica sas, taj kaki, so katkáke-j, i Violka-j. Mure nanoski romři.

Markéta: Le nanoski romři.

Mária: Jo. I Violka.

Markéta: Naj anda kadal vurdona tume bešenas atunři?

Mária: Jo. Katka, andej vagónura.

Šávo: Kon-i kaj gajři? Vad' romři?

Mária: I Violka-j.

Šávo: Kaki, i bári.

Mária: Mišto sas, le pátura sas ame ánde, le sastrune. Mišto sas ánde. Taj vi bóuv sas ánde, kiravenas opre. Mišto sas ánde, žanav.

Markéta: Naj andaj kadala vurdona majinti bešenas tume, jo. Anda kado?

Mária: Áke-le. Áke-le, le herňúruva-j kadala. Herňúvura phenelas pe lenge. Taj kako o bíváko-j. O bíváko-j, kako, herňúvo. Taj kidine amáre grasten. Taj kaki i mámi, i bári romři. I mámi kadi, paša vurdon. I Mománka.

Dujto romři: Aš ta, dikhav.

Markéta: Kodi, so nasul sas, so phenesas?

Mária: Mamo, háháhá!

Markéta: Taj pi kadi fotka?

Mária: Naj phendem tuke. I Babouři, i Violka, laki šej, kaki i mámi-j.

Markéta: Taj kadala ře phral?

Dujto romři: O phral, o Jóuška. Dikh kadi fotka.

Mária: Jo, kodola mure phral-i.

Dujto romři: Aš ta, dikh, o Jóuška, naj o Bogo?

Šávo: Naj o Jóuška. O Jóška taj o Bogo-j katkáke-j.

Markéta: Taj kadala Rom khatar?

Mária: Áke-le, andaj Broudo. Kako, o phúro, o Punka-j.

Šávo: O Punka-j.

Mária: Kakalesko dad taj kakalesko dad.

Dujto romři: Kako o Punka-j.

Mária: Taj katkáke-j o Lóulo, o Berci. So? O Punka lengo dad sas.

Dujto romři: Jo?

Mária: Ouva. Mure dadeske bratrancura.

ROMANI ROMANES

18. LEKCE I VORBA LA HÍREŠOŇA ROMŇASA

Poznámka k nářečním rozdílům ve videu k této lekci

Šejinka a Ivetka hovoří každá trochu odlišným dialektem olašské romštiny: Šejinka pochází z východu Slovenska, Ivetka má zase kořeny na jihozápadním Slovensku.

To se projevuje např. na odlišně vyslovovaných hláskách (uvádíme v pořadí východoslovenské a jihozápadoslovenské varianty):

-é/-ej (Dél /Dejl, khére /khejre)

-á/-aj (gáži /gajži)

-ou/-ó (lóve / louve/, bóri /bouri)

-č/-ť (číro /tíro, hačarel /haťarel)

Odlišně znějí také některá slova. V textu např.:

– kemňa /keňva

– skirij /iskirij

– akanak /akánik

– haj /taj

– vareso /variso

OZNAČOVÁNÍ ČASU

1. Označení bodu v současnosti:

Určení dne:

ketťi-j?

Kolikátého je (den v měsíci)?

Adejs si štárengo januári.

Dnes je čtvrtého ledna.

Dny v týdnu:

Luja, marci, tetrádi, žoja, paraštuj, savato, kurko.

Pondělí, úterý, středa, čtvrtek, pátek, sobota, neděle

Sosko dejs-i adejs?

Co je dnes za den?

Luja-j.

Je pondělí.

Kurko-j.

Je neděle.

Kana?

Kdy?

lujine, marcine, tetrádine, žojine, paraštune, savatone, kurke

v pondělí, v úterý, ve středu, ve čtvrtek, v pátek, v sobotu, v neděli

Další spojení pro označení času v přítomnosti:

kado berš

letos

kado kurko

tento týden

kado šon

tento měsíc

adejs

dnes

Určování hodin:

<i>Ketřengo-j?</i>	Kolik je (hodin)?
<i>Dújengo-j.</i>	Jsou dvě (hodiny).
<i>Dešudújengo-j.</i>	Je dvanáct (hodin).
Pro označení přesného času v přítomnosti lze také na otázku:	
<i>Ketři-j akánik?</i>	Kolik je teď?
Odpovědět:	
<i>Akánik šouv časura.</i>	Nyní je šest hodin.
<i>Ekh časó-j.</i>	Je jedna hodina
<i>Ketřengo?</i>	V kolik?
<i>Dúje časongo / dújengo.</i>	Ve dvě (hodiny).
<i>Jékhe časosko.</i>	V jednu hodinu.

2. Označení bodu v budoucnosti:

<i>tehára</i>	zítra
<i>pa ekh dejs</i>	zítra, za jeden den
<i>pa ekh šon</i>	za měsíc
<i>pa dúje šonen, beršen, časón</i>	za dva měsíce, roky, hodiny
<i>tela ekh šon</i>	do měsíce
<i>tela ekh berš</i>	do roka, během roku
<i>áver kurko</i>	příští týden
<i>áver šon</i>	příští měsíc
<i>áver berš</i>	příští rok
<i>pa ekh cerra</i>	za chvíli
<i>tela ekh cerra</i>	během chvíle

3. Označení času v minulosti:

<i>angla ekh cerra</i>	před chvílí
<i>angla ekh berš</i>	před rokem
<i>aráti/ aíž</i>	včera
<i>kuko kurko</i>	minulý týden
<i>kuko šon</i>	minulý měsíc
<i>kuko berš</i>	minulý rok

CVIČENÍ:

Cvičení 1.

Doplňte slovesa:

I vorba la hírešoňa romňasa

Šejinka: T' _____ bachtáli, but berš te _____! Sar _____?

Ivetka: Vi tu te aves bachtáli! But berš te _____!

Šejinka: Te del o Dél! Sar _____?

Ivetka: Me bušuvav Iveta Kokyová.

Šejinka: Aha. Aba _____ prá tute. Šundem, hoj tu _____ igen hírešo spisovaiteľka.

Ivetka: _____ tuke.

Šejinka: Le manuš aven te _____ číre kemňi, so _____.

Ivetka: Akánik lošárdal ma! De so iskirij: _____ pa muro trajo, pa muro čaládo, pa muro nípo taj kadej. No. Keťívar si, hoď _____ kadej paj školi, taj le gáže _____ ma.

Šejinka: Aj _____ vi aver šiba?

Ivetka: Ouva, _____ Žanav polcicka, rusicka, gažikanes taj romanes.

Šejinka: Mange _____ číre kemňi. Vi ávrenge, šundem, tecon igen šukáres číre kemňi, so _____. Taj me kamous te _____ jekh kemňa, pa Rom, sar varekana trajinas, so skirinas pa Rom, sar _____ le grastenca, šundem, taj kodo sa téle _____.

Ivetka: Me mindik _____ mange le keňvi pa história Romengi, katka. Te _____ šaj _____ tuke. Le tuke.

Šejinka: _____ mange haj ginou. Haj aven vi áver gáže te _____ číre kemňi? Te _____ peske le kemňi? Pa Rom, sar sas?

Ivetka: Kadej, kana si, hoď _____, aven vi but gáže, taj vi le Rom _____.

Šejinka: Haj sičáres len vareso pa Rom? Napríklad le gáženge. Pa Rom, sar sas? Ke si vi kase gáže, so _____ vi le Romenca te _____ pe. Vi Romňa.

Ivetka: Aj ouva.

Šejinka: Aba akanak kadej.

Ivetka: Kadej si. No, _____ le, _____ le gážen románi šib. Akánik ando marco phutrela pe ávri pi škola, hoď _____ ávri inke jekhga gajžasa románi šib.

Cvičení 2.

Odpovězte na otázky k textu:

- 1) Kon-i i Ivetka?
- 2) Soske šiba žanel i Ivetka?
- 3) Pa sos iskirij?
- 4) Kasa siťol i románi šib?
- 5) Kas siťol i Ivetka?
- 6) Soski keňva rodelas i Šejinka?

Cvičení 3.

Podtrhněte v textu všechna slovesa a určete, o jaký slovesný čas se jedná. Pracujte samostatně. Nejasné tvary konzultujte s vyučujícím.

Cvičení 4.

Napište slovesa v závorkách v minulých časech.

So kerelas i Šejinka aráťi?

Detehára (ušťel).

(thovel) pesko muj taj peske dand.

(kerel) ávri peski káveja, (makhel) o marno čhilesa.

(pel) i káveja taj (chal) o marno.

(kiravel) láši zumi peske čaládoske.

Pala mizmejri (ginel) jekh keňva, taj (siťol) ekh cera i matematika.

Raťi (dikhel) pi televíza.

Pala kodo(žal) te sovel.

Cvičení 5.

Vraťte se ke cvičení 4. Nyní zkuste napsat slovesa v závorkách v budoucím čase. Odpovídejte na otázku: So kerela i Šejinka tehára?

ROMANI ROMANES

19. LEKCE: SO KERDEMAS....

Podmiňovací způsob přítomný (kondicionál realis).

Tvoří se pomocí tvaru přítomného času, za který se přidává koncovka **-as** ve všech osobách, kromě 1.os.j.č., kde je nepravidelná koncovka – **ous**.

1.os.j.č.	phen- ous
2.os.j.č.	phen- es-as
3.os.j.č.	phen- el-as
1.os.mn.č.	phen- as-as
2.os.mn.č.	phen- en-as
3.os.mn.č.	phen- en-as

Naj ma pe kodo vorba, phenous kado avrejsar.

Nemám na to slovo, řekl bych to jinak.

Či ašilas ma khanči, so kamous te dav tu.

Nezbylo mi nic, co bych ti chtěl dát.

Kamous ta phušav lestar, mír kado kerdas?

Rád bych se ho zeptal, proč to udělal?

Tvary jsou tedy shodné s imperfektem (minulým časem nedokonavým), kromě tvarů sponového slovesa.

Přítomný podmiňovací způsob sponového slovesa se tvoří od kmene *av-*.

1.os.j.č.	av- ous
2.os.j.č.	av- es-as
3.os.j.č.	av- el-as
1.os.mn.č.	av- as-as
2.os.mn.č.	av- en-as
3.os.mn.č.	av- en-as

Použití

Podmiňovací způsob „přítomný“ se používá k vyjádření proveditelné podmínky. V některých případech se spojuje s podmiňovací spojkou **te** (pokud, kdyby), případně jinými spojovacími výrazy či částicemi. Často se však neuvádí ničím a skutečnost, že se jedná o podmiňovací způsob, vyplývá pouze z kontextu.

Podmiňovací způsob minulý (kondicionál ireális)

Podmiňovací způsob minulý je tvořen perfektivními tvary slovesa, ke kterým se připojuje koncovka **-as**. Vyjimku zde představuje 3. osoba čísla (jednotného i množného), ve které se za perfektivní kmen slovesa připojuje koncovka – **oun**.

1.os.j.č.	phen-d-em- as
2.os.j.č.	phen-d-al- as
3.os.j.č.	phen-d- oun
1.os.mn.č.	phen-d-am- as
2.os.mn.č.	phen-d-an- as
3.os.mn.č.	phen-d- oun

Gejlemas khejre.

Phendemas tuke vareso.

Te raxhloun kodo kher, akánik khate č' aviloun.

Te šutoun le šavoura kodola árna ando špajzo, či musajlou.

Byla bych šla domů.

Byla bych ti něco řekla.

Kdyby našel ten dům, teď by tady nebyl.

Kdyby děti daly tyhle vejíčka do špajzu, nezkazily by se.

Poznámka

V dialektu olaštiny hovořeném na východě Slovenska má koncovka, připojovaná se v 3. osobě jednotného a množného čísla za perfektivní kmen, podobu *-inó (linó, kerdinó)*.

Minulý podmiňovací způsob sponového slovesa se tvoří od kmene *av-*.

1.os.j.č.	av-il-em-as
2.os.j.č.	av-il-al-as
3.os.j.č.	av-il-oun
1.os.mn.č.	av-il-am-as
2.os.mn.č.	av-il-an-as
3.os.mn.č.	av-il-oun

Použití

Vyjadřuje neuskutečněnou podmínku, tedy:

1. Děj, který měl proběhnout v minulosti, ale nenastal.
2. Děj, který nezávisle na čase nemohl nebo nemůže nastat.

V romštině se narozdí od češtiny jedná o živý tvar, proto se jím překládají i spojení, které lze v češtině vyjádřit podmiňovacím způsobem přítomným, jako je:

1. Podmínka, která se může, ale nemusí splnit (překládá se v romštině spíše podmiňovacím způsobem přítomným).
2. Podmínka, která sice mohla být splněna, ale nebyla, případně která ani splněna být nemohla nebo nemůže (překládá se právě podmiňovacím způsobem minulým).

Aviloun ma louve, demas tu.

Vi t -avilemas párho sar gážo, andi kodi kirčima či mukhloun ma.

Te na aviloun bokhále, akhardoun ame pi páťiv.

T'avilemas sástevesto, kapindemas búťi.

Kado šoha či kerdoun, láše manuša- j.

Kdybych měla peníze, dala bych ti je.

I kdybych byl bílý jako Gádžo, do té hospody by mě nepustili.

Kdyby nebyli lakomí, zavolali by nás na oslavu.

Kdybych byl zdraví, byl bych dostal práci.

To by nikdy neudělali, jsou to dobří lidé.

Poznámka

Někteří mluvčí používají šíře tvary podmiňovacího způsobu minulého tam, kde by měl být podmiňovací způsob přítomný.

Variso chálemas, či chálem trin d'ejš. Něco bych snědl, už jsem tři dny nejedl. (Mělo by být: *Vareso kamous te chav, trin d'ejš či chous.*)

Ekxsemo pilemas.

Trochu bych se napil.

Phušlemas lestar, so - j kado.

Zeptal bych se ho, co je to.

CVIČENÍ:

Cvičení 1.

Odpovězte správně na otázky k videu.

- 1) So kerdoun i šej, te ňirindoun jékh milióno? So kindoun peske?
- 2) Ká phírdoun peske i šej, ande soske thema?
- 3) Sostar gejloun i šej andi luma?
- 4) Sar vorbindoun khote i šej le Romenca?
- 5) So kerdoun o šávo, te ňirindoun jékh milióno?
- 6) Kaske žutindoun o šávo? Sar?
- 7) Kaske žutindoun i šej?

Cvičení 2.

Doplňte správné tvary podmiňovacího způsobu.

- 1) Te (tu, avel) _____ aráti, (me, kiravel) _____ tuke lášo perkelto, de či avilal.
- 2) (Me, kamav) _____ te phenav tumenge variso.
- 3) Te (tu, ňirij) _____ jékh milióno, (tu, kinel) _____ tuke névo mercedesi.
- 4) Te (voun, žal tar) ~ _____ khotar, ame (žitij) _____ lenge, de khote ášile.
- 5) Varikana šaj (tu, avel) _____ te dikhes ma.
- 6) Trušáli sim, variso (me, pav) _____ .
- 7) Te (me, si) _____ báro, (me, kerel) _____ mange káveja, de inke cigno sim.
- 8) Te na (dukhal) _____ ma le dand, (me, chal) _____ kodi rejteška.

Cvičení 3.

Spojte části vět, které k sobě patří. Zvažte, zda je možné spojit více možností. Přeložte výsledné věty do češtiny.

1) Te bátiloun inke ekhsemo,	a) či mukhlemas la.
2) Kado kher te rakhlemas,	b) te žanglemas ká-li.
3) Te avilalas iž,	c) dikhlalas la.
4) Či pušlemas tutar,	d) baxtálo aviloun.
5) Te n'aviloun lubňi,	e) maj báro aviloun sar lesko dad.
6) Avilanas andi škola,	f) te na sútanas ánde.
7) Te raxhloun ekh gouno louve,	g) khate akánik č'avilemas.

Cvičení 4.

Přeložte do romštiny.

- 1) Chtěla bych vám vyprávět o své babičce.
- 2) Chtěla bych jet do Německa nebo do Rakouska.
- 3) Já bych chtěla žít v Rakousku nebo na Slovensku.
- 4) Kdybych se narodila v Rusku, nemohla bych poznat svého muže v Belgii.
- 5) Kdyby byl můj muž ze Slovenska, asi bychom nežili v Německu.
- 6) Kdyby vyhrál hodně peněz, odjel by do Belgie a tam si koupil dům.
- 7) Kdybys nebyl hloupý, už by sis vzal ženu. Nebyl bys pořád sám.
- 8) Chtěl bych pomoci své sestře.
- 9) Kdybych věděl, že jí to pomůže, koupil bych jí nové auto.
- 10) Dal bych jí peníze na knížku, aby měla vše potřebné.

PŘEPIS VIDEA:

So kerdemas...

O šávo: So kerdanas, te ňirindanas jékha milióno?

I šej: Te ňirindemas jékha milióno? Kindemas mange šukar báro kher, somnakaja, šukár lánco, šukár angrušta. Kindemas mange viganovuri, kirpi. Naj phirdemas mange pa cálo luma, le romesa.

O šávo: Káj gélalas, ande save thema gélanas?

I šej: Gélemas ande thema... ando Bejči gélemas, andi Belgia, ando Ungro gélemas, andi Francia gélemas, ando Ňamco gélemas. Aj gélemas khote te dikhav le Romen. Khote pa cála luma le Rom, šaj vorbinas jekhetánes jékha šibasa. Aj tu so kerdanas, te ňirindanas jékha milióno?

O šávo: Kindemas peske névo motori. Phuterdemas avri peske sar kirčima. Žutindemas mako maj čore manušenge. Mure šáveske demas pe kemňa lóve. Vi mura ďake. Mure phraleske. Káde. Žutindemas, no, vi anda amaro nípo le manušenge.

I šej: Vi me žutindemas mure šávenge. Vi man si šávo, hoj te ávla báro, t'avel les aba sa kerdo, anglunes.

Slovíčka

ňirij <i>slov.</i>	vyhrát
viganóvo <i>podst.jm.m.</i>	šaty (dámské)
kirpi <i>podst.jm. mn.č.</i>	hadry, oblečení
Bejči <i>podst.jm.m.</i>	1. Rakousko 2. Vídeň
Belgia <i>podst.jm.ž.</i>	Belgie
Ungro <i>podst.j.m.</i>	Maďarsko
Francia <i>podst.jm.ž.</i>	Francie
Ňamco <i>podst.jm.m.</i>	Německo
kirčima <i>podst.jm.ž.</i>	hospoda
mako <i>přísl.</i>	trochu (pouze vých.)

Poznámky

ROMANI ROMANES

20. LEKCE: LE STRUGURA

Podmínkové věty: věty s negativní podmínkou

Záporka *či / či - či* ve smyslu „ani“ / „ani- ani“

Česká spojka „ani“ se překládá záporkou *či*. Používá se ve větách s negativní konstrukcí, tedy s (další) záporkou před slovesem. Ve větách s „ani“ se tedy zpravidla objevuje záporka *či* dvakrát.

<i>Či dúj či avile.</i>	Nepřišli ani dva.
<i>Či kamav či te chav.</i>	Ani nechci jíst.
<i>Či tu či me či samas khote.</i>	Ani já ani ty jsme tam nebyli
<i>Či kamav i zumi či te zumavav.</i>	Nechci tu polévku ani ochutnat

„Ani“ přitom může být ve větě jednak ve významu:

a. souřadící spojky:

<i>Či avou či ađejs, či tehára.</i>	Nepřijdu ani dnes ani zítra)
-------------------------------------	------------------------------

b. jakožto částice:

<i>Či phendas či jékh vorba.</i>	Neřekla ani jedno slovo.
----------------------------------	--------------------------

Místo použití záporky *či-či* se také užívá *či-na*

<i>Či na zumavou kado.</i>	Ani to nebudu zkoušet.
----------------------------	------------------------

Zápor v podmínkových větách

1. Věty uvozené částicemi *te či*:

<i>Te či žala, žou me.</i>	Jestli nepůjde on, půjdu já.
----------------------------	------------------------------

2. Negativní podmínka *te na*

<i>Te na žala, či žou či me.</i>	Jestli nepůjde, nejdu ani já.
----------------------------------	-------------------------------

<i>Sar šoha te na gejlemas leste.</i>	Jako kdybych k němu nikdy nešel.
---------------------------------------	----------------------------------

<i>Bolde o mas, te na phábol.</i>	Obrát to maso, aby se nespálilo.
-----------------------------------	----------------------------------

”Či kamav i teja.” *”Te na kames i teja, pi káveja.”* Jestli nechceš čaj, pij kávu.

Po vazbě *te na* se používají určité tvary slovesa.

CVIČENÍ:

Cvičení 1.

Převeďte do negativní formy:

Příklad:

Vi les vi leske phrales si dosta louve. ⇒ *Či les či leske phrales naj dosta louve.*

- 1) Me taj muri pheň but phírdam.
- 2) Vi vou daralas.
- 3) Vi vou kamel te phúrol.
- 4) Si ma pheň taj phral.
- 5) Már simas paša moro taj vi pe hori.
- 6) Kerav búťi vi andi bolta vi andi škola.

Cvičení 2.

Reagujte na následující tvrzení podmínkovou větou, pomocí částice *te na*.

Příklad:

Naj ame tejja. ⇒ *Te na naj tejja, ža kin la.*

- 1) Naj ma motori.
- 2) Naj ame khere čisosko chábe.
- 3) Naj ma čisoski búťi.
- 4) Naj ame kher.
- 5) Naj ma Romňi.
- 6) Andi zumi naj ma lon.
- 7) Či kiradam khanči.

Cvičení 3.

Odpovězte správně na otázky k videu.

- 1) So trobuj te keres sako berš khatar o strugo?
- 2) So šaj keres lestar?
- 3) So trobuj te keres le pátrenca? Sostar?
- 4) So ášel pe, kana či žal o kham karing le strugura?
- 5) Trobuj te šos mindik o páji pej strugura?
- 6) So ášel pe, kana či keres khatar le strugura?
- 7) So trobuj tuke, kana aba téle šines le strugura?
- 8) So kivánij o Rom po ágor le Romenge?

Cvičení 4.

Doplňte věty podle textu přepisu videa *Le strugura*.

- 1) Te na žanel o manuš te kerel khatar o strugo, _____.
- 2) Si te šingres téle intrégo kopáči, ke _____.
- 3) Te na keres khatar leste, _____.
- 4) Te na naj šindo, _____.
- 5) Te si but opre pátra, _____.
- 6) Kadales či trobus či páji, _____.
- 7) Naj te kerdan les mišto, _____.
- 8) Kana si i mol gáta, o Rom pel jekh pohári vaj duj, naj dikhel, _____.

Cvičení 5.

Vypište z přepisu videa slovesná spojení obsahující modální částice nebo slovesa.

PŘEPIS DIALOGU Z VIDEA:

Le strugura

Rom: No, kidas téle o drágo pa kopáči. Šaj keren láši mol. Kerna láši mol. Kado si, ame phenas drágo, vareko phenel strugo, no. Kadi si láši mol. Fere si te žanel o manuš te kerel la. Te na žanel te kerel la, rumuj les. Káde si te keres, si te šingres téle intrégo kopáči, ke aver berš aba či žala o kopáči sar trobuj. Te na keres khatar leste, naj lášo. Ke si te kerel o manuš káde, hoj sako berš te šinel les. Te na naj šindo, kopáči či žal. Žal, de bárol... ke či birij o strugo te bárol, te si but opre pátra. Naj káde kerel pe: les kasi kač haj šingres téle sogodi. Sa si, inke kuki rig si te šingrou sa téle. Feri jehvar ande jékh berš. Kadales či trobus či páji te des, či khanči. Šines téle kadal pátra haj keres khatar o kopáči. Ke te na keres khatar leste, či bárol. Sa rumuj pe, šingerđol.

De dikh, kana keres khatar leste, če šukár! Drágo bárol, nađon šukár, guglo-j. Anda kado hírešo mol keren. Haj pala kodo dikhel o manuš o resultáto. Aba kana si i mol gáta, pel jekh pohári vaj duj, naj dikhel, vaj mišto kerdas les, vaj niči. Naj te kerdan les mišto, dikh, tista kálo-j o drágo, haj te na naj mišto kerdo, si jékh zeleno vaj si sa rumume. De dikh, kado tista šukár-i, sa jékh kolóro-j, sa jékh kova. Romale, so te phenav tumenge, ko žanel te kerel les haj žanel te vortoj les, haj te kerel khatar kodo kopáči, vov, sar si, sar ákánik ande kadal šona, del tu šukár drág...

Romni: Sako berš...

Rom: Sako berš del tu. Šines le téle. Haj mukhes te báron le néve kaš. Aba áver berš.

Romni: Aba maj šukár-i.

Rom: Aba maj šukár-i vi o kopáči.

Romni: Vi sa.

Rom: Vi sa, sogodi. Keres... Vi šaj chas les. Normál šaj chas le o manuš. Vi šaj mol keres lestar. Vaj keres tuke saftura lestar. No, sar o manuš kamel. Káde kerel pe kadalestar. De, dikhen Romale, če šukár-i! Nađon šukár-i. Haj si inke kutka, pherdo-j, pa kuki rig sas pherdo. Haj katka dikhen, Romale, pe kaki rig sar báron. Dikhen? Haj kana šingres téle kadal pátra, či žal karing o kham. Karing o drágo. Vaj ášel... Dikhen? Katkar aba áver kolóri-j. Ke nás but kham opre. De dikh, katka si tu kále, katka lóle. Ke naj mišto inke katka, sar trobujas, ke nás but kham. Haj te na šingres kakal pátra téle, atunči aba sa jékh ášol. Inke jékh si zeleno haj naj káde sar trobuj, sar kako. No.

Rom: An, de, o čáro!

Rom: Ko kerla amenge kodi mol? Si khate manuš, ko kerel le. Ingres les leste haj aves palpále pa duj, trin kurke haj gáta-j.

Rom: No, Romale, ko kerla kado drágo haj si tume ande udvari kecavo vareso haj ko kidela les téle, sar akánik pe kado berš, pe tumáro sastímo te del o sunto Dél haj sakone jékhé žéneske. Vi te chana les, vi te pena les! Pi bach, po sastímo, haj te del o Dél tumenge bach, sastímo.

Slovička

čáro <i>podst.jm.m.</i>	mísa
drágo <i>podst.jm.m.</i>	hrozen vína
kač/kať <i>podst.jm.ž.</i>	nůžky
kidel téle <i>slov.</i>	sklízet
kolóri <i>podst.jm.m.</i>	barva
kopáči <i>podst.jm.m.</i>	strom
mol <i>podst.jm.ž.</i>	víno
palpále <i>přísl.</i>	zpět
patrin <i>podst.jm.ž.</i>	list
resultáto <i>podst.jm.m.</i>	výsledek
rumuj pe <i>slov.</i>	pokazit se, zničit se
rumuj <i>slov.</i>	pokazit, zničit

safto <i>podst.jm.m.</i>	džus
sako <i>zájm.</i>	každý
sogodi <i>zájm.</i>	všechno, všichni
strugo <i>podst.jm.m.</i>	hrozen vína
šindo <i>příd.jm.</i>	ostříhaný
šingerđol <i>slov.</i>	rozpadnout se, zpřetrhat se
šingrel téle <i>slov.</i>	ostříhat
tista <i>přísl.</i>	úplně
udvara <i>podst.jm.ž.</i>	dvůr
vortoj <i>slov.</i>	narovnat, srovnat

Fráze

Aba gáta-j.	Už je to hotové.
-------------	------------------